

Abstract

In the media agenda, on a political level and in the formulation of legislation there has been a growing focus on involving socially exposed children and young people in decisions about their lives and in the working out of social pedagogic initiatives directed at them. At the same time, a report from Børnerådet has recently pointed out that children and young people placed in care consistently experience a lack of acknowledgement and respect in their exposure to the social system.

This thesis is about what happens, when a group of exposed young people are asked to describe their dreams, thoughts and hopes for the social efforts directed at them and are involved in creating a framework, where these findings are communicated to a group of social workers.

In the context of an action research process, the young are invited to participate with their experiences and views on the development of prevention activities in a district of Copenhagen.

The thesis analyzes the potential and the barriers that exist in the creation of participatory meetings between exposed young people and professionals in the social system.

The theoretical background for the project is the action research ideal of a democratic research process set to develop practice. Through the involvement of young people in the process as responsible individuals, the thesis explores what can be said to inhibit and promote their participation in the social work. Methodically, the thesis draws on the critical utopian action research notion of the “future-workshop” and its function as a transformational basis for social change from below. Additionally, a meeting is set up between the two involved groups with the purpose of concentrating on the experience of equality by focusing on the perspectives of the young.

The analysis shows how participation empowers young people. The understanding of the nature of this empowerment is deepened by interviews with both groups. A crucial point here is that empowerment is heavily dependent on how the social

worker responds to the young as subjects. A significant potential for this kind of involvement is that drawing on the young people's experience may change the social workers practices.

The thesis also identifies a number of barriers to youth involvement in social work. On this level, the social worker's general view on humanity and more specifically on children is found to be of great importance.

Finally, the thesis discusses the potential of action research to penetrate such barriers in social work.

Indledning (Fælles)	7
<i>Problemfelt</i>	7
<i>Problemformulering</i>	13
Kapitel 1. Teori og videnskabsteori	15
1.2 <i>Aktionsforskningens videnskabelige idealer (Marianne)</i>	15
En demokratisk og forandrende videnskab	15
Videnskabsteoretiske antagelser	16
Orientering mod det potentielle	18
1.3 <i>Teoretisk baggrund for den metodiske udformning af processen (Marie)</i>	19
Det dialektiske forhold mellem aktør og struktur	19
Hvordan skabes inddragende og myndiggørende forandringsprocesser	21
1.4 <i>Myndiggørelse og inddragelse i det sociale arbejde (Marianne)</i>	26
Kapitel 2. Metode	29
2.1 <i>Præsentation af aktionen og deltagerne (Marie)</i>	29
Aktionen	29
Beskrivelse af deltagerne	30
2.2 <i>Metodestrategi (Marianne)</i>	35
Metodestrategi for 1. og 2 fase	36
Retningslinjer for udførelsen af fremtidsværkstedet og workshoppen:	37
Metodestrategi for interviewfasen	43
Løbende tilpasning af metoden	46
2.3 <i>Analysestrategi (Marie)</i>	47
Dokumentation af processen	47
Fortolkning af empirien	48
Skelnen mellem indhold og personer	49
Kapitel 3: De unges kritik og utopi	51
3.1 <i>Socialarbejdere som har hjertet med sig (Marianne)</i>	52
3.2 <i>Den gode klub (Marie)</i>	56
3.3 <i>Inddragelse, myndiggørelse og den gode relation (Marianne)</i>	59
Ligeværdige møder	60
Menneskelige møder	61
3.4 <i>Opsummering (Marie)</i>	62

Kapitel 4: Potentialer ved inddragelse af udsatte unge	65
4.1 Myndiggørelse af de unge (Marianne).....	65
Fra problem til resurse	66
Fra personlige oplevelser til en fælles vision	68
At gøre en forskel	70
At blive set og hørt som myndigt individ.....	72
De unges myndiggørelse i mødet med socialarbejderen.....	75
4.2 Adgang til et indefra-perspektiv (Marie).....	77
Udvikling af nye ideer	78
Et resurseorienteret blik på de unge.....	79
En indlevet erkendelse	81
4.3 De unge som medspillere (Marianne)	83
4.4 Delkonklusion (Marie).....	85
Kapitel 5: Barrierer for inddragelse af udsatte unge.....	89
5.1 De unges fordomme og mistro (Marianne).....	89
5.2 Socialarbejdernes filtrering (Marie).....	91
Den asymmetriske magt mellem socialarbejder og ung.....	95
5.3 Socialarbejdernes børnesyn (Marianne).....	95
Et objektivt udefra-perspektiv som barriere for inddragelse	101
5.4 Delkonklusion (Marie).....	103
Kapitel 6: Konklusion (Fælles)	107
Kapitel 7: Diskussion af metodedesign	111
7.1 Et ideal om indflydelse (Marianne).....	111
Manipuleret deltagelse	113
7.2 Metodetiltag til at arbejde med overskridelse af socialarbejdernes barrierer (Marie).....	114
Skabelse af legitimt rum for kritik og forbehold	114
Tydeliggørelse af de unges budskaber	115
Videre arbejde med socialarbejdernes for forståelser	115
Kapitel 8: Litteratur	117
Bilag A	121
Bilag B	122

Bilag C	124
Bilag D.....	126
Bilag E	127

Indledning

I mediernes dagsorden, på politisk niveau, i forskningen, og i udformningen af lovgivningen ses et voksende fokus på, at udsatte børn og unge skal inddrages og gøres til medspillere i eget liv. Samtidig viser flere undersøgelser, at netop børn og unge ikke i tilstrækkelig grad oplever sig set, hørt, og respekteret i mødet med det sociale system.

Dette speciale handler om, hvad der sker, når en gruppe udsatte unge inddrages i udviklingen af det sociale arbejde. I et aktionsforskningsforløb inviteres de unge til at deltage med deres erfaringer og oplevelser i udviklingen af det kriminalpræventive arbejde i en bydel i København. De unge indgår således i en proces, hvor de skal præsentere deres drømme og håb for, hvordan man kan forbedre de sociale indsatser, overfor en gruppe af socialarbejdere.

I rapporten beskrives og analyseres denne proces med henblik på at opnå større viden om, hvorfor det er så vigtigt at inddrage de unges perspektiver, men også om hvorfor det kan være så vanskeligt at skabe denne inddragelse i det sociale arbejde.

Problemfelt

Der er de sidste årtier sket store forandringer i den måde man italesætter børn og unge som aktører i det sociale arbejde. Synet på børn har ændret sig væk fra en objektiv omsorgstanke, hvor det er den voksnes viden og teorier om børns udvikling der definerer hvad der er til barnets bedste, i retning af at vægte barnets eget perspektiv højere (Warming 2011:30). Helt centralt i denne nye forståelse er således, at børn skal ses som *"sociale aktører, der skaber deres omstændigheder lige så vel, som de skabes af dem"* og at *"dette er en afgørende bevægelse væk fra socialiseringsbegrebets mere eller mindre uundgåelige konsekvens: at børn må ses som mangelfulde voksenudgaver, som nok er sociale i deres fremtidige potentiale, men ikke i deres nuværende eksistens"* (Alison et. al 1999:13). Således tages afstand fra opfattelser af barnet som *becomings*, dvs. små mennesker der er i gang med at blive socialiseret til at blive voksne 'rigtige' individer. Fokus er her på børn som *beings*, dvs. aktører der er

værd at lytte på, og som kompetente aktører, der bør inddrages som medspillere i eget liv (Alison et. al 1999).

Dette ændrede børnesyn indebærer en både etisk og metodisk motivation for at inddrage børns perspektiver i de sociale indsatser. I og med at barnet anskues som et kompetent individ, må følge en etisk funderet anerkendelse af barnets ret til at blive lyttet til og få indflydelse på beslutninger, der influerer dets liv (Warming 2011:24). Den etiske forpligtelse bør ifølge Warming ikke kun handle om barnets ret til indflydelse på beslutninger, der snævert knytter sig til det enkelte barn. Den må også indbefatte at give børn indflydelse på en række politiske beslutninger, samt at give dem indflydelse på målformuleringer, planlægning og udviklingsprojekter i samfundets institutioner (Warming 2011:25).

Foruden en etisk motivation, knytter inddragelsen af børn og unge også an til en metodisk motivation: For det første at børnene og de unges oplevelse af at blive hørt og inddraget har betydning for, om de indgår som medspillere eller modspillere i den socialpædagogiske indsats. For det andet at børnene og de unge ligger inde med en viden om, hvordan lige netop de oplever verden. En viden som er uvurderlig for en kvalificering af de sociale indsatser (Shultz et. al. 2012: forord).

Dette ændrede syn på børn og unge kan både ses i forskningen, i konkrete forsøg på at give stemme til børn og unges perspektiver, samt i lovgivningen.

I forskningssammenhænge får barndomssociologien i løbet af 90'erne status som selvstændigt og anerkendt forskningsfelt. Barndomssociologien, der i høj grad definerer sig selv i opposition til udviklingspsykologen, ser sig selv som bannerfører for dette nye barndomsperspektiv, der tager afsæt i en forståelse af børn som selvstændige aktører (Kampmann 2003:1-2). Som en af de første indenfor denne forskningstradition kan nævnes Jens Qvortrup. Qvortrups forskning bygger på antagelsen om, at børns afhængighed af voksne er en afgørende del af børns virkelighed, men at forskningen må forsøge at afgrænse de former for afhængighed, magt og autoritet, som børn er underlagt (Qvortrup 1994:5). Et af de seneste eksempler indenfor den nye barndomsforskning er Hanne Warmings bog fra 2011. (Warming 2011). Warming kritiserer ligeledes forestillingen om, at det er muligt at

anlægge et objektivt syn på barnets bedste. Hun beskæftiger sig derfor med muligheder og metoder til at inddrage børns perspektiver i det sociale arbejde.

Det nye syn på børn som kompetente aktører har ligeledes ført til større interesse for at indsamle og analysere børns udsagn og perspektiver. I 2005 udgav organisationen TABUKA en rapport, der opsamlede tidligere anbragtes erfaringer fra deres virkelighed som anbragte børn, og deres møde med systemet (Egelund Nielsen 2005). Denne rapport fik stor opmærksomhed både i forskningen, i medierne og politisk. I marts 2012 udgav Børnerådet en rapport, der ligeledes er et forsøg på at give stemme til anbragte børn og unges perspektiver og erfaringer (Shultz et. al. 2012). Konklusioner fra begge rapporter er med til at bekræfte den nye barndomsforsknings syn på behovet for inddragelse af børn og unge. I både TABUKA og Børnerådets rapport påpeger anbragte børn og unge således behovet for at blive betragtet som ligeværdige og aktive medspillere i deres eget liv. Dette indebærer for børnene både at blive inddraget og informeret om beslutninger, der er afgørende for deres liv, men også om at blive set og hørt i det daglige. Fx ved at blive involveret i beslutninger om, hvordan hverdagen på en døgninstitution skal indrettes (Shultz et. al. 2012; Egelund Nielsen 2005).

Barndomssociologien og rapporter der giver plads til børn og unges stemme, har produceret nye typer af viden og dermed også fået en væsentlig indflydelse på de forvaltningsmæssige interventioner i forhold til børns hverdagsliv. Det ændrede blik på børn har således også haft konsekvenser for lovgivningen i denne periode. Særligt lovgivningen vedrørende udsatte børn og unge får øget fokus på, at børn skal være meddefinerende i forhold til de foranstaltninger der igangsættes (Ebsen 2007: 22). Forestillingen om børn og unge som kompetente aktører og medspillere i eget liv afspejles blandt andet i ratificeringen af FNs Børnekonvention i 1991. Derudover udtrykker den seneste reform på området, *Barnets Reform* fra 2011 alene med sit navn, at fokus er på barnets hensyn i udmøntningen af den sociale lovgivning (Ebsen 2007:10).

På trods af den store bevågenhed, har det vist sig vanskeligt at udføre en inddragende praksis af udsatte børn og unge i det sociale arbejde. Dette kan blandt andet ses i en

praksisundersøgelse fra ankestyrelsen omkring inddragelse af børn og unge i sager om frivillige foranstaltninger. Denne konkluderer at der er i de fleste sager ikke nok fokus på inddragelse, og at trods det, at der afholdes børnesamtaler i en stor del af sagerne, føler børnene sig ikke hørt (Ankestyrelsen 2011).

Samtidig med at både TABUKA og Børnerådet beskriver børn og unges store behov for at blive hørt og taget alvorligt, kritiserer de systemet for netop ikke at kunne leve op til disse krav. Børnerådet konkluderer derfor, at *"der er langt igen i forhold til at inddrage børn systematisk i beslutningerne om deres eget liv"*(Shultz et. al. 2012:2).

Dette speciale ønsker at få øget indsigt i mulighederne for at udvikle den sociale og pædagogiske praksis i retning af større inddragelse af børn og unge. For at opnå dette har vi valgt at fokusere undersøgelsen på en analyse af *mødet* mellem socialarbejdere og unge i det sociale arbejdes indsatser.

Specialet beskæftiger sig dermed med en central problematik i det sociale arbejde, der omhandler interaktionen mellem system og klient.

Et fremtrædende bud på en analyse af denne interaktion gives i antologien: *Det magtfulde møde mellem system og klient* (Järvinen et.al:2005)¹. Artiklerne viser eksempler på en mikromagt, der er baseret på systemets definitioner og kategoriseringer af klienterne (Järvinen et. al.: 2005). Fokus er her altså på at udforske og analysere, hvordan det sociale systems ønske om at hjælpe individer, kan ses som disciplinering og tvang. Antologien kan dermed siges at *"bidrage til kritik af det sociale arbejdes skyggesider"* og *"udfordre selvforståelsen i feltet"* (Henriksen & Prieur 2004:1). Dette standpunkt vil vi tilslutte os og samtidig nævne, at forskning som denne kan bidrage med en uddybet forståelse af, hvorledes fx socialarbejderes børnesyn kan siges at være styrende for deres "evne" til at inddrage udsatte børn og unge (Warming 2011).

Antologien kan dog også kritiseres for at tilhøre en tradition, der har tendens til at glemme, at de sociale rammer, som det sociale arbejde udføres indenfor, ikke blot er en begrænsende udfoldelse af magt, men også et sæt af muliggørende resurser

1 Tilsvarende kan nævnes antologien *At skabe en klient* (Järvinen et.al.2003).

(Henriksen & Prieur 2004). Dette kan siges at være medvirkende til at der i dette perspektiv er mangel på diskussioner af idealer og perspektiver for det sociale arbejde (Henriksen & Prieur 2004). Således kan dette perspektiv kritiseres for ikke at være orienteret imod at bidrage til løsning og udvikling af de dilemmaer og udfordringer, der er en del af det sociale arbejde.

Vi lægger os op af en retning inden for forskning i socialt arbejde, der blandt andre repræsenteres af forfatterne til bogen: *Potentialer i socialt arbejde* (Eskelinen et. al: 2008). Via en undersøgelse der går tæt på hverdagens praksisser i mødet mellem klient og socialarbejder, fokuseres her på *muligheder* for udvikling af praksis. Forfatterne ser den faglige praksis i socialt arbejde som en kompleks og krævende aktivitet, som uvægerligt indeholder dilemmaer og paradokser, men som samtidig indeholder potentialer til udvikling (Eskelinen et.al. 2008).

Et sådant fokus på udvikling af det sociale arbejde har været en drivende motivation i vores speciale. Vi har haft et ønske om at producere viden, der nok fremhæver dilemmaer og paradokser i interaktionen mellem socialarbejderne og de unge, men vores fokus har hele tiden været på at føre dette tilbage til en diskussion af, hvorledes det sociale arbejde med udsatte unge, kan udvikles til at være mere inddragende.

En væsentlig inspiration til udformning af vores undersøgelse har været en række brugerinddragelsesprojekter i blandt andet Norge og Storbritannien, der eksperimenter med at skabe brugerinddragelse ved møder ansigt til ansigt imellem klienter og socialarbejdere, samt studerende på de sociale uddannelser (Askheim et. al: 2010, Baldwin & Sadd 2007).

Projekterne har fokus på demokratiske og ligeværdige samarbejdsprocesser mellem brugere og studerende/socialarbejdere (Askheim et. al: 2010). Projekterne definerer sig som en modbevægelse mod en professionalisering af det sociale arbejde, der fjerner de professionelle socialarbejdere fra brugerens perspektiv. Brugere ses her som en vigtig kilde til viden for de professionelle. Ved at anerkende værdien af brugerens viden, kan man skabe ligeværdige møder til gavn for både brugere og socialarbejdere (Askheim et. al: 2010).

I begge projekter er erfaringen, at møderne og dialogen mellem socialarbejdere/studerende og brugere påvirker socialarbejderens evne til at se brugeren med et ressource- og helhedsorienteret blik. En væsentlig tilbagemelding fra de studerende i både Sverige og Storbritannien er således, at det at mødes med brugerne giver et indtryk af menneskene bag ved teorierne. Det giver de studerende adgang til at se brugerne som individer og ikke kun som klienter. En anden væsentlig pointe er, at brugerne oplever at blive mødt på en anerkendende og respektfuld måde. De får oplevelsen af, at de har noget positivt at bidrage med, og får gennem deltagelsen i projektet styrket deres selvbillede og øget selvtillid (Askheim et. al: 2010, Baldwin & Sadd 2007).

Her er altså tale om en metode, hvor man skaber ligeværdige møder mellem brugere og socialarbejdere ud fra tanken om, at det kan være berigende for begge parter og i sidste ende det sociale arbejde. Denne tanke var en vigtig inspiration for vores speciale og udgangspunktet for, at vi valgte at lave en workshop, hvor en gruppe udsatte unge og en gruppe socialarbejdere sammen skulle gå i dialog om at udvikle det sociale arbejdes indsatser over for udsatte unge.

Workshoppen blev en del af et forløb inspireret af aktionsforskningen som metode. Forud for workshoppen blev afholdt et fremtidsværksted for de unge, for at undersøge dels deres kritik, og dels deres håb og drømme for mødet med det sociale system. Efterfølgende interviewede vi de to deltagergrupper.

Workshoppen mellem de unge og socialarbejderne var vellykket og pegede på væsentlige potentialer ved denne form for inddragelse af udsatte unge.

Inden workshoppen havde vi en forestilling om mulige barrierer, der kunne være forbundet med denne form for inddragelse. Vi var spændte på, om det var muligt at gennemføre det ideal om en ligeværdig dialog, der var beskrevet i projekterne fra Norge og Storbritannien. Ville de unge tage det alvorligt og engagere sig i at mødes med socialarbejderne? Ville socialarbejderne skyde de unges budskaber ned, som urealistiske og uanvendelige?

Det viste sig dog at være helt andre barrierer, der kom til syne i løbet af processen. Efter workshoppen sad vi tilbage med en oplevelse af en workshop, der næsten havde forløbet *for* vellykket. Socialarbejdernes og de unges kommunikation forblev hele vejen igennem anerkendende og konsensussøgende. Kunne det virkelig passe, at socialarbejderne og de unge var helt enige om, hvordan man skulle løse de sværeste faglige dilemmaer i mødet mellem udsat ung og system? De unge følte sig anerkendt og lyttet til, men havde socialarbejderne virkelig hørt og godtaget alt hvad de havde sagt? Vi fik altså en fornemmelse af, at der bag ved det umiddelbart anerkendende og ligeværdige møde, gemte sig en række barrierer, der peger imod at inddragelse af udsatte unge er mere komplekst og vanskeligt end som så.

Problemformulering

På baggrund af ovenstående ønsker vi at besvare følgende problemformulering:

- 1) *Hvad viser aktionen os om potentialerne ved at inddrage udsatte unge i socialt arbejde?*
- 2) *Hvad viser aktionen os om barrierer for at inddrage udsatte unge i socialt arbejde?*

Kapitel 1. Teori og videnskabsteori

Det teoretiske, videnskabsteoretiske og metodologiske afsæt for at gennemføre og analysere den beskrevne proces henter vi i aktionsforskningen. Dels med reference til Kurt Lewin der kan betegnes som grundlæggeren af aktionsforskningen, og dels med reference til kritisk-utopisk aktionsforskning, der er en retning inden for aktionsforskningen udviklet af forskere på Roskilde Universitetscenter med bl.a. Kurt Aagaard Nielsen i spidsen (se bl.a. Nielsen & Nielsen 2006; Paaby, Nielsen & Nielsen 1988). Vi har valgt denne tilgang fordi aktionsforskningen bibringer interessante teoretiske perspektiver på inddragelse og udviklingen af demokratiske processer.

I det følgende kapitel vil vi indledningsvist beskrive aktionsforskningens videnskabelige idealer og herunder det videnskabsteoretiske udgangspunkt. Herefter vil vi gennemgå den teoretiske baggrund for den metodiske udformning af processen.

1.2 Aktionsforskningens videnskabelige idealer

Som beskrevet i problemfeltet er vores motivation for dette speciale todelt. Dels har vi ønsket at udføre forskning, der peger på muligheder for udvikling af praksis. Og dels har vi ønsket at forske i muligheden for at skabe inddragende processer i det sociale arbejde.

På denne baggrund vil vi i det følgende beskrive den kritisk-utopiske aktionsforsknings normative syn på videnskaben. Herefter redegøres for den videnskabsteoretiske tilgang.

En demokratisk og forandrende videnskab

Aktionsforskningen har rødder tilbage til socialpsykologen Kurt Lewins arbejde i USA under og umiddelbart efter anden verdenskrig. Kurt Lewin var flygtning fra nazityskland og hans erfaringer og oplevelser inspirerede hans tilgang til videnskaben. Den folkelige opbakning til fascisme og nazisme i 1930'erne og under 2. verdenskrig, drev hans projekt om at pege på videnskabens demokratiske og samfundsforandrende potentialer. Lewins erklærede mål var at demokratisere forskningen ud fra ideen om, at *"forskningen rummer potentialer til at skabe samfundet*

som et ansvarligt fællesskab" (Nielsen 2004:522). Lewin mente, at enhver generation på ny skulle opdrages til demokrati, og det var dette projekt – udviklingen af demokratisk forskning, demokratiske strukturer og demokratisk ledelse – som var baggrunden for hans arbejde. Således var hans fokus på at skabe en videnskab der i højere grad end den positivistiske, opfordrede folk til selv at tage ansvar (Nielsen 2004:522).

Med sin artikel 'Action research and minority problems' fra 1946 lagde han således grunden til en forskningsmetode, der adskilte sig væsentligt fra de traditionelle akademiske forskningstraditioner. For Lewin var videnskabens primære mål forandring og udvikling af praksis og ikke som i de mere traditionelle videnskabstraditioner produktion af viden og teori (Jensen 2002:76). Den skulle være praktisk forandrende, og undersøgelser og deres resultater kunne omsættes direkte i den praksis, hvori de var indhentet (Jensen 2002:77).

Lewins forskning grundlagedes dermed også som en kritik af samfundsvidenskabernes adoptering af et naturvidenskabeligt og objektivistisk kundskabsideal, herunder det positivistiske (Nielsen 2004:517). Foruden at arbejde for videnskabens potentiale for at medvirke til demokratisk forandring var Lewins projekt således at stille spørgsmål ved, hvorvidt de positivistiske metoder kunne leve op til deres egne krav om videnskabelighed – dvs. om det overhovedet var muligt at lave objektiv og neutral forskning. Ligesom de kritiske hermeneutikere fra Frankfurterskolen mente Lewin at selve positivismen – qua dens objektivisering af de mennesker som undersøges – er med til at gøre kulturen autoritær og kynisk.

Videnskabsteoretiske antagelser

Aktionsforskningen kan bredt set defineres indenfor en hermeneutisk videnskabsteori, hvormed forudsætningen for at opnå viden om sociale forhold forudsætter en forståelse af meninger og hensigter bag ytringer og handlinger. Dog udfordres de hermeneutiske retninger af et mere deltagerorienteret perspektiv på forskerens relation til genstandsfeltet. Den norske filosof Hans Skjervheim udviklede en af aktionsforskningens helt grundlæggende ontologiske antagelser, nemlig at *"engagement er en grundstruktur i den menneskelige tilværelse"* (Skjervheim 1976:11).

Mellemmenneskelige relationer og dialog er altid præget af at ville noget med den anden, at engagere sig i den anden. Forskeren er akkurat som andre aktører indskrevet i et engageret, interpersonelt forhold. Opfattelsen er beslægtet med Max Webers sociologiske hermeneutik, hvor forskeren er henvist til sin egen subjektive forståelse af aktøren eller "objektet", og dermed ikke kan være objektiv. Men den centrale forskel mellem Weber og Skjervheim er, at sidstnævnte mener, at forskeren heller ikke skal tilstræbe uafhængigheden eller neutraliteten (Nielsen 2004:523). Ved at tilstræbe en objektivitet, ved at stille sig "udenfor", skaber forskeren i virkeligheden selv en konstruktion: *"Det er ikke virkeligheden som sådan, der beskrives, men en virkelighed, forskeren opretter for at kunne måle"* (Nielsen 2004:523).

Det ontologiske udgangspunkt, at menneskeligt engagement er grundlæggende, førte Skjervheim til at reformulere hermeneutikken, således at forskerne skal bedrive deltagelse eller besidde en deltagelsesorientering, hvilket også er udgangspunktet for aktionsforskningens epistemologi. Forskeren indgår således i et samspil med aktører indenfor det udforskede felt. Ved at forske i en proces der er under udvikling og ved at lade forskeren indgå som en aktiv deltager i det felt der udforskes, træder forskeren ud af sin position som betragtede, neutral, udefrakommende ekspert, der skal ekstrahere ny viden fra den verden eller problemstilling han udforsker: *"Forskeren ses ikke som garanten for skabelse af sand viden. Derimod er forskeren i sit samarbejde med andre aktører i samfundet ansvarlig for en demokratisering af kundskab og viden"* (Nielsen 2004:531).

I kraft af idealet om et demokratisk samarbejde med praksis om forskningsprojektet indbefatter aktionsforskningen også, at de udforskede praksisdeltagere indgår i et samarbejde med forskeren fx omkring opstilling af mål for udviklingsprocessen. Dette kaldes i aktionsforskning for 'Det participative princip' (Jensen 2002:77).

Man kan dermed sige, at aktionsforskningen på to områder omdefinierer forskerrollen. På den ene side får forskeren en langt vigtigere rolle som (normativ) deltager i forandringsprocesser, idet hun "tillades" at deltage aktivt. Det er en styrkelse af forskerens indflydelse, i forhold til positivismens iagttagerrolle. På den anden side fratages forskeren magt til at definere forskning og viden, idet de såkaldte forsknings-

objekter bliver til aktive subjekter, som har ret til at medvirke ved vidensskabelsen. Aktionsforskningen fratager således både aktørernes monopol på handling og forskerens monopol på undersøgelse og viden, og søger dermed en ligestilling af parterne i et demokratisk perspektiv.

Orientering mod det potentielle

På linje med idealet om at skabe social forandring er det et ideal, at denne forandringsproces skal kunne anvendes som et led i produktionen af en almen viden, der kan løfte de lokalt skabte erfaringer ud af deres kontekst. Nielsen & Nielsen kritiserer i denne sammenhæng nogle retninger indenfor aktionsforskningen, for at forfalde til kun at kunne anerkende teori som lokal teori, hvormed forskningens bidrag til udviklingen af almen viden, bliver arbejdsmetoderne eller teknikker (Nielsen & Nielsen 2006:166).

På samme måde som aktionsforskningen via aktionerne har til mål at fremme individers potentiale for at deltage som myndige samfundsborgere, er der også i udviklingen af almen viden fra aktionen fokus på det potentielle. Dette skal ses i forlængelse af Lewins betragtning af, at de sociale relationer er under konstant udvikling og dannelse, og det sociale felt er i den forstand ufærdigt. Lewin kritiserer herved positivistiske laboratorieforsøg for på ingen måde at kunne rumme eller vise den kompleksitet realiteten indeholder (Husted og Tofteng 2007:114). Han er således den første til at formulere den epistemologiske pointe, at feltet må arbejdes med og betragtes i bevægelse (Husted og Tofteng 2007: 114). Det betyder, at det epistemologiske udgangspunkt er feltet og de sociale relationer og orienteringer i bevægelse. Dermed må forskeren arbejde med feltets muligheder og potentialer i den demokratiske læreproces.

Denne del af aktionsforskningens epistemologi er senere blevet kaldt "teorien om det ufærdige". Som aktionsforsker må man således ikke kun have for øje, hvad der er i observationsøjeblikket. Man er forpligtet til at se på det værende, men i lige så høj grad på det potentielt mulige, der kan udspringe af det værende. Forskningen handler således i denne tradition ikke om at "komme bagom" i dybdeanalyser og fortolkninger, men også om at fokusere på det der kan blive (Husted og Tofteng 2007:

114). Den almene viden som aktionsforskningen bør bidrage med kan i stedet karakteriseres som en analyse af betingelser og muligheder for at udvikle demokratiske processer (Nielsen & Nielsen 2006:161). Gennem en analyse af aktioner, hvor menneskers potentiale som myndige individer sættes i spil, er det således muligt at beskæftige sig med hvad der hæmmer og fremmer befolkningens deltagelse i samfundet.

1.3 Teoretisk baggrund for den metodiske udformning af processen

Den kritisk-utopiske aktionsforsknings tilgang til videnskaben er således både en orientering mod deltagelse og demokratisk forandring, samtidig med at der bevares et fokus på forskning i disse demokratiske processer. Dette afspejler vores formål med den gennemførte aktion, som netop har været 1) at skabe demokratisk forandring gennem inddragelse af udsatte unge, og 2) på denne baggrund analysere potentialerne og barriere for inddragelse i de sociale indsatser. Det metodiske og analytiske genstandsfelt opstår derfor i spændingsfeltet mellem de deltagende unges udvikling på aktørniveau sat i relation til potentialet for at indgå i forandring på strukturelt niveau.

I dette afsnit vil vi derfor indledningsvist redegøre for det aktør/struktur perspektiv, som lægges til grund for det metodiske og analytiske design. Dette danner udgangspunktet for den videre beskrivelse af, hvordan aktionsforskningen kan skabe inddragende og myndiggørende forandringsprocesser.

Det dialektiske forhold mellem aktør og struktur

Kritisk-utopisk aktionsforskning bygger både i sin samfunds- og subjektoplevelse på den klassiske kritiske teori, og herunder den retning der blev ført an af Theodor W. Adorno og Max Horkheimer. Herfra har aktionsforskningen et delvist ontologisk realistisk udgangspunkt, hvormed den forudsætter en virkelighed, som eksisterer uafhængigt af vores erkendelse af denne. Men samtidig deler aktionsforskere en grundopfattelse, som både marxismen og socialkonstruktivismen også tillægger sig, nemlig at den nuværende sociale virkelighed kunne og kan være anderledes. Virkeligheden eksisterer altså uafhængigt af vores erkendelse, men den skabes

samtidig af sociale handlinger og konstruktioner (Nielsen 2004: 524). Kritisk-utopisk aktionsforskning tager dermed afstand fra den klassiske oplysningstraditions struktur-aktør dualisme, hvor aktørens handling er determineret af strukturelle forhold. Samtidig fastholder de et kritisk blik på strukturernes begrænsende effekt på menneskers evne til at se mulige handlingsrum. Hermed altså en opfattelse af subjektet, som begrænset af overordnede strukturer, som er med til at forme individets handlemuligheder og selvopfattelse, dog uden at subjektet reduceres til et rent produkt af strukturerne (Nielsen & Nielsen 2006: 170)².

Den begrænsende effekt på subjektet sker i følge det kritiske-teoretiske standpunkt, fordi de strukturer, der omgiver os, ofte fremtræder som uomgængelige, uforanderlige rammer for vores tilværelse. Derfor pacificeres menneskets potentiale som aktivt handlende aktører med mulighed for at ændre magtstrukturer og begrænsende samfundsforhold. Strukturerne fremstår således som tingsliggjorte for os, altså som tidsløse og uforanderlige (Nielsen & Nielsen 2006).

Når magten til reel indflydelse på samfundsstrukturerne flyttes over på få hænder, sker der en umyndiggørelse af de mange uden magt, der ikke blot skal forstås som et samfundsmæssigt strukturelt fænomen, men også viser sig subjektivt i form af resignation og læringsblokeringer. Der knyttes således an til en klassisk konfliktorienteret og materialistisk forståelse af aktør-struktur forholdet: "Samfundsforståelsen bliver derved gennemført kritisk, dvs. den læner sig op ad kritisk teoris grundopfattelse af det eksisterende moderne samfund, som ikke blot et reificeret samfund, men også som et samfund med herredømme og social ulighed." (Nielsen 2004:531). Heri ligger således en antagelse om en eksisterende magtasymmetri, der fastholder dem uden magt i en umyndiggjort tilstand. Den kritisk-utopiske aktionsforskning betragter dermed forandring på samfundsniveau som værende i et dialektisk forhold til myndiggørelsesprocesser på individniveau.

² Hermed også en afstandtagen fra visse poststrukturalistiske traditioner der kritiseres for at "reducere individet til et snitpunkt af sine sociale relationer, hvad enten disse nu tænkes helt situationelt eller fx som livsbaner" (Nielsen 2006: 171).

Derfor er det også aktioner med fokus på at skabe demokratiske og myndiggørende processer for de deltagende individer, der dominerer den kritisk-utopiske aktionsforskning. Gennem disse aktioner forsøger den kritisk-utopiske aktionsforskning at overskride den resignation og læringsblokering, som den kritiske teori fremhæver som karakteristisk for vor tids samfund.

Denne tilgang ligger ligeledes i forlængelse af Lewins aktionsforskning, som særlig i sit senere arbejde udviklede sociale eksperimenter, der skulle medvirke til at skabe demokratiske strukturer og opfordre folk til selv at tage ansvar. Nielsen siger således om Lewin og aktionsforskningen: *"I stedet for eksperimenter, der tilrettelægges af en neutral forsker, som selv kontrollerer sit forskningsdesign, foreslog han, at eksperimentets videnskabende værdi kan involvere en forandring af deltagerne, der i forskningsprocessen skal blive mere myndige, dvs. i stand til at dirigere deres relation til gruppen eller organisationen"* (Nielsen 2004:517). I selve udøvelsen af en praksisnær forskning beskriver Lewin således videnskabens potentiale til at skabe et mere myndiggjort individ. Samfundsforandring er således tæt forbundet til myndiggørelse, i det idealet om et demokratisk samfund i denne teori er et samfund bestående af myndige individer.

Hvordan skabes inddragende og myndiggørende forandringsprocesser

Men hvordan er det muligt at overskride de reificerede strukturers indflydelse på individers handlerum og dermed bidrage til inddragelse og myndiggørelse?

Nielsen peger her på det han kalder et selverkendt paradoks i kritisk teoris epistemologi. En epistemologi som han gennem aktionsforskningen forsøger at overskride, da han mener at den fører til en slags filosofisk handlingslammelse:

Hos Adorno og Horkheimer har erkendelsesudvikling været forstået som *"noget nødvendigvis kritisk, der spejler det eksisterende samfunds realitet som reificeret struktur, i en utopisk forestilling om et demokratisk samfund. Teorien insisterer på at begribe de herskende tilstande i forhold til en almen historisk utopi om et ikke-reificeret samfund"* (Adorno et. al. i Nielsen 2004:527). I dette perspektiv kan man således ikke beskæftige sig med det "rigtige", det gode, som andet end en modsætning til de

herskende forhold: *"Frihed tager form igennem frigørelse, myndighed dannes gennem modstand mod umyndiggørelse, og er aldrig noget, der er, og som vi kan være sikre på at vi har"* (Nielsen 2004:168).

Dette betyder at den klassiske kritiske teori ikke kan bidrage til hverdagslige konkretiseringer af utopier, hvormed det forbliver umuligt at løsrive sine tanker og blik fra de eksisterende strukturer. Denne epistemologiske tilgang betyder altså, at videnskaben ikke i praksis kan skabe forandring, der skaber demokratiske samfundsforhold og myndiggør borgeren (Nielsen 2004:527).

Den kritisk-utopiske aktionsforskning ønsker at overskride denne handlingslammelse, ved at åbne op for, at utopierne kan konkretiseres og være udgangspunkt for handling og samfundsforandring. Dette sker gennem en forarbejdningsproces af subjektet, så dette bliver i stand til at indgå i en proces hvor de reificerede strukturer overskrides og utopier formuleres (Nielsen 2006:171). Altså hvor individet gennem særligt tilrettelagte processer indgår i en erfaringsdannelse, der for det første sætter individet i stand til at se, at strukturerne ikke er objektive og statiske, men netop subjektive og foranderlige, og for det andet bevidstgør om potentialet som myndig aktør, der kan forandre strukturerne.

Holdningsdannelse i sociale frirum

I udviklingen af metoder til at skabe denne erfaringsdannelse trækker den kritisk-utopiske aktionsforskning på Oscar Negt og Alexander Kluges kritiske tolkning af psykoanalysen og dennes forståelse af subjektivitet og læreprocesser. Her er målet at skabe rum for individets læring, de såkaldte læringsarenaer, idet *"subjektet opfattes som noget, der aktivt skaber sig selv socialt og praktisk, men som blokeres og forstyrres af de sociale forhold det lever under"* jf. den kritiske teoris dialektiske aktør-struktur perspektiv (Nielsen 2004:528). Derfor er individers holdninger til, hvordan samfundets strukturer bør se ud, heller ikke noget der bare "er" og som kan afdækkes af forskeren. Holdninger er noget, der til stadighed tager form, udvikles og forandres, og må derfor undersøges i en dannelsesproces. Aktionsforskningen må skabe sociale frirum, i tråd med det frirum psykoanalysen skaber for det enkelte individ. Igennem arbejde med utopier, i et beskyttet fællesskab, sættes individet i stand til at skabe

praksisudkast til at forandre hverdagslivet. "Der er en verden til forskel fra, om holdninger dannes og undersøges i en hverdagslivssammenhæng, der er kendetegnet ved en vidtgående umyndighed i forhold til de almene, fælles livsanliggende, eller om det sker i sammenhænge, hvor begyndende demokratiske processer kan gestaltes, og hvor borgerne derfor kan begynde at se sig selv som myndige subjekter (Nielsen & Nielsen 2006: 156). En ramme som denne har således både potentiale til at skabe læring for de enkelte individer, men er ligeledes en del af det normative projekt, der handler om at skabe samfundsforandring fra neden. I forsøget på at iværksætte rammer og frirum der kan skabe denne læring og forandring, henter den kritisk-utopiske aktionsforskning inspiration fra Robert Jungk's erfaringer fra udviklingen af Fremtidsværkstedet (Jungk & Müllert 1989).

Fremtidsværkstedet

Hos Jungk & Müllert beskrives samfundets asymmetriske magt gennem en kritik af ekspertvældet. De pointerer, at ved at overdrage beslutningskompetencen og kompetencen til at udtænke fremtidsplaner for de fleste og væsentligste af samfundets udviklingsprocesser til eksperter, afskæres disse processer fra almindelige menneskers behov og ønsker, som er tæt knyttet til deres hverdagsliv. Hermed ikke sagt, at fagfolk og eksperter ikke forsøger at tage højde for den brede befolknings ønsker og behov i udviklingen af samfundsmæssige forhold. Men ønsker og behov analyseres som generelle værdier, der er udvundet uafhængigt af konkrete tiltag. De sættes således ikke i relation til reelle forestillinger og drømme om, hvordan tingene også kunne se ud. Dermed formår man ikke at overskride de reificerede strukturers begrænsning på menneskers forestillingsevne for, hvordan verden også kunne se ud (Jungk & Müllert 1989).

Ifølge Jungk ligger der derfor et stor uudnyttet potentiale for udviklingen af sociale opfindelser hos det flertal af befolkningen, som ikke i kraft af deres erhverv er beskæftiget med netop socialvidenskaben: "*Den gængse indvending [mod at sætte den almene befolkning til at foreslå nye sociale opfindelser] lyder, at de jo sagtens kan foreslå nye løsninger og forandringer, fordi de er dejligt fri for at skulle forholde sig til mere objektive, saglige nødvendigheder. Men det er lige præcis det, der er deres fordel. Netop fordi de kan forholde sig mere uhildet end dem, der har del i magten, er de endnu i*

stand til at se muligheder, som de kalkulerende eksperter ikke kan få øje på, eller som forekommer dem urealistiske og uopnåelige" (Jungk & Müllert 1989:25). Fremtidsværkstedet er ifølge Jungk en metode til at få dette uudnyttede potentiale frem.

Fremtidsværkstedet af tre værkstedsfaser: en kritikfase, en utopifase og en realiseringsfase (Jungk & Müllert 1989:55). Gennem arbejdet med kritik af strukturerne og fælles arbejde omkring utopiske løsninger er formålet, at deltagerne skal opnå en ide om, hvordan disse strukturer alternativt kunne se ud og samtidig gennem en realiseringsfase få en ide om, hvad der kan og ikke kan ændres i virkeligheden. Fremtidsværkstedet beskrives i den kritisk-utopiske aktionsforskning som "et redskab til at få viden – og dermed også større tryghed – om forandringer man ikke kender" (Nielsen 2004:530). Således er fremtidsværkstedet en ramme, der giver det enkelte individ tryghed til at tage stilling og frihed til at tænke i fantasier og drømme. Det er gennem udviklingen af kritikken og utopierne, at deltagerne overhovedet bliver i stand til have blik for potentielle forandringer af samfundsforholdene - det er altså herigennem, at de bevidstgøres om, at de samfundsstrukturer, der former vores tilværelse, kunne se anderledes ud.

Det er blandt andet denne proces, som udgør en myndiggørelsesproces for deltagerne (Nielsen & Nielsen 2006:158). Desuden udgøres myndiggørelsesprocessen af den erfaring deltagerne opnår ved at omforme holdninger og erfaringer, der relaterer sig til deres eget hverdagsliv, til et spørgsmål om fælles livsanliggender. Det er gennem denne erkendelse, at individet bliver bevidst, om at han eller hun besidder en vigtig viden - som udviklet i et demokratisk fællesskab med andre - har en gyldig plads i udtænkningen af fælles samfundsforhold (Nielsen & Nielsen 2006: 156). Dermed er der åbnet op for en myndiggørelsesproces, hvor individet går fra at være passiviseret i relation til de strukturer, der omgiver ham, til at opleve sig selv som et myndigt individ, der både kan og har ret til at deltage aktivt i udviklingen af samfundet.

Offentliggørelse og samfundsforandring

Som beskrevet står myndiggørelsen af individer og forandring på samfundsniveau i et dialektisk forhold til hinanden. Myndiggørelsen udgør således en vigtig brik i idealet

om at skabe samfundsforandring, og samtidig er selve myndiggørelsesprocessen afhængig af, at deltagerne oplever deres potentiale for at skabe samfundsforandring. Heri ligger således et handlingsperspektiv på forståelsen af myndiggørelsesprocessen. Dette kan komme til udtryk gennem egentlige aktivistiske aktioner og iværksættelsen af forandringstiltag. Men ideerne er udviklet i et relativt lukket forum, og selv om at deltagerne her er blevet enige om bestemte ideer og initiativer, er det ikke sikkert at det er rigtigt at søge dem virkeliggjort. Som en del af idealet om demokratisering og i forsøget på at bringe viden fra fremtidsværkstedet i spil som potentielt forandrende, vil der i aktionsforskningsprocessen derfor indgå en offentliggørelsesfase. Igennem debat og diskussion i offentligt regi, kan begyndelsen på en realisering af ideernes projekt- og handlemuligheder iværksættes. Samtidig pointerer Nielsen og Nielsen, at det at stille *“resultaterne af værkstedsarbejdet til diskussion offentligt og i en form, der forsøger at overskride traditionelle former for offentlige arrangementer, hvor deltagerne reduceres til publikum [...] i sig selv – uanset de konkrete ideer og initiativers skæbne – er et skridt i retning af (gen-)etablering af en demokratisk politisk kultur”* (Nielsen & Nielsen 2006:159).

Undervejs i denne virkeliggørelsesfase kan resultaterne fra fremtidsværkstedet endvidere sættes til diskussion i et forum, hvor også eksperter indgår. Herigennem sættes viden fra fremtidsværkstedet, der har sit udgangspunkt i menneskers livsverden, i spil med den professionaliserede videns videnskabelige og administrative logikker. Men det traditionelle hierarki mellem de to vidensformer vendes på hovedet, ved at lade de utopisk orienterede fremtidsudkast være perspektivet for samarbejdet (Nielsen & Nielsen 2006:159)

Ifølge Nielsen og Nielsen kan sådant et korporativt arbejde rettet mod et fælles tredje, hvor forskellige typer viden sættes i spil i forhold til hinanden, frembringe potentialet i det normative, demokratisk perspektiv ”som en erfaring af en ny arbejdsform og kultur” (Nielsen & Nielsen 2006:175). Altså at mødet, hvor rollerne mellem lægfolk og eksperter bliver vendt på hovedet, i sig selv er med til at åbne øjnene op for, hvad en mere demokratisk og ligeværdig relation kan betyde for udviklingen af samfundets strukturer.

1.4 Myndiggørelse og inddragelse i det sociale arbejde

Afsættet for idealet om aktionsforskningen som samfundsforandrende, tager som beskrevet udgangspunkt i kritisk teoris betoning af samfundsstrukturernes begrænsende effekt på individers tanke- og handlerum. Dette medfører som beskrevet en umyndiggørelse af borgeren, som forskningen bør være med til at rette op på, ved at inddrage borgeren i fælles sociale læreprocesser. Gennem arbejdet med at skabe løsningsorienterede udkast til forandring af de eksisterende strukturer, gennemgår borgeren således en myndiggørende proces.

På baggrund af ovenstående kan således udledes et normativt udgangspunkt, der definerer forskningens formål som samfundsforandrende gennem udviklingen af myndiggørende processer for borgeren. Denne normative betragtning er således sammenfaldende med det sociale arbejdes formål; at hjælpe udsatte borgere til en tilværelse som myndige, selvstændige individer, der er mindst muligt afhængige af hjælp fra det sociale system. Begrundet i kritisk teori, må det sociale arbejdes bestræbelse på at myndiggøre borgeren være tæt knyttet til inddragelse i beslutninger vedrørende eget liv.

I dette speciale er fokus som beskrevet på, hvad der i selve mødet mellem socialarbejdere og udsatte unge fordrer og hindrer inddragelse. Muligheden for inddragelse er i denne konstellation som udgangspunkt vanskeliggjort af en asymmetrisk magtrelation mellem de to parter. Dels er den unge juridisk set umyndig, hvormed socialarbejderen bestrider en række magt-elementer. Fx retten til at videreføre beskrivelser og vurderinger af den unge til andre myndighedspersoner, magten til at sætte rammerne for den unges indflydelsesmuligheder og råderetten til at definere den sociale indsats (Warming 2011:74). Derudover kan et syn på den unge som *klient*, altså et individ der er afhængig af socialarbejderens hjælp, i et samspil med et syn på børn som "ufuldendte voksne", betyde at socialarbejderen indtræder i relationen som "mere kompetent" end den unge. Dette giver socialarbejderen definitionsmagten til at bedømme og afgøre den unges holdninger og vurderinger.

Denne definitionsmagt er særlig problematisk i det omfang den unge vurderes på baggrund af objektive og generaliserede forestillinger om hvad der er bedst for den

unge, uden at den unges eget perspektiv inddrages. Som beskrevet tidligere er dette både problematisk fordi det hæmmer socialarbejderens mulighed for at træffe de rette beslutninger, og fordi det er hæmmende for at den unge myndiggøres.

Derfor ønsker vi at forbinde den kritisk-utopiske aktionsforsknings mål om at fremme den almene borgers perspektiv på samfundsstrukturene, med målet om at fremme de unges perspektiv. Dette perspektiv vil i kontrast til et objektivt udefra-perspektiv på den unge, blive defineret som et (tilstræbt) indefra-perspektiv (Warming 2011:18). Begrebet dækker over to metoder til at opnå større viden om de unges perspektiv. For det første er det et udtryk for socialarbejderens forsøg på at sætte sig i den unges sted, med det formål at opnå større forståelse for hvordan den unge føler og oplever en bestemt situation. For det andet kan indefra-perspektivet komme til udtryk gennem de unges egne artikulerede holdninger, oplevelser og ønsker (Warming 2011:18-20)

Det normative udgangspunkt hentet fra kritisk teori, er således sat i relation til konkrete problematikker vedrørende inddragelse af udsatte unge i det sociale arbejde. Dette danner udgangspunktet for den gennemførte aktion og analysen heraf. Altså er det kritisk teoris dialektiske perspektiv på forandringen af individet gennem inddragelse i forandringen af strukturerne, som vi ønsker at sætte i spil i den gennemførte proces. Ved at inddrage udsatte unge i idéudviklingen af det sociale arbejde, har vi således forsøgt at skabe en proces, der både er myndiggørende for de unge, og skaber rum for inddragelsen af de unges perspektiver.

Kapitel 2. Metode

Vi har nu gjort rede for vores teoretiske, videnskabsteoretiske og normative afsæt. På denne baggrund vil vi i dette kapitel præsentere, hvordan vi har udformet aktionen og analysen heraf.

Kapitlet er opdelt i tre dele:

- 1) Præsentation af aktionen og deltagerne
- 2) Metodestrategi
- 3) Analysestrategi

2.1 Præsentation af aktionen og deltagerne

I det følgende vil vi kort introducere til aktionen og efterfølgende beskrive vores valg af deltagere. Dette gøres for at give det nødvendige overblik over den proces, som undersøgelsen udspringer af.

Aktionen

Aktionen var opdelt i tre faser³.

1. Fremtidsværksted: Første fase var et fremtidsværksted for en gruppe af syv udsatte unge. Fremtidsværkstedet havde til formål at skabe rum for refleksion over, hvordan de unge oplever begrænsninger i deres møde med det sociale system, og muligheder for forbedringer. Her gennemgik de unge en kritikfase og en utopifase. De to faser blev afsluttet med, at de unge udvalgte pointer og bidrag, som de havde lyst til at præsentere på den efterfølgende workshop, hvor de møder socialarbejderne.
2. Workshop: Anden fase var en workshop mellem en gruppe af socialarbejdere⁴ og de unge, der havde deltaget på fremtidsværkstedet. Først præsenterede de unge

³ Processen forløb over tre uger i marts måned 2012.

deres refleksioner og bud på, hvad de mener, er vigtigt i udviklingen af de sociale indsatser. Herefter fik socialarbejderne mulighed for at stille spørgsmål og diskutere med de unge. Afslutningsvis blev socialarbejderne sat til at reflektere over, hvordan de kunne bruge det, de unge havde fortalt

3. Interview: I tredje fase udførte vi enkeltmandsinterview med de unge og fokusgruppeinterview med socialarbejderne.

Beskrivelse af deltagerne

Valget af deltagere hang i høj grad sammen med vores samarbejde med Ph.d.-stipendiat Mette Bladt der er leder af aktionsforskningsprojektet De Unges Stemme⁵. Igennem hende fik vi kontakt til et SSP-netværk i Københavns Kommune, der havde ønske om at høre en gruppe udsatte unge fortælle om deres erfaringer. Idet De Unges Stemme allerede havde en gruppe unge samlet, der interesserede sig for at være med til at udvikle på de sociale indsatser, var det oplagt at spørge en del af disse unge, om de ville være med.

Nedenfor præsenteres de to deltagergrupper; socialarbejderne og de unge⁶.

Socialarbejderne

I workshoppen deltog 22 socialarbejdere fra et SSP-netværk under Børne- og ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune. Netværket har til formål at erfaringsudveksle og kvalificere indsatsen og havde i denne forbindelse selv udtrykt ønske om at høre udsatte unge fortælle om de kriminalitetsforebyggende indsatser set fra deres perspektiv. Netværket var sammensat af folk, der arbejdede på skoler, i

⁴ Igennem specialet benævnes de professionelle, der deltog i vores projekt, som socialarbejderne. De har, som det fremgår senere, forskellige professioner. Fælles for dem er, at de alle sammen besidder stillinger, der knytter sig til kriminalitetsforebyggende arbejde med udsatte unge.

⁵ De Unges Stemme er et aktionsforskningsprojekt ledet af Ph.d.-studerende Mette Bladt fra RUC. Projektet forsøger arbejde med at involvere en gruppe af de mest udsatte unge i København i demokratiske processer. Projektet fokuserer på, at få de unges egne ideer og drømme for det gode liv på banen. Mette Bladt har igennem vores forløb fungeret som sparringspartner og samarbejdspartner. Hun deltog i workshoppen med de unge og socialarbejderne, og har efterfølgende bidraget med sine observationer og refleksioner.

⁶ De unge var de primære samarbejdspartnere i vores projekt, idet det som udgangspunkt var deres deltagelse, der var fokus for vores projekt. Derfor har vi også flere oplysninger om de unge, hvilket præsentationen her bærer præg af.

ungdomsklubber, på biblioteker, i forebyggende projekter, på gadeplan, i politiet, i forvaltningen, som kontaktpersoner med mere.

I fokusgruppeinterviewet deltog seks af socialarbejderne fra workshoppen. Disse seks præsenteres kort herunder⁷:

Navn	Stilling	Uddannelse
"Lars"	Opsøgende gadeplansarbejder	Uddannet pædagog
"Trine"	Medarbejder i socialpædagogisk tilbud for udsatte unge	Uddannet pædagog
"Mia"	SSP-medarbejder	Uddannet politibetjent
"Kristina"	SSP-medarbejder	Uddannet politibetjent
"Oliver"	Skolelærer og SSP-kontaktperson	Uddannet skolelærer
"Bente"	Skolelærer og koordinerende funktion i forhold til inkludering af udsatte unge	Uddannet skolelærer

De unge

I processen deltog syv unge. Vi har i specialet i sigte at pege på og fremhæve de unges ressourcer. Vi har derfor ikke ønsket at udspørge dem detaljeret om deres udsathed, hverken bagudskuende eller for at tegne et billede af deres nutidige situation. Vi afholder os derfor også her fra en detaljeret beskrivelse af hver enkelt af de unges livshistorie. Relevante oplysninger om de unges nuværende situation ses i nedenstående skema⁸:

⁷ Alle deltagere er anonymiserede i specialet og har fået opdigtede navne

⁸ Alle deltagere er anonymiserede i specialet og har fået opdigtede navne

Navn	Alder	Etnicitet	Job/uddannelse	Tilknytning til projekt
"Muhammed"	17 år	Anden etnisk baggrund	Går på produktionsskole	Har været med i De Unges Stemme
"Achmed"	19 år	Anden etnisk baggrund	Varetægtsfængslet	Har været med i De Unges Stemme
"Camilla"	19 år	Dansk	Tilknyttet Specialskoletilbud for unge over 18 med ADHD	Bruger i Pigegruppen ⁹ , projektassistent ¹⁰ i De Unges Stemme
"Patrick"	23 år	Dansk	Tilknyttet Specialskoletilbud for unge over 18 med ADHD	Løst tilknyttet Pigegruppen, bror til Jeanette
"Jeanette"	20 år	Dansk	Arbejder i fritidsklub	Tidligere assistent ¹¹ i Pigegruppen, Projektassistent i De Unges Stemme
"Jasmin"	18 år	Anden etnisk baggrund	Går på Produktionsskole	Bruger i Pigegruppen, projektassistent i De Unges Stemme
"Kristina"	26 år	Dansk	Arbejder i vuggestue	Tidligere assistent i Pigegruppen

⁹ Pigegruppen er en institution under Københavns Kommunes Socialforvaltning der arbejder med udsatte piger mellem 13 og 18 år.

¹⁰ De Unges Stemme uddannede en gruppe unge over 18 år som Projektassistenter. Disse unge var med til at styre og tilrettelægge resten af forløbet for unge under 18 år.

¹¹ I Pigegruppen kan man blive ansat som assistent 10 -15 timer om ugen. Som assistent laver man bl.a. opsøgende arbejder og er med til at styre og tilrettelægge aktiviteter for de yngre piger.

I det følgende præsenteres vores refleksioner og overvejelser i forhold til de unge, vi bad om at deltage i projektet.

Ved udvælgelsen af unge måtte vi tage højde for, at den målgruppe af udsatte unge som vi ønskede skulle deltage, kan være vanskelige at få motiveret til at deltage frivilligt i et projekt som dette. Det kan fx skyldes en ustabil livsstil eller en ønske om at tage afstand til det sociale system. Vi havde en god og oplagt kontakt til de unge fra De Unges Stemme, og valgte derudover at kontakte nogle unge, som vi kendte i forvejen gennem Maries tidligere ansættelse i Pigegruppen. Nogle af de unge vi tog kontakt til herfra, har også været en del af De Unges Stemme. I alt spurgte vi tolv unge med tilknytning til Pigegruppen eller De Unges Stemme. Ud af de 12 unge vi spurgte, var der kun en der takkede nej, da hun som hun skrev: "er kommet videre i mit liv, og er et helt andet sted." I sidste ende var flere unge dog forhindret i at deltage, da det ikke var muligt at finde et tidspunkt alle kunne mødes på.

I vores udvælgelse lagde vi vægt på, at gruppen udgjorde et nogenlunde repræsentativt billede af de unge, som socialarbejderne støder på i deres arbejde. Derfor vægtede vi, at der var en nogenlunde lige fordeling af drenge og piger, og at der var både etnisk danskere og unge med anden etnisk baggrund repræsenteret. Vores udvælgelse var også styret af, at vi ønskede unge, der var modne nok til, at det ikke ville være en følelsesmæssig belastning at deltage i projektet. Derfor gik vi fortrinsvis efter unge over 18 år¹².

Fælles for de unge er, at de alle igennem deres ungdom har været i kontakt med flere forskellige dele af det sociale system, og har indgået i forebyggende og behandlende tilbud. Det er unge, der ikke har kunnet rummes i det normale skolesystem og som alle har været en del af kriminelle og misbrugende miljøer. Vi har i dette projekt valgt at bruge betegnelsen udsat som markering af, at disse unge bærer på sociale problemstillinger, der er ud over hvad de fleste unge oplever.

¹² Muhammed er den eneste deltager, der er under 18. Vi var meget interesserede i at have ham med, da han var dreng og af anden etnisk baggrund. Qua hans aktive deltagelse i De Unges Stemme vurderede vi sammen med projektassistenterne fra De Unges Stemme, at han ville have gavn af at blive spurgt. Der er indhentet forældretilladelse i forbindelse med hans deltagelse.

Det var ikke et fagligt kriterium, at de unge skulle være "videre" og færdige med kriminalitet. Der er stor spredning i, hvor de unge står i dag, og hvad deres nuværende tilknytning til systemet er, både efter alder og social og økonomisk situation. Som det fremgår af skemaet, er to af de unge i dag selvforsørgende og har en tilværelse, hvor de ikke har kontakt til det sociale system. Resten er stadig knyttet til systemet og indgår i behandlende tilbud. Én ung er netop blevet varetægtsfængslet for berigelseskriminalitet.

Forbehold i forhold til de unges erfaringer fra De Unges Stemme og Pigegruppen

På grund af den relativt korte tid der er til rådighed til at udføre et speciale, var vi afhængige af at kunne gennemføre projektet på kort tid og uden de store praktiske forhindringer. Derfor var det, som beskrevet afgørende for os, at de unge havde den erfaring og i den forstand "kunne træde lige ind" i projektet. Idet vi valgte at bruge De Unges Stemme og Pigegruppen som kontaktflade til at møde de unge, må vi medtage, at gruppen på nogle måder afviger fra udsatte unge mere generelt. Flere havde allerede prøvet, hvad det vil sige at komme med kritik og være ideudviklende i forhold til socialt arbejde. Desuden kan man sige, at der allerede igennem De Unges Stemme er sket en vis udvælgelse i forhold til, at disse unge er "i stand til" og motiverede for at deltage i et sådant forløb. Når vi i analysen undersøger de unges udbytte af at blive inddraget, har vi været opmærksomme på, at den udvikling de beskriver, er en beskrivelse af både vores projekt, og de lignende begivenheder, de har været en del af i De Unges Stemme og de unges stemme. Men som tidligere beskrevet i vores videnskabsteoriafsnit er dette fint i tråd med aktionsforskningens epistemologiske udgangspunkt, der ikke antager at kunne beskrive udviklingsprocesser (hverken sociale eller individuelle), som noget man kan betragte og beskrive som en fast størrelse. I dette projekt ses og analyseres de unges udviklingsproces som i bevægelse, og det vi kan beskæftige os med her, er hvordan denne bevægelse opleves af de unge og kan observeres af os.

Forbehold i forhold til det personlige kendskab

Det personlige kendskab til de unge, samt til de øvrige samarbejdspartnere i projektet, har været forudsætningen for at projektet kunne gennemføres på den relativt korte tid, der var til rådighed. Blandt andet fordi der var den nødvendige tillid og

forpligtelse til stede for de unges deltagelse og motivation. At vi kendte en del af de unge i forvejen, gjorde det således muligt for os umiddelbart at inddrage dem i planlægningen af processen.

Det personlige kendskab til feltet og til de unge har dog også krævet en skærpet opmærksomhed i løbet af projektet, og i forhold til ikke upåagtet at drage konklusioner på baggrund af den viden om de unge, vi havde i forvejen. En af udfordringerne ved at forske i egen organisation er, at man ikke kan påberåbe sig legitim uvidenhed (Nielsen & Repstad 1993:27). Til tider var det svært for både Marie og de unge at indtage nysgerrige og åbne positioner i forhold til hinanden. Dette blev især tydeligt i fremtidsværkstedet, hvor de unge fandt det malplaceret og utroværdigt at fortælle om de erfaringer, som Marie i forvejen kendte til. I forhold til dette har det været en stor fordel, at vi har været to, og at Marianne ikke havde personlige eller faglige relationer i feltet i forvejen. Vi har i processen tilpasset vores roller således, at Marianne indtog en spørgende og nysgerrige position i forhold til de unge og Marie en mere observerende. Derudover har vi i løbet af analysen været særlig opmærksomme på at diskutere vores fortolkninger og tydeliggøre for hinanden hvilke observationer, der lå til grund for analysen.

2.2 Metodestrategi

I det følgende vil vi gå i dybden med de metodiske valg, der ligger til grund for udformningen af eksperimentet.

Som beskrevet fordrer aktionsforskningens epistemologiske antagelser, at genstandsfeltet skal arbejdes med og betragtes i bevægelse og ikke som et kunstigt afgrænset eksperiment. Derfor bevæger aktionsforskningen sig i en cirkulær proces, hvor der konstant veksles mellem forskning og aktion. Aktionerne evalueres og udforskes løbende, og denne forskning danner baggrund for beslutning om det næste skridt (Kildedal og Nielsen 2005). Aktionen i dette speciale er som beskrevet opdelt i tre faser. Hver fase er undervejs blevet tilpasset ud fra erkendelser og nye interesser udledt af den/de foregående faser. Denne samlede proces har dels ført frem til nogle analytiske konklusioner, der henholder sig til vores problemstilling, og dels frem til

nogle metodiske betragtninger, som kan danne grundlag for videre aktion og forskning. Disse vil blive diskuteret i en metodisk refleksion efter specialets konklusion.

Vi ønskede i specialet at undersøge, dels hvilke potentialer, der kan siges at være ved at inddrage udsatte unge i udviklingen af det sociale arbejde, og dels hvilke barrierer, vi kunne pege på i forbindelse med denne inddragelse. For at svare på dette, har vi derfor valgt at opstille rammerne for en aktion, der både indfrie ønsket om at foretage en konkret forandrende aktion og gøre det muligt at udforske aktionens implikationer.

De første to faser i aktionen; Fremtidsværkstedet og Workshopen udgør således den primære del af aktionen. Denne tager form af et "socialt eksperiment", hvor en gruppe udsatte unge rent faktisk inddrages i udviklingen af en social indsats.

I tredje fase anvender vi interview som metode til at uddybe den viden, som dette sociale eksperiment kunne give os.

Metodestrategien for fremtidsværkstedet og workshopen er udviklet ud fra de samme principper hentet fra den kritisk-utopiske aktionsforskning. De vil derfor i det følgende blive beskrevet samlet. Herefter beskrives metodestrategien for interviewfasen

Metodestrategi for 1. og 2 fase

Fremtidsværkstedet

Forud for workshopen afholdt vi et fremtidsværksted sammen med de unge. Vi valgte at prioritere en forberedelse af de unge for at styrke dem forud for mødet med socialarbejderne. Gennem fremtidsværkstedet ville vi undersøge og udvikle de unges oplevelser og erfaringer og ruste dem til at fremlægge fælles ønsker om forandringer, der bundede i deres hverdagslivserfaringer og ikke i socialarbejdernes logik. I tråd med vores tidligere beskrivelse af fremtidsværkstedet, havde vi et ønske om, at de unge skulle gennemgå en proces, hvor de udviklede og fik indblik i deres egen viden. Ved at de fik mulighed for at gøre dette i et demokratisk praksisfællesskab med andre,

ønskede vi at understøtte deres mulighed for at opleve workshoppen med socialarbejderne som myndiggørende og styrkende.

Workshoppen

Vi arrangerede en workshop med de syv udsatte unge og gruppen af socialarbejdere. Her skulle de unge præsentere deres kritik af, samt drømme og ønsker for, hvordan møder med socialarbejdere skulle være. Dette blev fulgt op af en dialog imellem socialarbejderne og de unge. Afslutningsvis skulle socialarbejderne arbejde indbyrdes med, hvordan det var muligt for dem at gøre brug af de unges erfaringer.

Fokus i workshoppen var, med inspiration fra aktionsforskningens ønske om at skabe myndiggørende og demokratiske processer, at skabe en ramme hvor det var de unge, der formidlede deres erfaringer. Hermed ville vi eksperimentere med at "give stemme" til de unge og opprioritere deres viden i det sociale arbejde. Ved at bede de unge om at formidle deres viden ufiltreret og med fokus på deres drømme og ønsker, ville vi gøre dem til aktive aktører, der oplevede sig som "nyttige" i en samfundsmæssig kontekst. For at skabe ovenstående havde vi fokus på at efterstræbe et ligeværdigt møde. Vi ønskede således at vende op og ned på de asymmetriske positioner de unge og socialarbejderne møder hinanden i til hverdag. Vi opsatte således et møde mellem unge og socialarbejdere, der via sin stærke deltagerorientering, skulle sige os noget om hvilke potentialer og barrierer, der kan siges at være for at inddrage udsatte unge i socialt arbejde.

Workshoppen og fremtidsværkstedet blev begge tilrettelagt ud fra en række metodiske retningslinjer. Disse tager udgangspunkt i det teoretiske udgangspunkt beskrevet i kapitel 1.

I det kommende beskriver vi de retningslinjer, vi har gjort brug af i tilrettelæggelsen af fremtidsværkstedet og workshoppen.

Retningslinjer for udførelsen af fremtidsværkstedet og workshoppen:

1. Det participative princip
2. Fastholdelsen af en opfordringsstruktur

3. Udgangspunkt i utopierne
4. Fokus på det almene i det særlige
5. Skabelsen af ligeværdige møder.

Det participative princip

Dette princip udspringer af idealet om at demokratisere forskningen, og er således et udtryk for aktionsforskningens bestræbelse på at give deltagerne indflydelse på processen. Princippet har to formål: For det første skal det sikre opretholdelsen af idealet om en demokratisk forskningsproces, hvor viden udspringer af praksis og i samarbejde med praksis. For det andet skal det sikre, at deltagerne får det nødvendige ejerskab af processen der skal til, for at de kan få interesse i at deltage aktivt (Jensen 2002:77). I dette projekt betragtes de unge som de primære deltagere. Et vigtigt fokus igennem hele processen har derfor været at aktivere dem som samarbejdspartnere. De unge er således blevet taget med på råd, både i planlægningen af workshoppen med socialarbejderne og fremtidsværkstedet. Allerede i forberedelsen af aktionen har de unge haft indflydelse på dele af processen. Bl.a. har nogle af de unge været med til at vurdere, hvem der skulle deltage. De har således været taget med på råd i forhold til at pege på, hvem der yderligere kunne have gavn af at deltage. Desuden har de unge selv valgt, at fremtidsværkstedet skulle afholdes i De Unges Stemmes lokale. I dette lokale mødes de unge fra De Unges Stemme ugentligt. De har selv indrettet lokalet, og opfatter det som deres sted. De unge valgte lokalet, fordi de mente, at de i dette rum ville have lettest ved at være seriøse og koncentrere sig.

De unge var ligeledes med til at beslutte formen for, hvordan deres kritik og utopi skulle fremlægges for socialarbejderne, og hvordan rummet for workshoppen med socialarbejderne skulle indrettes, for at der kunne tilstræbes et ligeværdigt møde mellem de to parter.

Fastholdelsen af en opfordringsstruktur

Dette princip peger på vigtigheden af at skabe en struktur for fremtidsværkstedet, der fremmer kreativiteten og lysten til at tænke i social forandring. Ved hjælp af rummets indretning og simple regler for samtalen, at skabe en demokratisk kommunikation,

samt en afspændt og let atmosfære, der skal skabe et flow i deltagernes ideer og tanker (Jungk & Müllert 1989:78).

Vores vurdering var, at lokalet fra De Unges Stemme kunne være medvirkende til at skabe denne atmosfære, både for de unge som var vant til at komme der, men også for de øvrige unge som ligeledes betragtede lokalet som "de unges sted". Vi havde dog en mindre bekymring omkring, hvorvidt de fire unge, der deltager i De Unges Stemme, oplevede fremtidsværkstedet som en direkte fortsættelse af de processer, de allerede var i gang med i dette regi. Vi ønskede, at de skulle starte på en frisk og associere åbent på det tema, vi havde bragt med på dagen. Ifølge Jungk er et greb til at skabe denne frie association i værkstedet at ændre rummets indretning for at bryde med de vante fysiske rammer (Jungk & Müllert 1998:39). Dette gjorde vi ved at ophænge vores medbragte vægaviser på vinduet i lokalets cafeområde, i stedet for at gøre brug af mødelokalet som de unge var vant til. Også brugen af vægaviser er et middel til at skabe associationer i de unges tankestrømme (Jungk & Müllert 1998:61).

Under Fremtidsværkstedet opstillede vi regler for samtalen i kritik og utopifaserne. For det første, at de forskellige kommentarer og ideer, som de unge hver især kom frem med ikke var til diskussion, altså at de unge gerne måtte stille uddybende spørgsmål til hinanden, men ikke argumentere for eller imod de andres forslag. For det andet, at de unge skulle formulere sig i korte og præcise stikordssætninger.

I praksis bestod den demokratiske dimension i høj grad i at opstille overordnede handlingsanvisninger, men samtidig acceptere at de unge selv var styrende i forhold til reglerne for samtale og samvær. For at motivere de unge og skabe en positiv stemning, var det nødvendigt at rumme en til tider kaotisk stemning, hvor præmisserne langt hen af vejen blev sat af de unge. De unge der deltog i fremtidsværkstedet, er alle unge der har flere skoleskift bag sig, bl.a. fordi de har vanskeligt ved at sidde stille og koncentrere sig ret længe af gangen. Tre ud af de syv unge har en ADHD- diagnose. Det er unge, der er vant til at være i konflikt med og i opposition til voksne, der ønsker at sætte rammer for deres adfærd. At håndhæve slaviske regler for kommunikation og adfærd ville i denne sammenhæng ikke være demokratisk, men tværtimod opleves som om, at vi trumfede dem og ikke anerkendte

dem. Ligeledes var det for flere af de unge vanskeligt at formulere deres kritik og utopi i korte sætninger. I stedet kom de unges budskaber ofte frem gennem længere personlige historier. Dette valgte vi at respektere langt hen af vejen, og en del af vores værkstedslederrolle gik på at være nysgerrige og spørgende i forhold til, hvordan vi kunne opsummere deres pointer på vægaviserne.

At bevare udgangspunkt i det utopiske

At bevare udgangspunkt i det utopiske er ligeledes en metode til at opretholde en opfordrende og kreativ tankestrøm for deltagerne. Idealet er således at opstille utopier, der tillader en formulering af, hvordan idealet om fremtiden kunne se ud, trods at denne forestilling for eksperter kan virke urealistisk og uopnåelig (Jungk & Müllert 1989:77). Derfor opfordrede vi også på Fremtidsværkstedet de unge, til at komme med alle deres forslag til, hvordan man bedst muligt kunne skabe forandring af de sociale indsatser, uden tanke for hvordan love, ekspertvurderinger, normer, magtstrukturer eller andet kunne hæmme ideen.

Som beskrevet bør udgangspunktet i de utopiske fremtidsudkast endvidere bevares i offentliggørelsesfasen for at undgå, at systemrationaler overskygger perspektivet fra hverdagslivssammenhænge. For at tilstræbe at det var de unges utopiudkast, der var rammen for diskussionen og ikke socialarbejdernes organisatoriske eller instrumentelle forhold, opstillede vi en dagsorden for workshopen, der lagde fokus på de unge som vidensresurse for socialarbejderne. Desuden blev vægaviser fra Fremtidsværkstedet bragt ind i rummet til workshopen for derved at lade vægaviserne sætte rammerne for temaer. Endelig blev socialarbejderne sat til at reflektere over og udtrykke, hvad de kunne bruge de unges præsentationer til, frem for at stille til diskussion, hvad de ikke kunne bruge.

Fokus på det almene i det særlige

Dette princip stammer fra forståelsen af, at det netop er ved at sætte sine egne erfaringer og ønsker i spil i forhold til fælles livsvilkår, at mennesker udvikler sig som myndige individer (Nielsen & Nielsen 2006:156). Derfor opfordrede vi de unge til - med udgangspunkt i egne oplevelser og erfaringer - at forsøge at tænke i fælles og almengyldige løsninger. Dette princip var endvidere en vigtig komponent i målet om

at skabe en aktion, der skulle rykke ved socialarbejdernes blik på de unge som problembærere til et fokus på de unges erfaringer som almengyldige.

Ligeværdige møder

Aktionsforskningens ideal om at skabe demokratiserende processer, udspringer som beskrevet af et blik på undertrykkende samfundsstrukturer, der skaber en asymmetrisk magt på samfundsplan. Vi har tidligere beskrevet hvorledes Dette forhold kan overføres til, at forholdet mellem socialarbejder og bruger i det daglige ofte er præget af et asymmetrisk magtforhold. Et middel til at opnå mere ligeværdighed i mødet mellem de to grupper er til dels forberedelsen af deltagerne gennem fremtidsværkstedet. Derudover forsøger vi på workshoppen at vende op og ned på nogle magtstrukturer og roller, som de unge og socialarbejderne ofte befinder sig i, når de møder hinanden i de sociale indsatser. På workshoppen skal de unge præsentere en viden som er erfaringsbaseret og personlig, overfor en gruppe af professionelle socialarbejdere, hvis viden har en anden tyngde qua deres uddannelse, faglige erfaring og alder. Hvor det normalt er socialarbejderen, der er ansat og uddannet til at hjælpe de unge ud af deres problemer, er det nu de unge, der forventes at have en viden som socialarbejderne kan gøre brug af.

Vi kan ikke gennem aktionsforskningen udligne denne asymmetri, men i udformningen og gennemførelsen af workshoppen, har vi taget højde for dette vilkår og forsøgt at skabe rammer, der kan neutralisere det.

Vi valgte i den forbindelse at give de unge en privilegeret position, for at sikre at de kom til orde. Dette gjorde vi på følgende måder:

- Via det separate fremtidsværksted¹³ for de unge. Dette indebar forberedelse af de unge gennem de idé- og vidensgenererende processer, som fremtidsværkstedet indebærer samt en mental forberedelse af de unge, hvor de

¹³ Det var vores oprindelige ide at workshoppen skulle være et fælles udviklingsprojekt, hvor socialarbejdere og unge igennem et fremtidsværksted arbejdede på konkrete forandringer af indsatserne sammen. I planlægningsprocessen blev det tydeligt, at vi, for at sikre de unges deltagelse, var nødsaget til at forberede de unge i en separat proces.

fik troen på at de, som en gruppe, havde noget vigtigt og interessant at fortælle socialarbejderne.

- Vi sørgede for at de unge ankom først til workshoppen, således at de havde indtaget rummet før socialarbejderne kom.
- Ved at bringe de unges vægviser med deres ord og formuleringer ind i workshoppen, forsøgte vi at gøre deres proces i fremtidsværkstedet present i workshoppen. Dermed søgte vi at opprioritere de unges hverdagslivserfaringer og de unges måde at kommunikere på.
- I invitationen til workshoppen slog vi fast, at det var de unges kritik og utopi, der skulle være udgangspunktet for dialogen. Vi opfordrede socialarbejderne til at overveje, hvad de ønskede at få svar på fra de unge (se bilag A). Dermed stillede vi efter, at det blev de unges "dagsorden" og deres viden, der var omdrejningspunktet for workshoppen.
- Vi forsøgte via rummets indretning at understøtte oplevelsen af et ligeværdigt møde mellem de unge og socialarbejderne. Konkret betød dette, at vi placerede stolene i en rundkreds uden borde. Dette brød med netværkets forventning om, at de unge skulle sidde som et panel for enden af rummet, med socialarbejderne som publikum.

Med udgangspunkt i ideet om at udføre en demokratisk og socialt forandrende aktion, der mere konkret har til formål at skabe myndiggørende processer for de deltagende unge, har vi således tilrettelagt og udført fremtidsværkstedet og workshoppen på baggrund af principper og retningslinjer hentet fra den kritisk-utopiske aktionsforskning.

Med workshoppen og fremtidsværkstedet har vi designet en metode, der ønskede at fremme de unges deltagelse; både ved at give stemme til deres perspektiver og ved at skabe et møde med en gruppe socialarbejdere, hvor de unge træder frem som myndige individer, der tager del i at påvirke det sociale arbejdes indsatser.

Anden fase designede vi med henblik på at opnå en mere indgående viden om potentialer og barrierer i forhold til udsatte unges inddragelse. De metodiske valg vi foretog her, beskrives i næste afsnit.

Metodestrategi for interviewfasen

Denne fase havde til formål at uddybe og undersøge den viden omkring potentialer og barrierer ved inddragelse, som vi havde opnået via vores deltagelse i workshoppen og fremtidsværkstedet. Vi ønskede at komme tættere på en forståelse af, hvordan vores deltagere havde oplevet vores proces, og hvad de havde fået ud af den.

I det følgende beskrives vores metode i henholdsvis fokusgruppeinterviewet med socialarbejderne og de individuelle interviews med de unge.

Fokusgruppeinterview med socialarbejderne

Ved fokusgruppeinterviewet deltog seks socialarbejdere fra workshoppen. De er alle en del af et mindre netværk, der mødes ca. hver 14. dag for at udveksle erfaringer om aktuelle sager og indsatser vedrørende det kriminalitetsforebyggende arbejde i området.

Som et led i at undersøge hvilke potentialer og barrierer, der viser sig i forbindelse med at inddrage udsatte unge, ønskede vi at få socialarbejdernes refleksion omkring, hvad de fandt brugbart for udviklingen af deres praksis. Workshoppen var designet således, at det var de unges perspektiver, der var i fokus. Dette efterlod mindre rum til at socialarbejderne kunne reflektere indbyrdes og sammen med os. Vi havde på forhånd en formodning om, at socialarbejderne kunne tænkes at "skåne" de unge for deres mere kritiske refleksioner, netop på grund af det ulige magtforhold, og deres ønske om at give de unge en positiv oplevelse. Formålet med fokusgruppeinterviewet var altså via socialarbejdernes refleksion at få et indblik i processen fra deres perspektiv.

Efter workshoppen sad vi tilbage med en fornemmelse af, at der bag ved socialarbejdernes umiddelbare anerkendende og positive tilgang til de unge, lå en række forbehold, der gjorde at socialarbejderne havde svært ved at godtage, hvad de unge havde at sige. Fokusgruppeinterviewet blev derfor også i høj grad designet til et

forsøg på at komme bagved socialarbejdernes umiddelbare positive feedback og undersøge de barrierer, der var til stede for at socialarbejderne kunne forstå og modtage de unges perspektiv.

Vi strukturerede interviewet i to dele (se hele interviewguiden i bilag B):

- 1) Første del havde karakter af et struktureret gruppeinterview, hvor vi efter tur bad socialarbejderne fortælle, hvad de havde oplevet som brugbart på workshopen, og hvordan de havde oplevet de unges formidling.
- 2) I anden del søgte vi at skabe diskussion i gruppen omkring to udvalgte temaer fra workshopen; henholdsvis "forældreinddragelse" og "medbestemmelse". Temaerne var udvalgt på baggrund af vores fortolkning af interaktionen på workshopen. I forhold til disse to temaer havde vi en fornemmelse af en divergens imellem de forslag som de unge kom med og socialarbejdernes opfattelse af dem.

Som et led i undersøgelsen af hvorvidt og hvordan socialarbejderne hørte, det de unge sagde, forsøgte vi, om det var muligt via fokusgruppeinterviewet at få adgang til socialarbejdernes fortolkning af, hvad de unge havde sagt. Dermed kunne vi måske få ekspliciteret nogle af de forforståelser, der lå til grund for den måde, de fortolkede de unges udsagn på. Vi gjorde således brug af fokusgruppeinterviewet som ramme til, via den kollektive interaktion og kommunikation mellem deltagerne, at "tvinge" socialarbejderne til at italesætte deres forforståelser, forstået som en form for ellers tavs viden fra deres praktiske bevidsthed (Halkier 2008:10). Deltagernes sammenligninger af forståelser i interviewet kunne på denne måde hjælpe os med at få adgang til en kompleksitet i socialarbejdernes sociale praksisser (Halkier 2008: 14).

Interview med de unge

Vi afholdt interviews med fem af de unge¹⁴: Camilla, Kristina, Jasmin, Patrick og Jeanette.

¹⁴ Det var vores ønske at interviewe alle syv unge, men i tiden efter workshopen mistede vi kontakten til Muhammed og Achmed.

Interviewene med de unge blev afholdt som semistrukturerede kvalitative forskningsinterview (Kvale 1994:41). I interviewet med de unge ønskede vi at få et indblik i deres oplevelse og fortolkning af aktionen og hvad det havde betydet for dem at deltage.

På baggrund af vores ønske om at forstå de unges deltagelse i aktionen ud fra et myndiggørelsesperspektiv og med observationerne fra aktionen in mente, ekspliciterede vi to temaer som strukturerede interviewguiden (se hele interviewguiden i bilag C):

1) Hvordan kommer effekten af de unges deltagelse til udtryk hos de unge?

- Hvilke følelsesmæssige indtryk giver det den unge
- Oplever de unge at deltagelsen udvikler kompetencer, de kan bruge i andre sammenhænge

2) Hvad påvirkede disse følelsesmæssige og kompetenceudviklende forandringer?

- hvilken betydning havde deltagelsen i fremtidsværkstedet
- hvilken betydning havde erfaringen med at fremlægge for en større forsamling
- hvilken betydning havde det om de unge blev hørt af socialarbejderne, og om aktionen ville få en forandrende effekt

Foruden at få mere viden omkring de unges oplevelse, brugte vi anledningen til at fortælle de unge vores vurdering af hvad socialarbejderne havde fået ud af at deltage i workshopen. I lyset af aktionens formål om at skabe forandringsprocesser for de unge, og i lyset af de unges åbenlyse interesse for hvad socialarbejderne havde fået ud af workshopen, forekom denne tilbagemelding både metodisk og etisk rigtig. Vi afsluttede derfor alle interview med en individuel tilbagemelding til de unge, hvor vi fortalte hvad socialarbejderne havde fundet brugbart ved mødet.

Opsummering på interviewfasen

Som beskrevet i det ovenstående var interviewene designet til at give os en dybere forståelse for deltagernes perspektiver på inddragelse. Fokusgruppeinterviewet

havde, i tråd med aktionsforskningens sigte, karakter af et refleksionsrum mellem deltagerne, der kunne videreudvikle deres oplevelse af workshopen. Dette gav os indblik i socialarbejdernes forforståelser og hvilke barrierer og potentialer, der kan være tale om for at videreudvikle disse. Interviewene med de unge gav os et indblik i de unges individuelle oplevelse, samt gav os mulighed for at viderebringe socialarbejdernes feedback til de unge. Begge interviewdesign, gav os mulighed for at undersøge og videreudvikle på de observationer, vi havde foretaget i processen.

Løbende tilpasning af metoden

Udviklingen af metoden, samt analysen af vores empiri har bevæget sig i en abduktiv vekslen mellem teori og empirisk funderede erkendelser undervejs i processen. Som beskrevet har vores udgangspunkt i den kritisk-utopiske aktionsforskning været den teoretiske og normative kerne gennem hele processen. Analysen af det empiriske materiale har derfor delvis været deduktivt formet omkring dette udgangspunkt. Samtidig har vi, qua vores videnskabsteoretiske afsæt i aktionsforskningen ikke et ønske om at afprøve teoretisk udledte teser eller begreber. Derimod peger vores erkendelsesinteresse mod en forståelse udviklet på baggrund af deltagerne udvikling og deltagelse i processen, i den specifikke kontekst denne deltagelse udspiller sig i. Heraf har vi afledt en analyse af, hvad dette kan fortælle os på et generaliseret plan. Derfor har induktivt udledte erkendelser formet både aktionen og analysestrategien, og igen ledt til inddragelse af nye teoretiske perspektiver til udfoldelse af de empiriske pointer.

Udviklingen af metoden er dermed sket i et processuelt forløb formet af erkendelser i løbet af aktionen. Dette har ført til ændringer undervejs. Den væsentligste, som vi her vil beskrive, ligger i ændringen af formålet og udformningen af de efterfølgende interview med de unge og særligt for fokusgruppeinterview med socialarbejderne.

Vores indledende forventning var, at den opfølgende samtale med socialarbejderne skulle forme sig omkring en handlingsorienteret refleksion over hvad socialarbejderne havde fået ud af workshopen, og hvorledes de kunne anvende erfaringer fra workshopen i deres fremtidige arbejde. To observationer fra workshopen med socialarbejderne fik os dog til at ændre denne plan: Den ene

omhandler vores oplevelse af, at det der var allervigtigst for de unges afkast af aktionen, var at de havde følt sig hørt af socialarbejderne på mødet. Den anden observation omhandler socialarbejdernes reaktion på de unge på workshopen og interaktionen mellem de to parter. Vi fik en fornemmelse af, at der var nogle af de pointer, som de unge kom med, der blev forandret væsentligt via dialogen og socialarbejdernes fortolkninger.

De unges betoning af hvor vigtigt det var, om de blev hørt af socialarbejderne, samt vores tvivl om hvorvidt de unge var blevet hørt, blev formende for vores design af interviewfasen. Dels fik det os til at fokusere interviewene med de unge mod at få en større forståelse af, hvorfor netop dette aspekt var så vigtigt for de unge. Dels blev vi interesserede i at få et større indblik i, hvad socialarbejderne havde fået ud af mødet med de unge, og hvad der henholdsvis fordrede og vanskeliggjorde kommunikationen mellem de to parter.

2.3 Analysestrategi

I det følgende præsenteres den valgte analysestrategi. Vi indleder med en beskrivelse af dokumentationen af den udførte proces og den heraf udledte empiri. Herefter præsenteres den valgte strategi til bearbejdning heraf.

Dokumentation af processen

Dokumentationen af processen for den videre analytiske bearbejdning er udledt af tre empiriske kilder: Vægaviser, interview og deltagerobservation.

Vægaviser: På fremtidsværkstedet blev alle de unges refleksioner skrevet op på vægaviser. På workshopen med socialarbejderne afsluttede vi ligeledes med at skrive socialarbejdernes umiddelbare refleksioner over, hvad de kunne bruge de unges fremlæggelse til på en vægavis. Afskrift af disse er vedlagt (se bilag D).

Interviewmateriale: Som opfølgning på aktionen har vi som beskrevet foretaget fokusgruppeinterview med et udvalg af socialarbejderne og enkeltmandsinterview med de unge. Alle interview er båndet og efterfølgende transskriberet.

Deltagerobservation: I kraft af aktionsforskningens epistemologiske antagelser om forskerens påkrævede engagement i det felt han undersøger, må vi naturligvis betegne vores observationer fra aktionen som deltagerobservationer. Som følge af vores aktive deltagelse i aktionen, har det således hverken været muligt eller efterstræbt at foretage minutiøse beskrivelser fra aktionen. Vi har derimod ført logbog. Heri har vi løbende noteret tanker, refleksioner og kommentarer fra de unge.

Fortolkning af empirien

I fortolkningen af vores empiriske data har vi gennem kodning foretaget en meningskondensering. Der er foretaget en gennemgående kodning af interview og vægaviser. Derimod har kodningen af deltagerobservationerne en mere intuitiv karakter, da logbogen udtrykker vores løbende refleksioner og dermed ikke er udtømmende i samme grad som interviewtranskriptionerne.

Kodningen har taget udgangspunkt i Steiner Kvaales tre fortolkningskontekster (Kvale 1994:211). Disse bibringer en anvendelig kategorisering af de forskellige typer af spørgsmål vi stiller i læsningen af vores empiri.

Vi har således først gennemgået empirien med det formål at udlede deltagernes selvforståelse, dvs. en "omformuleret sammenfatning af meningen med de interviewedes udsagn ud fra deres egne synspunkter, således som forskeren har forstået dem". Herefter har vi foretaget en "kritisk common sense-analyse", hvor vores fortolkninger inddrager en bredere fortolkningsramme end deltagernes egen selvforståelse, men dog stadig holder sig inden for en common-sense forståelse. Endelig har vi fortolket empirien i forhold til vores undersøgelsesspørgsmål og dermed også undersøgelsens teoretiske ramme.

Denne proces understøtter vores ønske om en abduktiv tilgang til empirien, ved først at foretage en induktiv gennemgang af interviewene og herefter tilpasse den teoretisk funderede analysestrategi hertil.

Skelnen mellem indhold og personer

Derudover finder vi Kvaless differentiering mellem fortolkning af "indhold" og "person" relevant. Kvale skelner mellem interviewdeltagerne som informanter og som repræsentanter (Kvale 1994:214). Betragtes interviewpersonerne som informanter, har de karakter af vidner eller "observatørstedfortrædere", der kan give forskeren viden om et givent fænomens karakter og udfoldelse. Dette indebærer en veridikal læsning, der fokuserer på indholdet i de interviewedes observationer og erfaringer. Betragtes interviewpersonerne derimod som repræsentanter, er det de interviewedes eget forhold til de fænomener de beskriver, der har interesse. Dette indebærer en symptomatisk læsning af interviewmaterialet, hvor det er interviewpersonen set i relation til det han eller hun beskriver, der er analyseobjektet (Kvale 1994:214).

Set i dette lys har vi fortolket både de unges og socialarbejderne deltagelse i kraft af deres virke som "repræsentanter". Altså med det formål at undersøge hvilken virkning aktionen har for henholdsvis de unge og socialarbejderne.

Endvidere er fortolkningen af de unges citater fra vægaviserne, samt deres udsagn i løbet af processen, fortolket ud fra deres status som informanter. Gennem de unges deltagelse i fremtidsværkstedet og den kritik og utopi de udviklede her, får vi et indblik i, hvordan møder mellem unge og socialarbejdere udspiller sig. Selvsagt alene set gennem de unges perspektiv og deres subjektive vurdering. Til dette formål har vi således foretaget en veridikal læsning af de unges udsagn. Dvs. en læsning med fokus på de unge som informanter, der har værdi som kilde til en generel viden om eksisterende potentialer og barrierer for at systemet kan møde de unge.

* * *

I dette kapitel har vi præsenteret vores metodiske overvejelser forud for analysen. I de følgende tre kapitler præsenteres vores analyse.

Kapitel 3 analyserer indholdet af fremtidsværkstedet for at anvende de unges viden som et vigtigt indefra-perspektiv. Dette perspektiv danner baggrund for de to næste analysekapitler.

Kapitel 4 forholder sig til spørgsmål 1 i problemformuleringen og analyserer de potentialer ved inddragelse som aktionen viser os.

Kapitel 5 forholder sig til spørgsmål 2 i problemformuleringen og analyserer de barrierer for inddragelse som aktionen viser os.

Kapitel 3: De unges kritik og utopi

I dette kapitel vil vi analysere indholdet af fremtidsværkstedet. Det primære formål er at anvende de unges kritik og utopi som et vigtigt indefra-perspektiv. Dette kan både bidrage til en større forståelse af, hvorfor inddragelse er vigtigt i det sociale arbejde, og hvordan man skaber inddragelse.

På fremtidsværkstedet arbejdede vi med de unge om at formulere henholdsvis en kritik og en utopi ud fra det overordnede tema: *møder med systemet*. Temaet udsprang som beskrevet af dagsordenen for den efterfølgende workshop med socialarbejderne, hvor de unge skulle præsentere deres bud på hvad der kunne gøres bedre.

I det følgende vil vi præsentere den kritik og utopi som de unge formulerede på fremtidsværkstedet. De unges kommentarer blev under værkstedsarbejdet skrevet op på vægaviser. Herefter formulerede vi sammen med de unge de to temaer, som de unge fandt væsentligst at videregive til socialarbejderne på den efterfølgende workshop¹⁵. Temaerne var:

- 1) Socialarbejdere som har hjertet med sig
- 2) Den gode klub

Det følgende vil være struktureret omkring disse to temaer. Analysen tager udgangspunkt i citater fra vægaviserne, og følges op af de unges beskrivelser og udtalelser fra værkstedet.

¹⁵ I alt blev der nedskrevet ca. 70 citater på vægaviserne. Vi har i det følgende udeladt enkelte citater. En fyldestgørende afskrift af vægaviserne kan læses i bilag E.

3.1 Socialarbejdere som har hjertet med sig

Denne kategori knytter sig i høj grad til de unges oplevelser fra møder med deres sagsbehandlere. Listen med kritik var lang, men blev fulgt op af en lige så lang række af forslag til hvad der skal til, for at forbedre mødet med socialarbejderne.

De unges kritik er nedenfor opdelt i tre underkategorier: *Manglende tillid*, *manglende relation* og *umyndiggørelse*. I de unges utopi fremgår kun citater der umiddelbart modsvarer de to første kategorier: *Bedre relationer* og *mere tillid*. Dette betyder ikke at de unges utopi ikke fokuserer på myndiggørelse, men myndiggørelsen er indvævet i ønsket om bedre relationer og mere tillid og kan ikke ses løsrevet fra denne kontekst. Dette kommer vi tilbage til.

<i>Kritik</i>	<i>Utopi</i>
Manglende relationer: Man er bare et nummer i rækken Der er for mange forskellige personer Skiftende sagsbehandlere giver ikke relationer Hvorfor ny sagsbehandler ved bestemt alder De kender kun én fra ens papirer De har aldrig tid Der går for lang tid mellem møderne Da vi talte sammen skulle hun pludselig lukke Manglende tillid: - Sagsbehandlere lover for meget som de ikke holder - Min sagsbehandler brændte mig af da jeg skulle flytte. Det kunne have fået mig ud i noget rigtig lort, for jeg blev sur - Det er virkelig svært at blive brændt af Umyndiggørelse: Man ved ikke hvad der står i ens papirer Jeg fik ikke at vide hvorfor hun spurgte mig om de der ting [om min baggrund] Ingen oplysning ved skift af sagsbehandler De sidder med ens papirer, men spørger alligevel Man skal udstille sig selv foran mange forskellige, jeg følte mig som en bums Jeg skulle udstille mine forældre	Den gode relation: • Hun lyttede til mig og tog mig alvorligt • Man kunne altid ringe til hende • De holder fast i at ville én, selvom man sidder i et hjørne – de bliver ved med at prøve • Møde sagsbehandlere andre steder, fx i parken • Bedre til at kontakte én, hvis der sker noget nyt i ens sag - og også bare for at sige hej • Både tid til hygge og alvor • Mere tid • At de kan huske én fra gang til gang, spørger interesseret og ikke bare "hvordan går det" hver gang Mere tillid: • Hun kom altid til afhøringer i stedet for sagsbehandlere jeg ikke kendte • Jeg stolede på hende • Vigtigt med en kontaktperson på skolen med tid og overskud, som ikke er lærer • Bliver ved med at kæmpe for en - har hjertet med sig • Det er ikke nok at være venlig, man skal også kunne holde hvad man lover

Det første citat på kritiklisten "*man er bare et nummer i rækken*" er på mange måder sigende for, hvordan de unge ofte føler sig ligegyldige og overset i mødet med systemet. De oplever generelt at sagsbehandlere er svære eller umulige at få kontakt til, og at de ikke har tid til dem. Alle de unge beskriver desuden frustrationen over den store udskiftning af sagsbehandlere. Den manglende kontinuitet forværres af, at de unge ikke føler sig ordentligt informeret. Flere har oplevet at komme til et møde med deres sagsbehandler, som i mellemtiden er blevet skiftet ud, uden at de har fået besked herom.

Dermed skal de unge gentagne gange forholde sig til nye ansigter, som de igen og igen skal beskrive deres problemstillinger for. Derfor beskrev flere af de unge mødet med sagsbehandlere som udstillende og ydmygende. De oplever det som en afmægtig situation at sidde over for en person, der har adgang til en "stak papirer", hvor der er nedskrevet en masse om dem. Kristina blev anbragt uden for hjemmet som 17-årig, og fortæller i den sammenhæng om sin oplevelse af den behandling hun fik på kommunen. Hun fandt det ydmygende, at selv om sagsbehandleren kunne læse sig frem til hendes historie, bad hun hende alligevel fortælle hvordan det stod til derhjemme og hvilke problemer hun havde. Hun oplevede at socialarbejderens forsøg på at skabe en dialog blev ubehageligt, fordi sagsbehandleren havde adgang til en viden om hende, som hun selv var afskåret fra. Det værste ved oplevelsen var, at hun blev sendt rundt til flere forskellige sagsbehandlere uden at vide hvorfor. Når hun netop havde fortalt sin historie, blev hun således sendt ned af gangen for at tale med en anden sagsbehandler, hvor hun igen måtte fortælle sin historie. Kristinas reaktion var, som hun selv beskrev, at hun "*klappede i*". Konsekvensen blev således at Kristinas frustration og vrede over den behandling hun fik, blokerede for at socialarbejderne kunne gå i dialog med hende.

Manglende tid og stor udskiftning af sagsbehandlere opleves således som en væsentlig barriere for opbygningen af en god og tillidsfuld relation. Dette kombineret med det problemorienterede fokus, betyder at de unge føler sig umyndiggjort når de skal fortælle om deres problemer.

Følelsen af umyndiggørelse ses ligeledes i de unges fortællinger om tillidsbrud. Flere af dem fortæller om mange timer, hvor de venter "*hende på kommunen*", hvorefter de får at vide at sagsbehandleren ikke har tid til at mødes med dem alligevel - ofte uden at de unge har fået en begrundelse. De unges beskrivelser af den frustration og vrede det giver dem, når de oplever at blive "*brændt af*" kan ses i sammenhæng med den afgørende betydning de lægger i den personlige relation til socialarbejderen. Ved ikke at overholde aftaler udtrykker socialarbejderen en ligegyldighed overfor de unge. Dette står i modstrid til de unges forventning til, at socialarbejderen bekymrer sig for dem og engagerer sig i dem.

Der er således en tæt sammenhæng mellem den manglende relation, tillidsbrud og følelsen af umyndiggørelse.

Nødvendigheden af relationsarbejdet går igen i de unges utopi. Foruden at betone at socialarbejderne skal have mere tid, uddyber de unge hvad "*den gode relation*" også indebærer.

Vigtigst er det at socialarbejderne indgår i relationen med en oprigtig interesse for den unge. Camilla kommer med et interessant eksempel på dette. Hun beskriver en episode hvor hun gennem længere tid havde ugentlige møder med den samme socialrådgiver. Til hvert møde indleder socialrådgiveren med spørgsmålet: "*Hvordan går det?*". Camilla beskriver dette som frustrerende og irriterende, hvilket vi ikke umiddelbart forstår. Vi fortolker netop socialrådgiverens spørgsmål, som et udtryk for den interesse for hende, som de unge efterspørger. De andre unge kommer Camilla til undsætning og hjælper med at forklare det: Frasen opleves som ubehagelig, fordi den som Jeanette siger, indikerer at man "*bare er et nummer i rækken*". Camilla møder op hos socialarbejderen hver uge og fortæller hvordan det går, så for hende er det afgørende at sagsbehandleren er i stand til at stille spørgsmål der viser, at hun ved noget om hvad der sker i hendes liv. Et spørgsmål som: "*hvordan gik det med at starte i skolen i sidste uge*" ville således have givet hende en mere positiv oplevelse af mødet.

Derudover opleves de fysiske rammer for mødet med sagsbehandlerne uindbydende på de unge. Camilla beskriver i denne sammenhæng følelsen af ubehag når hun står foran døren ind til "*kommunen*", og hvordan hun får lyst til at vende om igen med det

samme. Hun ville hellere mødes med socialarbejderen i en park eller lignende, hvilket som hun beskriver, ville være at *"mødes i vores element, udenfor kommunen"*.

Endvidere er det vigtigt for de unge, at socialarbejderen viser at de *vil* de unge, også når de unge *"laver noget lort"*, og samtidig ser dem, når de gør noget godt. Socialarbejderne skal altså både kunne rumme de unges utilstrækkeligheder og være opmærksomme på deres resurser. Jeanette beskriver som eksempel herpå en SSP-medarbejder på skolen, der både ringede hjem til Jeanettes forældre og fortalte når Jeanette havde gjort noget forkert, og når hun havde gjort noget godt.

De unges beskrivelse af den gode relation er således udtryk for hvor vigtigt det er for de unge, at socialarbejderen ser den unge som et helt menneske med både styrker og svagheder. Samtidig beskriver de unge hvordan denne relation kan medføre den nødvendige tillid, der gør det muligt for socialarbejderne at hjælpe den unge. Troen på at socialarbejderen også er opmærksom på de gode ting den unge gør, og at de altid står på den unges side, betyder at socialarbejderen kan indgå i et konstruktivt samarbejde med den unge. Og det betyder fx, som i Jeanettes tilfælde, at socialarbejderen får den unges accept af at forældrene orienteres. Som det fremgår af de unges kritik, har en manglende relation den modsatte konsekvens, nemlig at den unge blokerer og obstruerer samarbejdet.

3.2 Den gode klub

Det andet tema som de unge valgte ud som det vigtigste var deres drømme for en god klub¹⁶. De unges kritik og utopi fremgår af skemaet.

¹⁶ De unge der har været med i De Unges Stemme har i en periode arbejdet med utopien "Den gode klub". Utopien de kom frem i vores værksted var derfor inspireret af det disse unge var kommet frem til i en tidligere proces.

<i>Kritik</i>	<i>Utopi</i>
Dårlige rammer og indhold: • Jeg ville ønske at jeg havde haft et godt tilbud • Man sidder bare og hænger (tjek med vægaviser) • Der var ikke noget i weekenden – så gik man ud og stjal en knallert, eller blev hevet med (ud i noget rod) • Problem at steder lukker, når man bliver 18 år Manglende inddragelse: - Det er forkert at de kun hører historien fra én side - Man får ikke at vide hvorfor man bliver smidt ud - Man bliver uretfærdigt behandlet og diskrimineret	Bedre rammer og indhold: - Længere åbningstider - Hele tiden personale - Personale der kan forskellige ting - De voksne laver aktiviteter med de unge - Der skal være et formål med at komme: at gøre de unge selvstændige Mere inddragelse og medbestemmelse: - De der er ældre får nogle opgaver – rollemodeller der kan relatere sig til de unge - De unge laver reglerne - De unge bliver "taget med ind over" - Ingen kontorer Gode Relationer: - Opbygge relationer før man laver for mange regler - Man skal ikke dømme de unge på hvad de har gjort tidligere - En skolelærer tilknyttet - God forældrekontakt - Et sted hvor folk minder om én selv - De unge kender de andre unges problemer - Klubben skal også være for dem over 18 år

En kritik der er meget vigtig for de unge er manglen på tilbud, der kan rumme dem. Kritikken går dels på at fx klubber ikke har åbningstider der matcher de unges behov. De er ikke åbne i weekenden og om aftenen, og de unge oplever at dette er medvirkende til at de kommer til at lave ballade.

Endnu vigtigere er det, at de unge oplever at klubberne ikke formår at være et tilbud for unge "der har det svært". Muhammed og Achmed er i øjeblikket begge smidt ud af en klub, og de har ikke forstået hvorfor. De føler ikke at de har fået en reel forklaring, og de føler ikke at pædagogerne har hørt deres side af historien. De unges følelse af ikke at være blevet hørt og inddraget i beslutningen efterlader dem med en umyndiggørende oplevelse af at være blevet diskrimineret og uretfærdigt behandlet. De oplever altså ikke at de betragtes som værdige eller egnede til at udtale sig på lige vilkår med andre unge. Muhammed og Achmeds kritik af klubpersonalet supplerer således de unges øvrige kritik af sagsbehandlerne. Herudover er kritikken af klubpersonalet, at de ikke er engagerede nok. Som Patrick sagde, at: "personalet drikker for meget kaffe og laver for lidt". Hvis klubpersonalet ikke er aktive og hvis der ikke sker nok, bliver de unge væk. De gider ikke komme bare for at hænge ud.

I de unges utopi om en klub skal der være et formål med at komme. Klubben skal hjælpe de unge til at blive mere selvstændige. Derfor mener de at der skal være tilknyttet en række personer, der har interessante ting at byde på. Fx skal der komme en skolelærer og hjælpe med lektier og en socialrådgiver og give gode råd. Derudover skal der også arrangeres en masse spændende aktiviteter. Det væsentligste er at disse aktiviteter og at klubben i det hele taget bliver skabt i samarbejde med de unge selv. De ønsker at blive inddraget i planlægningen af aktiviteter og udformningen af regler. For at skabe en god kultur, mener de unge at man skal gøre de ældste unge til rollemodeller, der kan føre regler videre og lytte til de andre unge. At tildele de ældre unge denne rolle mener de dels er med til at fastholde og udvikle de unge, og dels at de ældre unge, lettere kan sætte sig i de yngre unges sted. De unge ønsker således en klub, hvor de har mere indflydelse og ejerskab end de oplever i dag.

De unge udtrykker samtidig, at det er afgørende at der er voksne til stede, der kan hjælpe og støtte de unge. De ønsker dog ikke det skel mellem ung og voksen der er til

stede i dag. Derfor beskriver de ideen om en klub, hvor der ikke er nogle kontorer, som de voksne kan trække sig tilbage i. Den gode klub er således i høj grad karakteriseret ved en forestilling om en større grad af samarbejde mellem unge og voksne end de oplever i klubberne i dag.

Også i denne utopi lægger de unge vægt på betydningen af gode relationer. Både relationen til det voksne klubpersonale, og ved at inddrage ældre unge som medarbejdere eller "rollemodeller".

Her er det interessant at se på sammenhængen mellem de to temaer i de unges kritik og utopi. De unges beskrivelser af umyndiggørende møder forbindes primært med møder med sagsbehandlere i socialforvaltningen. Strukturen omkring mødet, de fysiske rammer og den manglende kontinuitet synes at være et spinkelt grundlag for at opbygge en god relation til den unge. Heroverfor står de unges utopier, som beskriver møder der finder sted i andre sammenhænge: fx i skolen, i klubben eller i parken. Gennem møder i det daglige, hvor der både er plads til hygge og alvor, skabes der rum for at kunne hjælpe den unge gennem inddragende og tillidsfulde relationer.

Det er derfor interessant at fremhæve betydningen af de fysiske rammer for de unges oplevelse af mødet med socialarbejderne.

3.3 Inddragelse, myndiggørelse og den gode relation

Vi har således gennemgået de unges kritik og utopi. Heraf kan udledes tre gennemgående temaer: Inddragelse, myndiggørelse og den gode relation. I det følgende vil vi diskutere sammenhængen mellem disse tre temaer.

På baggrund af de unges kritik og utopi fremgår det, at inddragelse er nødvendigt for at skabe myndiggørende møder. Når de unge ikke oplever at de bliver hørt, informeret og inddraget, medfører det en umyndiggørende relation. De unge føler at socialarbejderne ikke tager dem alvorligt, at de bliver uretfærdigt behandlet og at de uden begrundelse skal udstille sig selv. Sammenhængen mellem inddragelse og myndiggørelse er, som beskrevet tidligere, grundstenen i den kritisk-utopiske aktionsforskning: Gennem inddragelse får de unges større bevidsthed om deres evne

og ret til at bidrage aktivt i forhold der vedrører dem. Dette udvikler deres potentiale som myndige individer. Omvendt vil de unge, hvis de afskæres fra indflydelse, internalisere oplevelsen af at strukturerne omkring dem er bestemt udefra og uforanderlige. Dermed passiviseres den unges potentiale som aktiv aktør.

Herudover er det interessant at fremhæve de unges perspektiv på, *hvordan* det sociale arbejde skal formes for at skabe inddragende processer for udsatte unge.

Det de unge vægter højest i deres kritik og utopi er fokus på relationen til socialarbejderen. Særligt i de unges utopi om socialarbejdere, der har hjertet med sig, ligger fokus på den gode relation. Men også i de unges utopi om klubben er der fokus på relationsarbejdet mellem de unge og medarbejderne. Idealet om inddragelse og myndiggørelse er i de unges kritik og utopi således tæt knytte til forestillingen om den gode relation.

Denne sammenhæng mellem inddragelse og relationsarbejdet understøttes af flere rapporter på området. Blandt andet er Børnerådet netop udkommet med en rapport, hvorigennem anbragte børn og unge beskriver denne sammenhæng. Heri påpeges det at børn og unge ofte slet ikke har lyst til at udtale sig, eller fortælle sandheden om hvad de tænker og føler, til socialarbejdere de ikke kender (Shultz et. al. 2012:10).

Fokus på relationsarbejdet er alment anerkendt som en vigtig metode i arbejdet med udsatte unge. Men hvad indebærer de unges forståelse af den gode relation? På baggrund af de unges beskrivelser mener vi at karakteren af denne relation kan præciseres ved henholdsvis *ligeværdige møder* og *menneskelige møder*.

Ligeværdige møder

De unge viser i deres kritik, hvordan de oplever mødet med systemet som et ulige møde på flere måder. For det første fordi sagsbehandleren og kommunen aflyser møder og udskifter sagsbehandlere uden at informere den unge. For det andet fordi sagsbehandleren er i besiddelse af oplysninger om den unge, som den unge ikke kender til. For det tredje fordi den unge føler sig udspurgt uden at forstå sammenhængen. Og for det fjerde fordi de unge ikke føler at de bliver hørt og

informeret inden der træffes afgørelser om dem. De oplever således ofte at de indgår i mødet og i samtalen på ulige vilkår.

Man kan heraf udlede at der er behov for større lighed i mødet. Dette er komplekst da den unge og socialarbejderen af flere årsager ikke indgår i samarbejdet som ligestillede.

De unge er dels ikke myndige og dels er de i kontakt med de kriminalitetsforebyggende sociale indsatser, fordi man vurderer at de har brug for hjælp til at træffe de rigtige beslutninger. Relationen mellem den unge og socialarbejderen vil som i kapitel 1 i nogen grad været karakteriseret hierarkisk, i og med at socialarbejderen "ved bedre" og har mere autoritet end den unge. Disse unges fokus er ikke på love, regler og procedurer. De efterlyser den personlige anerkendelse af dem som værdige til almindelig anerkendende og respektfuld behandling, ved fx at blive oplyst om aflysning af møder osv. De ønsker at de, trods de problemer som det sociale system skal hjælpe dem med at løse, anerkendes som individer der har en holdning og et vigtigt perspektiv, der bør inddrages.

De unges behov for at blive mødt som ligeværdige er således ikke primært knyttet til juridiske foranstaltninger, men til et behov for at socialarbejderen udviser interesse og opmærksomhed på at informere, høre og forstå den unge. Det er her igennem den unge har reel mulighed for at få sin ret til indflydelse gjort gældende. Dermed er også anerkendelsen af den unge som ligeværdig, knyttet til den konkrete og personlige relation mellem den unge og socialarbejderen.

Menneskelige møder

De unge peger i forlængelse heraf på behovet for "menneskelige møder" med socialarbejderne. Menneskelige i den forstand, at der er tale om længerevarende relationer, hvor socialarbejderen engagerer sig oprigtigt i den unge. De menneskelige relationer fordres i følge de unge ved at udspille sig i dagligdagsrammer, hvor der både er tid til hygge og alvor. Dette er i følge de unge nødvendigt for at opbygge den tillid der skal til for at skabe inddragende møder.

I en undersøgelse af mødet mellem udsatte familier og det sociale system fremkommer mange af de samme pointer som de unge påpeger (Uggerhøj 2005). Uggerhøj viser gennem undersøgelsen ligeledes sammenhængen mellem inddragelse og den gode og tillidsfulde relation til socialarbejderen (Uggerhøj 2005:84). Han beskriver i denne sammenhæng menneskeligheden i mødet som, *“at kunne snakke om både problemer og ‘alt mellem himmel og jord’ - det vil sige at sidde og sludre, før og efter det alvorlige drøftes og derved give plads til hygge samt til forespørgsler, man som klient er bange for kan virke irrelevante”* (Uggerhøj 2005:85). Denne sammenhæng mellem det menneskelige møde og klientens tillid til at stille spørgsmål, påpeger hvordan den menneskelige relation fordrer at klientens synspunkter og overvejelser inddrages. Ikke kun gennem socialarbejderens definition af hvad der er vigtigt at tale om, men også på klientens eller i dette tilfælde den unges eget initiativ.

I gennem det menneskelige møde bliver det også muligt for de unge at opnå anerkendelse i kraft af deres evner og individuelle værdi. De ønsker at socialarbejderne skal opleve dem som hele mennesker, i en hverdag der både er præget af gode og dårlige oplevelser, hvorved også den unges resurser kommer til syne. Det menneskelige møde er således både karakteriseret gennem personligt engagement og en følelse af at socialarbejderen vil den unge det bedste, og et kendskab til den unge som et helt menneske og ikke kun som en problematisk sag på sagsbehandlerens bord.

3.4 Opsummering

Gennem de unges kritik og utopi har det således været muligt at komme tættere på en forståelse af hvad der for dem er vigtigt i mødet med det sociale system. De vigtigste konklusioner der kan udledes heraf er følgende:

- Inddragelsen af den unge er afgørende for at de unge ikke oplever sig umyndiggjort. Og omvendt er inddragelsen med til at fordre den unges selvudvikling og myndiggørelse.

- Inddragelse er i praksis tæt knyttet til relationen mellem socialarbejder og ung. Uden en god relation, er der hverken det nødvendige kendskab eller den tillid der skal til for at kunne få et oprigtigt indblik i den unges perspektiv.
- Den "gode relation" kan præciseres ud fra et blik på relationen som henholdsvis 1) *ligeværdig*, altså at socialarbejderen møder den unge med interesse og respekt for hans eller hendes holdninger og behov, og 2) *menneskelig*, altså at der i mødet mellem socialarbejder og ung er rum for at se den unge som et helt menneske og ikke kun i kraft af den unges sociale problematikker.

Samtidig med at inddragelse er afhængig af en god relation, er relationsarbejdet i sig selv ikke nødvendigvis nok. Hvis relationen ikke opleves som inddragende er den ikke nødvendigvis myndiggørende

Dette interessante indefra-perspektiv er således med til at fortælle os om de potentialer som inddragelse af unge har, og hvad der bør vægtes i mødet mellem ung og socialarbejder. Foruden de unges egen kritik og utopi er observationerne af de unges deltagelse i processen interessant for vores samlede analyse af potentialer ved inddragelse af unge, og barrierer for at denne inddragelse kan finde sted. Både deres deltagelse i fremtidsværkstedet og i workshoppen med socialarbejderne, karakteren af deres udsagn og dialog, samt deres reaktioner undervejs i processen, er således interessant for den videre fortolkning. Denne fortolkning af de unges deltagelse, sammen med observationer og udtalelser fra socialarbejderne vil blive inddraget i den følgende analyse i kapitel 4 og 5.

Kapitel 4: Potentialer ved inddragelse af udsatte unge

I det følgende kapitel vil vi på baggrund af fremtidsværkstedet, workshoppen med socialarbejderne og de opfølgende interviews, analysere, hvad denne proces kan fortælle os om potentialerne ved inddragelse af udsatte unge i det sociale arbejde.

Denne analyse vil blive struktureret omkring tre potentialer:

- 1) Myndiggørelse af de unge
- 2) Potentialer set fra socialarbejdernes perspektiv
- 3) De unge som medspillere

4.1 Myndiggørelse af de unge

At subjekters myndiggørelse er tæt knyttet til deres deltagelse i sociale processer, er beskrevet som et teoretisk og metodisk udgangspunkt for dette speciale. Den følgende analyse peger ligeledes på myndiggørelsen af de unge som et væsentligt potentiale ved at inddrage dem i udviklingen af det sociale arbejde. I dette afsnit fremstilles det, hvordan myndiggørelsen kommer til udtryk hos disse udsatte unge, og hvad der synes at være afgørende for, om deres medvirken i en deltagerorienteret proces fører til myndiggørelse.

I det følgende vil vi pege på fire dimensioner, som vi vil fremhæve som særligt vigtige for, at de unge oplevede aktionen som givtig, og for at vi forstår den som en proces, der var myndiggørende:

1. **Fra problem til resurse:** *For det første vil vi se på, hvilken betydning det har haft, at de unge blev sat i en situation, hvor deres livserfaringer blev positioneret som en resurse frem for et problem.*
2. **Fra personlige oplevelser til fælles vision:** *Herefter vil vi gå i dybden med vigtigheden af, at de unge gennem aktionen fik sat deres personlige erfaringer ind i en almen sammenhæng.*

3. **At gøre en forskel:** Herefter vil vi beskrive, hvordan denne forandringsproces fra at se sig selv som et problem til at se sig selv som en resurse, både knyttes til et behov for at komme ud med noget, altså en forandring der peger ind mod dem selv, og et behov for at skabe forandring der peger ud over dem selv.

4. **At blive set og hørt som myndigt individ:** Til sidst vil vi beskrive, hvor vigtigt det var for de unge, at de kunne spejle denne erfaring af dem selv som en resurse og som repræsentant for en gruppe i mødet med socialarbejderne.

Fra problem til resurse

På fremtidsværkstedet udtrykte de unge utilfredshed med, at møder med socialarbejdere alt for ofte tog udgangspunkt i de unges problemer. Dette kom til udtryk i deres kritik. Her beskrev de som nævnt, hvordan det føltes krænkende igen og igen at skulle fortælle om deres problemer til forskellige socialarbejdere. Og det kom til udtryk i deres utopi, hvor de udtrykte ønske om, at socialarbejderne også skal have fokus på deres gode sider, spørge ind til deres dagligdag osv. I fremtidsværkstedet var ønsket om at blive mødt som et *helt* menneske fremtrædende.

På workshoppen med socialarbejderne, deltager de unge i kraft af deres udsathed og problematiske baggrund. Her inddrages deres baggrund som en resurse, de positioneres til at indtage en ekspertrolle over for socialarbejderne. De problemer de har haft, bliver altså anset for at være grobunden for deres vigtige erfaringer. Deres tidligere problemer er dermed med til at kvalificere dem til at kunne bidrage med et særligt indefra-perspektiv på systemet, som er brugbart for socialarbejderne.

At møde socialarbejderne på denne måde, gav de unge en følelse af øget selvværd og selvsikkerhed. Camilla forklarer, at selve oplevelsen gav hende selvtillid og en tro på, at hun er noget værd, fordi hun har noget at byde på i forhold til at forandre systemet:

"Bare det at du pludselig kommer ind, og der er nogen, der gider høre på dig. Det har jeg i hvert fald kunnet mærke, det har jeg fået mere selvtillid af. Lige pludselig, ok, folk sidder sku og lytter på én og sådan noget. Så var man ikke helt så dum, som man troede" (Camilla l. 150-152).

På vores spørgsmål om hvorvidt det får hende til at tænke anderledes på sig selv og hvad hun kan, svarer hun:

"Ja, det gør det helt klart. Lige pludselig tænker man bare, når vi skal sidde og lave det der fremtidsværksted og sådan, så tænker man, det der, det kan jeg fandeme. Det med at turde stille sig op, det er der ikke lige mange der gør, slet ikke som ung" (Camilla l. 156-158).

Oplevelsen af at socialarbejderne lytter til hende og tager hende alvorligt, er meget betydningsfuld for hende og giver hendes selvtillid et "boost" i en positiv retning.

Kristina betegner sig selv som *"vant til at stille mig op, og aldrig været bleg for at skulle læse den der stil op for klassen"* (Kristina l. 169). Hun oplever derfor ikke det samme "selvtillidsboost" som Camilla, men hun bemærker, at det gør hende stolt, at hun kan fortælle socialarbejderne *"hvordan det har været"* (Kristina l. 39). Det er noget helt andet end den følelse hun fik i sine møder med sagsbehandlere i systemet *"hvor man skal sidde og gentage sin historie ti gange"* (Kristina l. 40). Hun var en af dem, der i fremtidsværkstedet beskrev, hvordan hun følte sig udstillet, når hun skulle fortælle sin historie.

For de unge opleves det endvidere som meget afgørende, at det er *dem*, der formidler denne viden. Både på mødet, men særligt efter mødet, udtrykker de unge, at de mener, de qua deres historie har en særlig indgang til at lære de professionelle i systemet noget.

De professionelle skal høre det fra folk *"der selv har været ude i det"* (Camilla l. 119), fra folk der har *"oplevet det på den anden side"* (Jeanette l. 4). Det er vigtigt at de professionelle også hører *"frustrationen"*, for at de kan mærke noget (Camilla l. 122).

Kristina er også inde på betydningen af at socialarbejderne kan 'mærke noget', ved at beskrive forskellen på om det er de unge selv eller vi som forskere, der formidler de unges viden:

"Altså hvis der sidder én og fortæller om en anden, så går jeg jo heller ikke så meget ind i det sådan. Men hvis personen selv sidder og fortæller om hvordan, så kan man jo godt blive sådan helt rørt. Man tager det lidt mere til sig. For dem, de ser jo også bare jer som voksne, så for dem ville det nok bare være to mennesker, der stod og ævle bævlede, fordi de skulle lave et speciale (griner). Altså igen det der med at bare snakke og så hjem og evaluere, eller hvad man kan sige. Når de unge sidder der, så er det ligesom om, at så

går den lidt nemmere ind. Og det beviser jo også over for dem, at det rent faktisk er sådan det foregår, og at det ikke bare er noget I to har opdigtet" (Kristina l. 99-106).

Det tillægges altså rigtig meget betydning for de unge, at det er dem, der fortæller om deres erfaringer, hvormed de udtrykker en tydelig bevidsthed om, hvad deres viden er værd.

Det bemærkelsesværdige er altså her, hvordan den del af de unges historie, som handler om deres "udsathed", deres kriminelle adfærd, deres skoleskift og deres misbrugsproblemer, forandres fra at være en byrde på deres skuldre, til at være en resurse, der gør dem betydningsfulde og i stand til at bidrage med noget unikt i forhold til socialarbejderne. Deres livserfaringer bliver vigtig viden. Dette kan siges at være endnu vigtigere for disse unge, end det er for andre unge, fordi deres viden bunder i det, der i en daglig optik opleves som deres problem. De unge er vant til, at systemet beskæftiger sig med dem som nogle, der bærer på problemer – her gøres denne viden til en resurse.

Fra personlige oplevelser til en fælles vision

De unges oplevelse af at kunne anvende deres problematiske fortid som en resurse hænger sammen med bearbejdningen af deres erfaringer i fremtidsværkstedet. Her blev de unges individuelle levede erfaringer bragt i spil i forhold til fælles at tænke i udvikling af nogle almene strukturer. De unges erfaringer får således en anden karakter igennem fremtidsværkstedet og i mødet med socialarbejderne. De skal her tænke alment og løsningsfokuseret.

Da vi indledte første fase af fremtidsværkstedet bad vi de unge komme med kritik i forhold til temaet 'mødet med systemet'. Som reaktion på dette grinte de unge og kommenterede, at det at komme med kritik, ikke burde være noget problem. De kom med ironiske kommentarer som: *"pas på hvad det er for en boks I åbner op for her"* og *"hvor lang tid har vi, for det kan nok tage mange timer"*. De udtrykte på denne måde, at det var nemt for dem at kritisere systemet, og som gruppe udstrålede de en sammenhørighed omkring systemet som *"fucked up"*.

Det var dog bemærkelsesværdigt, at de unge, da vi herefter gik i gang med kritikfasen, havde svært ved at komme med kritik uden også at komme med løsninger - løsninger der ofte var situeret i positive oplevelser fra møder med systemet. De havde rigtigt nok masser af dårlige oplevelser, som de hentede deres kritik fra. Men samtidig gav de udtryk for en stor motivation for at komme med ideer til, hvordan man i stedet burde gøre tingene.

Deres deltagelse i processen og andre sociale læringsarenaer, som fx De Unges Stemme, synes at være medvirkende til, at de unge får bevidsthed om deres evne til at tænke i løsninger, frem for, som Camilla udtrykte det *"bare at sidde og brokke os som vi ville have gjort for nogle år siden"* (Camilla l. 75). Hun fortæller, at det at nogen har spurgt hende og andre unge om løsninger for det sociale system er positivt for hende. Det har betydet, at hun er begyndte at stille krav til sig selv om ikke længere bare *"at brokke sig"*, men også komme med hvad hun kalder en *forklaring* eller en *løsning* (Camilla l. 77). Hun siger:

"Jeg tror, at når man har været ude til konferencer og sådan noget, så kommer det selvfølgelig. Det var nok, der hvor det begyndte for mit vedkommende - at jeg begyndte at tænke over løsninger. Nu er det blevet en del af ens hverdag efterhånden" (Camilla l. 80-82).

At blive opfordret til at kigge løsningsfokuseret på unge menneskers problemer med systemet bidrager således til, at Camilla begynder at tænke i forandringsmuligheder i stedet for passivt at kritisere eller brokke sig, som hun kalder det.

Denne mere eller mindre bevidste orientering om at gå fra passiv kritik til aktiv løsningsfokusering, ses ligeledes i de unges ønske om at *"gøre en forskel"* og sørge for *"at unge bliver hørt"* (Patrick l. 3, Jasmin l. 22, Kristina l. 10). Jasmin siger:

"Hvis jeg var socialarbejder, og jeg havde siddet der, så havde jeg tænkt, at de her unge, de kommer ikke og snakker tom snak. De vil virkelig gerne noget med det her. Og de gør det ikke for deres egen skyld. De kan jo godt høre og se på os, at vi gør det for alle andre. Fordi nu har vi været i systemet i et stykke tid, og der har vi ikke været tilfredse med det. Vi ønsker, at den næste generation i systemet kunne få det bedre" (Jasmin l. 65-70).

Jasmins måde at formulere sig på viser, hvordan de unges historier og oplevelser med systemet kædes sammen med en større sag og får karakter af en slags politisk kamp

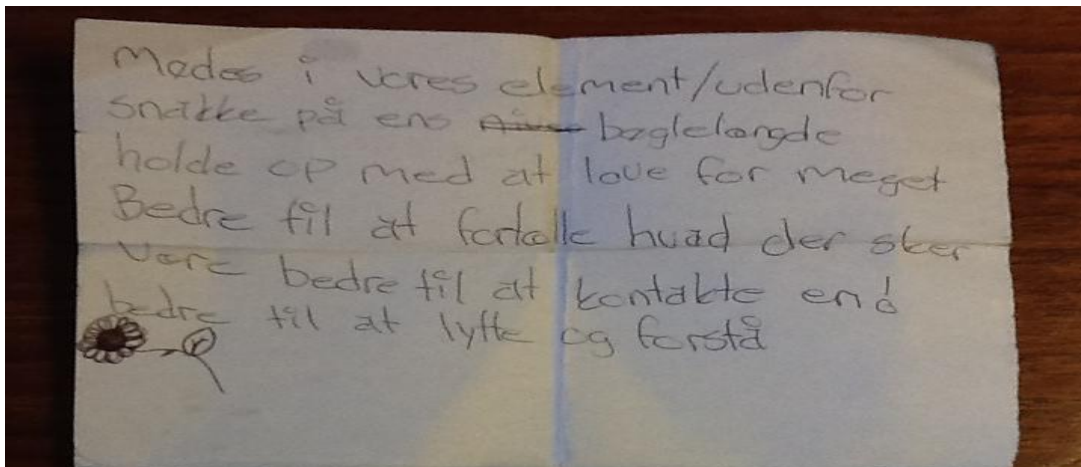
for en målgruppes rettigheder og stemme. Hun fremhæver her det stærke og virksomme i at *ville* noget, ikke for hendes egen skyld, men for en større sag. Det at de unge deltager for *alle andre*, opleves som en styrket position i forhold til at komme og snakke tom snak.

En vigtig del af forandringen af de unges perspektiv fra problem til resurse ligger således i, at de unge positioneres - hjulpet på vej af fremtidsværkstedet - som repræsentanter for en gruppe. Via værkstedets faser sættes også deres erfaringer ind i en løsningsorienteret vision, der til dels synes at være i modstrid med deres noget automatiserede mantra om systemet som "fucked up". Den fælles bearbejdning af kritik og utopi, løfter deres personlige oplevelser til en fælles vision og dermed til et alment mere brugbart niveau.

At gøre en forskel

De unge var meget motiverede for at deltage i aktionen. Dette viste sig ved flere telefonsamtaler forud for både fremtidsværkstedet og workshoppen, hvor de unge dels var nervøse og dels udtrykte, hvor vigtigt det var for dem at deltage og få muligheden for at sige deres mening til socialarbejderne. Det afgørende for dem var, at deltagelsen gav dem en mulighed for at gøre en forskel for nogle andre udsatte unge i fremtiden.

Camilla fortalte, at hun den forløbne uge havde tænkt meget over, hvad hun skulle sige til socialarbejderne. Hun havde derfor samlet en gruppe unge piger fra Pigegruppen for at bede om deres input. Sammen havde de skrevet en liste over, hvad de synes, man skulle ændre i det sociale system for at gøre det bedre for udsatte unge. Listen kan ses på nedenstående billede:

Listen er et blandt mange eksempler på de unges engagement og viser, at der blandt disse unge er et stort behov for og ønske om at fortælle de professionelle, hvordan det sociale system opleves fra deres side.

De unges reaktioner efter workshoppen med viste os, at det føltes rigtig rart for dem at stille sig op foran socialarbejderne. Da vi kom ud fra mødet var stemningen høj, nærmest euforisk, og de unge var tydeligvis glade og lettede. Flere af dem beskrev oplevelsen som et sus, dvs. som noget de kunne mærke fysiske reaktioner på. Vi spurgte ind til denne følelse i vores interviews og Camilla beskrev det som en *"ud-af-kroppen-oplevelse"*. Om denne følelse siger hun:

"Den fik jeg, da det var vi gik ud. Så fik jeg det bare sådan der: Ok, jeg fik gjort noget nu. Så kan man bare vente og se på hvad der sker" (Camilla l. 95-99).

Også Patrick svarer prompte, da vi spørger ham, hvordan han synes mødet var:

"Det var fedt, det var fantastisk, det vil jeg gerne prøve igen" (Patrick l. 70).

Betydningen af at deltage, er som beskrevet ovenfor bundet til en følelse af at gøre en forskel for nogle andre end dem selv - for den næste generation af udsatte unge. Samtidig er de unge opmærksomme på, at det at deltage også har en betydning for dem selv, fordi de får mulighed for *"at komme ud med noget"* - altså et behov, der knytter sig til deres personlige udvikling.

Således er Kristinas beskrivelse af, hvad hun får ud af at være med, rammende for hvordan alle de unge beskriver det: *"Det er fedt at komme ud med det og komme ind på folk"* (Kristina l. 61). I Kristinas udsagn udtrykker således en dobbelt motivation. Det er på den ene side rart og meningsfuldt for de unge at komme *ud* med følelser og tanker som de har haft. På den anden side er dette også muligheden for at komme *ind* på folk, altså socialarbejderne. Camilla siger ydermere da vi spørger hende, hvorfor hun valgte at være med i projektet:

"Det er fedt, hvis man kan få lov til at komme ud med nogle af alle de ting, man selv går rundt med. Og hvis der kan ske en ændring, så har det jo været det hele værd" (Camilla l. 3-4).

Der er altså ingen tvivl om, at de unge er meget engagerede, flere har endda forberedt sig, inden vi mødes. De tilfredsstiller noget hos dem selv - et behov for at komme ud med noget - samtidig med at det er afgørende, at det gør en forskel for andre unge, der står i samme situation, som de selv har stået i.

At blive set og hørt som myndigt individ

Workshoppen var en positiv oplevelse for de unge. Dette havde meget at gøre med, at de unge oplevede at socialarbejderne lyttede til dem og tog dem alvorligt. Her peger de på at socialarbejderne stillede spørgsmål og kom med positiv feedback efter de unges oplæg. Jasmin siger:

"bare det at de stillede de der spørgsmål, det betyder at de virkelig lyttede til det og virkelig tænkte over det" (Jasmin l. 16).

Camilla havde ondt i halsen og var hæs på dagen, og det gør det for hende ekstra bemærkelsesværdigt, at socialarbejderne lyttede og endda stillede spørgsmål der ordret indeholdt hendes egne formuleringer:

"Jeg var hæs, men alligevel kunne jeg se, at folk hørte efter hvad jeg sagde. Og bagefter, da de fortalte mig, hvad de havde fået ud af det, der kunne jeg bare se det [at de lyttede]. Det første der var én, der sagde var: "at have hjertet med". Så tænkte jeg bare ok, så har de sku fattet noget af budskabet." (Camilla l. 25-28)

Kristina har også bemærket socialarbejdernes adfærd:

"man kunne se, at de sad og lyttede, og du ved, der var jo ikke nogen, der sad og tænkte: hvad laver jeg her, skal det her ikke snart slutte, så jeg kan komme hjem" (Kristina l. 88-89).

I løbet af vores interviews slår det os, hvor sensitive disse unge er i forhold til at analysere, om socialarbejderne lytter til dem¹⁷. Når vi taler med dem, om hvordan de syntes workshopen forløb, tager de alle udgangspunkt i, om der blev lyttet til dem. Patrick fremhævede workshopen som en fantastisk oplevelse, netop fordi *"de voksne lyttede til de unge"* (Patrick l. 71). Jeanette, der har prøvet noget lignende før, siger, at dette er det bedste møde, hun har været med til, fordi vi bad socialarbejderne komme med respons til sidst. Dette gav hende en følelse af, at socialarbejderne havde lyttet til det hun havde sagt (Jeanette l. 105–110).

Den selverkendelse, som de unge udvikler gennem deltagelsen i processen, står dog sin prøve i mødet med socialarbejderne. Flere af dem tilføjer spontant, at de håber, at socialarbejderne lyttede, men det er jo ikke til at vide. Bag de unges positive oplevelse af, at socialarbejderne havde lyttet, ligger således en mistillid eller mistro til, om systemet kan høre dem, og om de er i stand til at anvende de unges viden. Denne sensitivitet, overfor om socialarbejderne lyttede til de unge, stammer tilsyneladende fra de unges tidligere møder med systemet. Vi så beskrevet, hvordan de unges kritik netop havde stort fokus på, at socialarbejderne ikke havde tid til eller interesse i at lytte til de unge. Derudover beskriver bl.a. Jasmin et eksempel på, hvordan hun mener, det plejer at være:

"Hvis man tager op til en eller anden sagsbehandler og snakker, så er det bare, nå fortæl hvad der er med dig og så er det videre i livet ikke. Eller hvis man tager ud til folk. Det er, som om de ikke lytter" (Jasmin l. 8-9).

¹⁷ Deres sensitivitet mærkes også i selve interviewsituationen. De unge ved, at vi dagen forinden har afholdt interview med socialarbejderne. Vi valgte først at fremlægge socialarbejdernes feedback i slutningen af interviewet. I løbet af interviewene opstår der situationer, hvor de udtrykker deres usikkerhed omkring om socialarbejderne *egentlig* hørte efter. Dette betyder, at vi som interviewere følte stor trang til at fremhæve for de unge, hvilken betydning workshopen havde for socialarbejderne.

Hun har været med i et projekt, hvor de var fem unge, der skulle fortælle socialrådgivere *"hvordan vi kunne tænke os at det blev, for de sidder jo bare og kigger i deres papirer uden at de kender os"* (Jasmin l. 15). Der følte hun ikke at de lyttede overhovedet. Hun siger:

"jeg tror, de var ligeglade. De tænkte bare, sådan en 18-årig møgunge der kommer her og skal belære mig om mit arbejde [...]det var måden, de var på. De havde dårlig nok øjenkontakt, de sad ikke og lyttede, de kiggede bare rundt i lokalet. Telefonen ringede, og hun tog den bare. Det virkede ikke vigtigt, nej." (Jasmin l. 22-25).

De unges sensitivitet, overfor om socialarbejderne lyttede eller ej, kan sandsynligvis ikke kun føres tilbage til tidligere møder med systemet. Det er sandsynligt, at de unges ståsted i livet og deres egen selvtilid også spiller en rolle. Særligt Kristina skilte sig ud i denne sammenhæng. Hun er ældre end de øvrige og er nået længere i sit liv. Og så har hun erfaring som pædagogmedhjælper, der giver hende et andet indblik i socialarbejdernes situation, end de øvrige unge. Kristinas tvivl, på om mødet med socialarbejderne ville gøre nogen forskel, lå derfor også et andet sted. Hun har erfaringer fra et kursus i konflikthåndtering i den vuggestue, hvor hun arbejder og siger:

"jeg ved ikke helt, hvad jeg tror. Men jeg håber da ikke, at det er ligesom, da jeg var på det der kursus i konflikthåndtering, hvor folk bare var der, fordi de skulle[...]og så kunne de selv vælge bagefter, om de vil tage det med eller ej. Jeg håber, da at de kommer, fordi de tænker, at der skal gøres noget. Ligesom vi gør (Kristina l. 76-79)".

Ovenstående viser, at det er meget betydningsfuldt for de unge, at deres oplevelse af at have noget vigtigt at byde på, reflekteres i socialarbejdernes reaktion på deres fremlæggelse. De unge oplever mødet med socialarbejderne som positivt og tilfredsstillende. Dette hænger i høj grad sammen med, at de fik en oplevelse af, at socialarbejderne *virkelig* hørte efter, hvad de sagde. Deres sensitivitet omkring dette viser hvor utrolig betydningsfuldt, dette er for dem. Det viser også, at de som udgangspunkt har en forventning om, at socialarbejderne *ikke* hører, hvad de siger. I og med at Workshoppen fremhævede de unge som eksperter og myndige individer, bekræftes de på afgørende vis i deres møde med socialarbejderne. Dette understøttes endvidere af den metodiske ramme, hvor socialarbejderne sættes til at reflektere over, hvad de kan bruge de unges udsagn til. Oplevelsen af glæde og eufori bagefter

workshoppen kan tolkes i retning af, at de unge på workshoppen på næsten symbolsk vis ender med at udleve den utopi, de selv havde beskrevet i workshoppen. Idet de står frem og fortæller, hvad de har på hjerte, oplever de, at socialarbejderne *lytter* til dem og *ser* dem, og dette opleves som en forløsning.

De unges myndiggørelse i mødet med socialarbejderen

I det dette afsnit vil vi forholde de fire dimensioner fra analysen til den kritiske utopiske aktionsforsknings blik på sammenhængen mellem deltagelse og myndiggørelse.

Vi mener med disse fire dimensioner at have vist, hvordan unges deltagelse i processer, der er stærkt orienterede imod deres deltagelse, kan være med til at fremme deres potentialer for at indgå som myndige samfundsborgere.

Hos Kurt Aagaard så vi, at det første skridt til myndiggørelse forholder sig til, hvorvidt individer er i stand til at se deres egen situation i relation til nogle begrænsende strukturer og ikke alene, som et afkast af deres egen rolle som aktør. Denne manglende erkendelse kan man forestille sig fx hos arbejdsløse, der alene ser sig selv som årsag til deres arbejdsløshed og dermed overser strukturelle vilkår. Det kan ses hos marginaliserede unge, der vender blikket mod dem selv for at finde årsagen til deres manglende succes. Disse unge havde ikke vanskeligt ved at udtrykke, hvordan det sociale system til tider har været en begrænsning for dem. De havde heller ikke vanskeligt ved at sætte ord på, hvordan den rigtige hjælp havde haft positiv indflydelse på deres udvikling. I vores analyse træder det frem, at myndiggørelsesprocessen for disse unge ikke starter ved en bevidstgørelse om strukturernes blotte tilstedeværelse og indflydelse, men i højere grad som en forløsning over endelig at kunne få lov at komme frem med deres kritik og holdninger til disse strukturer.

I processen positionerede vi de unge som eksperter, hvis stemme var vigtig og unik i udviklingen af de sociale indsatser. Dette styrkede dem i en deres tro på, at de som individer har en viden, som har en helt særegen værdi. En værdi som forstærkes gennem fremtidsværkstedets løsningsorienterede proces, der sætter fokus på den

almene og anvendelige karakter og giver deres viden en potentielt forandringsskabende funktion. Igennem fremtidsværkstedet skete således en bevidstgørelse af deres eget potentiale. Denne bevidstgørelse kan relateres direkte til den kritiske utopiske aktionsforsknings forestilling om en myndiggørelsesproces. Det handler om at styrke individet i sin evne til at formulere almene forandringsstrategier og dermed opnå en tro på, at man har ret til og mulighed for at få indflydelse.

Vores analyse viste, at de unges motivation til at være med, bundede i et ønske om netop at forandre, at få indflydelse. Muligheden for indflydelse gav dem samtidig en stærk personlig tilfredsstillelse, der var med til at udvikle deres billede af deres egne evner. Således så vi meget tydeligt kritisk aktionsforsknings dialektiske forhold imellem samfundsforandring og forandring af individet, i de unges fortællinger. Dette er interessant, fordi det viser os, hvor afgørende en oplevelse af at være deltager, at have indflydelse, at være med til at bestemme, er for de unges selvfølelse. Man kan sige, at når de gives mulighed for at deltage, virker det indad på dem selv, og de får lyst og motivation til at gøre netop dette.

Alt dette peger således på, at de unges oplevelse af sig selv som myndige individer i høj grad styrkes af deres inddragelse i denne proces. Afslutningsvis kan dette kobles til subjektoplevelsen i den kritiske utopiske aktionsforskning. Her så vi netop forståelsen af, at det er igennem subjektets *handlen*, at der dannes "sprækker" i de reificerede strukturer og dermed sker forandring på både struktur- og aktørniveau. Deltagelsen i workshopen kan ses som en overskridende handling for de unge, der giver mulighed for en forandring både i dem selv som individer og i de strukturer, der omfatter dem (her mødet med socialarbejderne).

Analysen af workshopen viser os ydermere, hvorledes de unges myndiggørelsesproces skabes i mødet med socialarbejdernes respons. Igennem mødet med socialarbejderen, skabes et punkt, hvorfra de unge kan se sig selv. De ser sig selv med socialarbejdernes øjne, og dette syn, koblet med deres hidtidige selv billede, former et nyt billede af dem selv. Man kan dermed sige, at mødet med socialarbejderne har potentiale til at forme og cementere de unges udvikling i retningen af mere myndige og værdige individer.

Det er dermed en afgørende pointe i vores analyse, at det er igennem *selve* mødet med socialarbejderne, at de unges myndiggørelsesproces "fuldføres". De unge udtrykker på fremtidsværkstedet ønsket om et møde med et system, hvor de opleves som *hele* mennesker og ikke kun problemer. De udtrykker ønsket om, at udsatte unge tages mere alvorligt både i forhold til de unges eget liv og i forhold til udformningen af det sociale arbejdes indsatser. Deres utopi og kritik samt deres refleksioner efter mødet viser en higen efter et ligeværdigt møde med socialarbejderne, hvor de anses for at være i stand til og egnede til at udtale sig om fælles anliggender. Idet socialarbejderne er en del af kilden til, at de føler sig værdige, bliver mødet med dem en slags test af, hvorvidt de er det. I relation til socialarbejderne sker der, som vi viser i analysen, en slags forløsning. Man kan sige, at de unge "udlever" deres egen utopi, som netop fokuserede på det menneskelige inddragende møde.

* * *

Vi har i dette afsnit analyseret fire dimensioner, der synes særligt vigtige for, at de unge oplevede fremtidsværkstedet og workshoppen som myndiggørende. Derefter har vi forholdt disse dimensioner til den kritiske utopiske aktionsforskning og dermed vist, at de unges myndiggørelse kan ses som et væsentligt potentiale ved at inddrage udsatte unge i det sociale arbejde. Til sidst har vi påpeget, hvordan en endelig cementering af myndiggørelse sker i mødet og interaktionen med socialarbejderen.

4.2 Adgang til et indefra-perspektiv

Dette afsnit vil analysere potentialerne ved inddragelse af de unge, set fra socialarbejdernes perspektiv.

Workshoppen var, som tidligere beskrevet, centreret omkring inddragelse af de unges perspektiver på mødet med det sociale system. I workshoppen lå således forestillingen om, at vi ved at vende det traditionelle hierarki mellem de unge og socialarbejdere på hovedet, kunne skabe rum for, at de unges viden blev inddraget i det sociale arbejde.

Til workshoppen med de unge var der en god dialog, og alle socialarbejdere kom med feedback, der pegede på elementer, som de havde fundet brugbare ved at høre de unges perspektiver på møder i det sociale system. Ved at se nærmere på deres kommentarer fra workshoppen samt deres udtalelser i fokusgruppeinterviewet kan vi se, at mødet med de unge synes at bidrage med tre former for erkendelser hos socialarbejderne:

1. Udvikling af nye ideer
2. Et resurseorienteret blik på de unge
3. En indlevet erkendelse

I det følgende beskrives disse tre.

Udvikling af nye ideer

De unges erfaringer og løsningsforslag på workshoppen ledte til en række konkrete ideer til udvikling af nye tiltag eller forbedring af gamle.

Vi vil her fremhæve tre konkrete ideer, som socialarbejderne fremlagde i deres feedback:

- **Boligforeninger kan hjælpe unge i overgangen til voksenlivet:** En medarbejder fra et boligselskab fik ideen at lave et kontor i deres boligforening, hvor unge kan få hjælp til praktiske ting samt kommunikation med myndigheder og lignende. Denne ide opstod på baggrund af, at de unge fortalte om det svære skift, der sker når man fylder 18 år og flytter hjemmefra. Her hører systemets hjælp op.
- **Styrkelse af samarbejde mellem skolelærere og socialrådgivere:** En skolelærer fortalte, at hun på baggrund af workshoppen ville arbejde for at styrke samarbejdet mellem skolelærere og socialrådgivere på skolen. Denne erkendelse kom på baggrund af, at flere unge fremhævede den positive betydning af, at have en SSP-kontaktperson på skolen som man kunne snakke med på en anden måde end med lærerne.

- **Opkvalificering af uddannelse for politiaspiranter:** En af repræsentanterne fra politiet fortalte, at hun var med til at tilrettelægge uddannelsen af nye betjente på politiskolen. På baggrund af de unges fortællinger ville hun argumentere for, at man skulle ligge mere vægt på "konfliktnedtrapning" og "attitude" i uddannelsen af betjentene. Efter workshoppen spurgte hun de unge, om de ville være villige til at deltage i undervisningsforløb for nye betjente og fortælle om deres erfaringer. På workshoppen udspillede sig en lang dialog imellem to repræsentanter fra politiet og de unge. De unge kritiserede politiet for at have dårlig attitude og betoned, hvor afgørende det var for dem, at politiet "lærte at gå ned af konflikttrappen".

Eksemplerne her viser, at der i metoden med at inddrage de unges perspektiver, ligger et potentiale for at udvikle på sociale indsatser. Alene på baggrund af denne korte workshop fremkom ideer, som socialarbejderne fandt brugbare og ønskede at arbejde videre med.

Et resurseorienteret blik på de unge

I dette afsnit beskrives, hvordan socialarbejderne fik et blik for de unges resurser via deres perspektiver, der er orienteret mod løsninger.

Socialarbejderne lagde vægt på, at de unge fremstod modne og velformulerede under mødet. Socialarbejderen Lars fremhævede til det opfølgende fokusgruppeinterview, at han var imponeret over de unge:

"Jeg synes, det var skide flot og godt gået af dem. Og interessant. Og jeg kunne høre, at der var rigtig mange, der fik ahaoplevelser, der sad omkring mig" (Fokusgruppe I. 237–239).

Olivers beskrivelse af de unge på workshoppen lød:

"Der var et vist erfaringsgrundlag. Det var ikke sådan nogen umodne stemmer, som ikke havde noget at sige. Altså, de havde ligesom noget i bagagen, som de kunne få formuleret. De kunne i talesætte, hvad de egentlig ville, det var ret godt. Jeg var lidt bange for, at det skulle blive sådan noget fuck, fuck, fuck. (...) Og så var det vigtigt, at de kunne se det i et tilbageblik, at de havde sådan en lang historie i socialt regi, som de kunne tage fra. Så det ikke bare var en eller to småting, de havde oplevet, og så var der

det (...) Jeg bed netop mærke i, at det netop var meget afmålt og, hvad kan man sige, sobert" (Oliver i fokusgruppe l. 62-72). Beskrivelsen af de unge kædes sammen med socialarbejderens oplevelser af de unge, han arbejder med til daglig: "Jeg arbejder som sagt med unge mennesker, som har haft det hårdt med alle mulige forskellige ting. De har det meget med sådan en konfrontativ attitude til det. Indtil du skaber relationen (...) har de ikke rigtigt noget opråb andet end negative erfaringer" (Oliver i fokusgruppe l. 79-81).

Lars påpeger endvidere de unges evne til at være løsningsfokuserede ved at sige at:

"Det der var spændende ved de unge, det var jo også, at der var flere bud på det. Bare det, at de kunne sidde flere i samme rum og sige ja, der er ikke ét svar på det her" (Fokusgruppe l. 439).

Vi så hvordan Oliver frygtede, at de unge ville sige *fuck fuck fuck* og på, hvordan han på workshopen havde fået en helt anden oplevelse af de unge. Én anden beskrev, hvordan han var mødt op til mødet med nogle fordomme om de unge, der deltog på mødet, men at han nu havde fået syn for, at der kan komme noget godt "ud på den anden side". Han udtrykker således, hvordan et stereotypet billede af de unge, og de problemer de står i, er blevet vendt til at se på de potentialer, de unge også rummer.

De unges præstation imponerede og overraskede altså socialarbejderne, og det fremhævedes som særligt afgørende, at de unge var i stand til at formulere sig reflekteret, og at de var løsningsorienterede. Fremhævelsen af, at de unge udtrykte sig "sobert", og "afmålt", og "vidste at der ikke kun var et svar på det", kan ses som et udtryk for, at socialarbejderne bemærker, at de unge bringer deres historier ind i et alment perspektiv, som beskrevet i analysen af deres myndiggørelse.

Tidligere beskrev vi, hvorledes de unges viden transformeres fra at være deres problem, til at være deres resurse i denne form for inddragelse. Med denne analyse kan vi pege på, at dette også bemærkes af socialarbejderen, og at et muligt potentiale ved denne form for inddragelse, er at socialarbejderen får et mere resurseorienteret blik på de unge.

En indlevet erkendelse

I dette afsnit vil vi vise, hvordan socialarbejderen, via de unges perspektiver, opnår det, vi vil kalde en *indlevet erkendelse* i forhold til, hvad der er særligt vigtigt for de unge i mødet med det sociale system.

For socialarbejderne havde det en særlig betydning at høre, de unge leverer deres viden som levede hverdagserfaringer. Socialarbejderne betoner således, at workshoppen udvidede deres viden om områder i det sociale arbejde, som de i forvejen vidste meget om. Udvidelsen kommer af, at det er de unge selv, der med egne ord og rod i egne oplevelser, fortæller hvordan mødet opleves *for dem*. Dette fører ifølge socialarbejderne til en dybere erkendelse der fæstner sig i dem og skaber mulig forandring i deres praksis. Dette vil vi her beskrive som, at workshoppen giver socialarbejderen mulighed for at opnå en indlevet erkendelse.

Der kom således flere bemærkninger, der pegede i retningen af, at det ikke så meget var *det* de unge havde fortalt, men mere det, at det var de unge selv, der fortalte det, der var afgørende. Fx blev der udtalt, at det er *“de unges erfaringer”* og *“de små bemærkninger”* der har betydning, - og som én tydeligt bevæget socialarbejder på workshoppen sagde: *“lige meget hvor hårdhudet nogle kan være blevet af at sidde længe som professionel i dette erhverv, kan det ikke undgå at røre noget ved én, når I unge selv møder op og fortæller, hvordan I oplever mødet med systemet”*. Det handler om at komme ud og *“røre ved virkeligheden”*, som en af deltagerne på workshoppen formulerede det.

I interviewet spørger vi direkte til, om der kan siges at være ulemper ved, at det er de unge selv, der formidler og beskriver deres erfaringer. Der er generelt en oplevelse blandt socialarbejderne af, at det er meget meningsfuldt og givende at høre de unge selv fortælle. En socialarbejder siger:

“Det der med om der var ulemper, at det var de unge, der formidler det [tænker kort og konkluderer]. Det synes jeg ikke. Jeg kan faktisk overhovedet ikke se nogen, jeg kunne nærmere se ulemper ved, at det var nogle andre der gjorde det” (Trine i fokusgruppe l. 394–397).

Denne indlevede erkendelse kommer særligt til syne i socialarbejdernes gennemgående betegnelse af relationens betydning for det sociale arbejde, som den vigtigste erkendelse de kan tage med fra workshoppen. Som mange af socialarbejderne pointerede, var denne viden om relationsarbejdets betydning ikke ny for dem, men de unges beskrivelser har gjort dem ekstra opmærksomme på vigtigheden og indholdet af den gode relation.

Især Camillas beskrivelse af, hvordan systempersoner *"skal have hjertet med"*, har flere bidt mærke i. Udtrykket er for socialarbejderne en rammende beskrivelse af, hvad en god relation til de unge skal rumme, og den gentages af socialarbejderne i gruppeinterviewet. En socialarbejder siger:

"Jeg tror bare, at det er vigtigt, at de unge føler sig hørt. At når man kommer hjem til dem, at de føler, at man lytter og at man vil dem, med hjertet. Det er sådan jeg ser relationsarbejde. Et hjemmebesøg er jo ikke bare ind, ud. Man skal virkelig ville det, og det kan de jo mærke. De kan jo godt mærke ægtheden af en. Hvis nogen kan, så kan de i hvert fald [...]. Det vil jeg have i baghovedet hele tiden - altså det har jeg jo - men jeg er bare blevet bekræftet endnu mere i, hvor vigtigt det er, fordi så kan man virkelig hjælpe dem ikke. Én person kan jo hjælpe dem rigtig langt." (Kristina i Fokusgruppe I. 152-154).

De unges historier om deres møder i systemet understreger således erkendelsen af, hvor vigtigt det er at skabe relationer til de unge, hvor de oplever "at man hører dem og vil dem" og "at der er tid til dem". Kristina samt flere andre socialarbejdere fremhæver på workshoppen således de unges beskrivelser af behovet for ligeværdige og menneskelige møder i det sociale arbejde.

Årsagen til, at netop denne erkendelse synes at sætte spor hos socialarbejderen, kan begrundes i det tilstræbte ligeværdige møde. I og med at de unge står frem som hele mennesker foran socialarbejderne, skabes der rum for en større *medmenneskelig* forståelse af den unges behov. Altså en erkendelse af behovet for den gode relation, som et substantielt behov, som alle mennesker har, og som socialarbejderne derfor kan relatere til sig selv.

For at tydeliggøre dette kan man omvendt hævde, at hvis tilgangen til den unge i det sociale arbejde primært har til formål at finde objektive forklaringer og løsninger på

den unges problemer, skabes let en professionel distancering til den unges behov for en god relation. I så fald forbliver socialarbejdernes viden om behovet for gode relationer en teoretisk viden. Ved at inddrage de unge og se dem som hele mennesker, er der derimod mulighed for medmenneskelig genkendelse af behovet for netop den inddragende og menneskelige tilgang til mødet med de unge.

* * *

Vi har i dette afsnit peget på potentialet for tre former for erkendelse hos socialarbejderne, som opstod gennem inddragelsen af de unge. Først pegede vi på, at de unges erfaringer og viden kan bidrage til ideudviklingen af det sociale arbejde. Dernæst viste vi, hvordan de unges fremtræden som resursestærke, myndige individer gav socialarbejderne et mere resurseorienteret blik på de unge. Til sidst analyserede vi, hvordan mødet med de unge som ligeværdige og hele mennesker førte til en indlevet erkendelse, der havde potentiale til at påvirke socialarbejdernes praksis.

4.3 De unge som medspillere

Vi har netop beskrevet, hvordan de unge igennem workshoppen kunne siges at forandre synet på sig selv. Derudover har vi beskrevet, hvordan socialarbejderne igennem workshoppen forandrede deres syn på de unge, og hvordan dette kunne være et potentiale i forhold til deres praksis. Dette afsnit vil vise, hvordan også de unges blik på socialarbejderne forandres, og hvordan dette kan anskues som et potentiale ved inddragelse i det sociale arbejde.

Som tidligere vist har de unge mange oplevelser med personer i systemet, der ikke lytter til dem og tager dem alvorligt. Vi analyserede tidligere, hvordan deres deltagelse i workshoppen kunne ses som en udlevelse af deres utopi om et ligeværdigt og menneskeligt møde. Denne handling synes også at forandre de unges billede af socialarbejderne og skabe bedre mulighed for, at de selv er åbne overfor, at socialarbejderne vil dem noget godt.

Alle unge var således inde på, hvordan oplevelsen af at socialarbejderne lyttede og anerkendte dem, fik dem til at se anderledes på systemet. Patrick fremhæver, som det vigtigste han har lært på workshoppen, at *"de godt gad lytte til, hvad vi siger"* (Patrick 109).

Også Camilla får nuanceret sit blik på socialarbejderne ved at møde dem:

"Selvfølgelig giver det et andet syn, når man pludselig møder dem. Når man står udefra og har oplevet, hvad systemet gør, så tænker man, bare fuck det. Ikke mere, I er umulige. Men når man pludselig møder dem, og de bare er nede på jorden, og man tænker dette, her kunne lige så godt være nogle voksne udefra, så tænkte man ikke rigtig på, hvilken stilling det var de havde. Det gik først op for én bagefter" (Camilla l. 41 – 45).

Det ligeværdige møde betyder altså også, at Camilla oplever at se socialarbejderne som mennesker og ikke som repræsentanter for et system, som hun forventer noget negativt af.

At de unge kan have en tendens til at forvente det værste af socialarbejderne, men overkommer dette ved mødet beskriver Jasmin således:

"Jeg ser tingene anderledes med hensyn til kommunen nu. Jeg ved godt, at der er enkelte personer, der gerne vil rette op på det. Så det er nok, hvis der er en person ud af fem, så kan der også ske noget. Det er typisk sådan med os, hvis en dansker er racistisk, så er alle danskere racistiske. Hvis en sagsbehandler er fucked up, så er den anden også fucked up. Det her hjælper lidt mere på det med ikke at generalisere, det synes jeg" (Jasmin 94 - 98).

Hun er også inde på, hvordan dette vil forandre hendes næste møde med en socialarbejder:

"Ja, jeg vælger ikke at bedømme på ét møde, men på fem møder næste gang. Og så se efterhånden hvordan det går. Jeg plejer altid bare at dømme efter det første møde: Hende kan jeg ikke lide" (Jasmin 99-104).

Jasmins sammenligning med racisme kan ses som en indikation af, at hun er klar over det uretfærdige i at dømme alle socialarbejdere *"over en kam"*. Hun er vant til at gå ind til møder med socialarbejderne med en negativ forventning, og hun oplever, at denne måde at mødes med socialarbejderne forandrer denne forventning.

De unges modstand og stereotype opfattelse kan ses som en barriere for, at de kan inddrages i det sociale arbejde. Dette vil vi komme ind på i næste kapitel. Det interessante set i forhold til potentialer ved inddragelse er at vise, hvordan socialarbejdere og unges samarbejde om udviklingen af det sociale arbejde gør, at de unge får nuanceret deres opfattelse af socialarbejderne. Det positive møde med socialarbejderne, der som beskrevet tidligere, spejler deres egen myndiggørelsesproces, har også et andet potentiale. Det giver dem et mere menneskeligt billede af socialarbejderen og kan betyde, at de i deres næste møde med systemet er mere åbne. Således kan det fremhæves som et potentiale, at skabelsen af fælles processer, hvor de unge inddrages som aktive medspillere, kan medvirke til, at de unge forandrer deres blik på socialarbejderen og derfor også deres fremtidige adfærd i møder med systemet.

4.4 Delkonklusion

I det ovenstående har vi beskrevet hvad aktionen kan fortælle om potentialerne ved at inddrage udsatte unge i socialt arbejde. Dette har formet sig omkring tre potentialer: *myndiggørelse af den unge; muligheder for at give socialarbejderne et tilstræbt indefra-perspektiv; muligheden for at få den unge som medspiller.*

De unges myndiggørelsesproces kan føres tilbage til flere forskellige faktorer. Dels af muligheden for at udvikle ideer og løsningsforslag i fremtidsværkstedet. Dels af det handlingsorienterede formål der bestod i at bidrage til en forbedring af de sociale indsatser. Og dels af processen med at vende de unges individuelle problemer til en resurse, gennem opbygningen af en fælles vision. Denne proces havde alt i alt en positiv effekt på de unges selvbillede og myndiggørelse. Vi så dog også, at denne myndiggørelse var tæt knyttet til en spejling af den unges selvbillede som myndigt individ i socialarbejdernes reaktion på workshoppen.

Derudover så vi et potentiale for, at processen kan give socialarbejderne indblik i den unges subjektive indefra-perspektiv. For det første får socialarbejderen adgang til de unges konkrete ideer til, hvordan det sociale arbejde kan forbedres. Disse ideers særegne kvalitet findes i, at de er udviklet på baggrund af de unges

hverdagserfaringer. Dermed er de løsrevet fra det sociale arbejdes rationaler knyttet til faglige og strukturelle forbehold. For det andet giver processen mulighed for at socialarbejderne får et mere resurseorienteret blik på den unge. Dels fordi der her var fokus på at aktivere og synliggøre de unges resurser, og dels gennem det tilstræbte ligeværdige møde, hvor vi positionerer de unge som eksperter i kraft af deres resurser. For det tredje ser vi et potentiale for at socialarbejderne kan få et større indefra-perspektiv, gennem en "indlevet erkendelse" af de unges behov. Ved at indgå i et ligeværdigt møde med de unge, hvor de to parter mødes som mennesker og ikke som en "problematisk sag" overfor en "systemrepræsentant", er der potentiale for, at de unges behov, møder en genkendelighed hos socialarbejderne. Denne genkendelighed har tilsyneladende potentiale til at efterlade en dybere erkendelse end socialarbejdernes fagligt/teoretisk funderede viden.

Endelig viser analysen et potentiale for, at de unge i højere grad indgår som medspillere i de sociale indsatser. Dette udspringer ligeledes af oplevelsen af at blive anerkendt som ligeværdige i mødet med socialarbejderne. Denne oplevelse giver de unge et mere menneskeligt billede af socialarbejderen, der modvirker deres tendens til at dømme socialarbejderen på baggrund af stereotype generaliseringer.

Vi kan således pege på potentialer for en positiv udvikling, både for de unge og for socialarbejderne. Samtidig har aktionen også vist den skrøbelighed, som denne udvikling bygger på. De unges sensitivitet overfor hvordan socialarbejderne opfatter dem og modtager deres budskaber, viser hvordan de unge står på usikker grund. Denne sensitivitet har muligvis bund i dårlige erfaringer med socialarbejdere der ikke lytter, men den kan også ses som en del af den usikre og ustabile selvudvikling, som socialarbejderne netop forsøger at forbedre. Samtidig med at vi i forløbet kan observere denne skrøbelighed viser aktionen, at når man giver de unge muligheden for at indtræde i en rolle som myndige og resursestærke individer, så både kan og vil de. Via rammen hvor de unge gives mulighed for at eksplicitere deres kritik, samt arbejde med mulige løsninger, omformes deres modstand og indignation til en styrke, der driver dem imod en udvikling af både dem selv og de sammenhænge de er en del af.

Aktionen viser derudover, at rammerne for det sociale arbejde har en afgørende betydning for om denne inddragelse lykkes. På baggrund af det teoretiske fundament for aktionen, samt de erfarede potentialer, kan vi her fremhæve styrken i at arbejde med de unge i en gruppe omkring udviklingen af et fælles tredje. Den fælles orientering mod ydre mål, kan siges at skabe et fundament for at de unge kan blive medspillere i deres egen myndiggørelsesproces. Derudover betyder samarbejdet omkring udviklingen af et fælles tredje, at den unges resurser kommer til syne i konkrete handlinger. Dette giver socialarbejderen en reel mulighed for at arbejde med, og anerkende den unges resurser.

Derudover viser aktionen os hvor afgørende socialarbejderens rolle er i denne proces. Aktionen peger på, hvordan socialarbejderen gennem ligeværdigt samarbejde med den unge kan hjælpe den unges selvudvikling på vej. Socialarbejderen fungerer således som en betydningsfuld voksen der kan bekræfte (eller afkræfte) de unges myndiggørelsesproces. Samtidig ligger der i socialarbejderens møde med de unge en mulighed for at give de unges perspektiv plads og anse det for ligeværdigt. At påpege vigtigheden af inddragelsen af den unge sker således ikke på bekostning af socialarbejderens indflydelse på den unge. Derimod understreger dette, hvilke potentialer der ligger i at anse socialarbejderens og de unges perspektiv for at være ligeværdigt og noget der skal spille sammen.

Kapitel 5: Barrierer for inddragelse af udsatte unge

I det følgende vil vi pege på de barrierer, der er for at skabe inddragelse af unge i det sociale arbejde. Som vist i analysens kapitel 2 møder de unge socialarbejderne med en række fordomme baseret på erfaringer og generaliseringer. På samme måde oplevede vi, at socialarbejderne ikke gik forudsætningsløst ind i mødet med de unge. Den følgende analyse vil omhandle, hvad der sker, når de unge og socialarbejdernes fordomme og forforståelser mødes.

Vi indleder med at inddrage en analyse af, hvordan de unges mistro kan ses som en barriere i forhold til socialarbejdernes mulighed for at inddrage de unge. Herefter vil vi se nærmere på, hvordan socialarbejderne filtrerer og forstår de unges udsagn.

Analysen vil således blive struktureret omkring tre temaer:

- 1) De unges fordomme og mistro
- 2) Socialarbejdernes filtrering
- 3) Socialarbejdernes børnesyn

5.1 De unges fordomme og mistro

Dette afsnit vil beskrive, hvordan det kan ses som en barriere for inddragelse, at de unge møder socialarbejderne med en række fordomme og udpræget mistro til, at socialarbejderne lytter til dem og vil noget godt.

Som beskrevet i forrige kapitel fortæller flere af de unge en del om, at de har fordomme overfor socialarbejderne, som gør, at de hurtigt dømmer dem. Fx Jasmin, som vi så, formulerede sin egen tendens til at generalisere, med bemærkningen: *“Hvis en sagsbehandler er fucked up, så er den anden også fucked up.”*

Camilla udtrykker ligeledes en fordomsfuld tilgang til socialarbejderne. I interviewet fortæller hun om workshoppen med socialarbejderne:

"Bagefter at hende damen rejste sig op og sagde, at hun var betjent, så tænkte jeg: 'Fuck, hvad laver jeg her'. Først der begyndte jeg at tænke over, hvad det var for nogle mennesker jeg sad sammen med. Jeg havde slet ikke registreret, hvem der var hvem."

Interviewer: "Hvordan tror du, det havde været, hvis de havde præsenteret sig selv først?"

"Så tror jeg, det havde været underligt. Så havde man bare tænkt: 'Ok, du er sagsbehandler. Du skal bare ikke være i nærheden af mig.' Man ville have været mere sådan der... have flere fordomme, for så vidste man jo hvad de laver." (Camilla l. 47-53)

Camilla beskriver altså, hvordan socialarbejdernes stillingsbetegnelser i sig selv er forbundet med nogle fordomme hos hende. Hendes reaktion på politibetjenten såvel som sagsbehandleren kommer til udtryk gennem en næsten fysisk modvilje hos hende, mod at være i samme rum som socialarbejderen. Det går, som hun siger, op for hende *"hvad det er for nogle mennesker"* hun sidder overfor. En formulering som ligeledes markerer hendes generaliserende tilgang til socialarbejderne. I mødet med de unge oplevede vi således, at de unge har en noget fordomsfuld og generaliserende måde at møde socialarbejderne på.

Vi sporer ligeledes, at der bag de unges sensitivitet, i forhold til om socialarbejderne hører hvad de siger, ligger en dyb mistro til, hvorvidt socialarbejderne lytter til dem og vil dem noget godt.

Vi beskrev i kapitel 3 de unges oplevelse af umyndiggørelse i mødet med deres sagsbehandlere. Her fremhævede vi fx Camillas beskrivelse af, hvor vigtigt det var, lige præcis *hvordan* hendes sagsbehandler formulerede sig, når hun spurgte til hvordan det gik. Dette eksempel brugte vi til at fremhæve betydningen af, at sagsbehandleren møder den unge som et helt menneske. Eksemplet siger os dog også, at Camilla har en mistro i forhold til måden sagsbehandleren møder hende. Også de unges detaljerede observationer af socialarbejdernes adfærd på workshopen peger på en sådan mistro.

Mistroen synes at bero på en stærk følsomhed hos disse unge. Med andre ord opleves det som om de, trods diverse socialarbejderes forsøg på at møde dem, kan være tilbøjelige til at opleve små afvigelser fra socialarbejderens side som tegn på afvisning og manglende respekt for dem som personer.

De unge besidder således en modstand, der synes at være et vilkår for socialarbejderne i arbejdet med de udsatte unge. Ligeledes kan de unges mistro siges at føre til, at de på trods af velvillighed og socialarbejdernes ønske om at inddrage dem og møde dem på en anerkendende måde, meget let bliver skuffede og føler sig krænkede.

At de unge møder socialarbejderne væbnet med en fordomsfuld forestilling om, at disse ikke vil dem noget godt, må siges at være en barriere for, at man kan skabe den tillid, som de selv definerede som helt afgørende for oplevelsen af et menneskeligt og inddragende møde.

5.2 Socialarbejdernes filtrering

I det følgende analyserer vi de barrierer for inddragelse, der er relateret til socialarbejdernes forforståelser og fordomme. De unges fordomme syntes som beskrevet tidligere at blive tilsidesat på selve workshoppen med socialarbejderne. Vores oplevelse var generelt set, at mødet mellem socialarbejderne og de unge var vellykket. Vellykket i den forstand at vi oplevede, at alle deltog engageret. De unge fik fremlagt, det de ønskede og socialarbejderne stillede nysgerrige opklarende spørgsmål til de unge. De unge følte sig godt modtaget og havde, som beskrevet tidligere, en oplevelse, der modbeviste deres mistro til at socialarbejderne ikke vil lytte til dem.

Vi stod dog samtidig tilbage med en oplevelse af, at workshoppen næsten var gået for let - at socialarbejdernes ukritiske og konsensusorienterede tilgang til de unge dækkede over en skepsis overfor brugbarheden og legitimiteten af de unges erfaringer. En skepsis som ikke blev ekspliciteret i socialarbejdernes interaktion med de unge.

Dette byggede vi blandt andet på små kommentarer, der faldt internt mellem socialarbejderne. Her bemærkede en af socialarbejderne blandt andet, at de unges forestilling om en klub, hvor de unge var med til at lave reglerne, var *"helt hen i vejret"*. Han mente, at de unge i så fald ville *"lave kaos og ryge hash hele dagen"*. Det interessante ved udtalelsen er ikke så meget dens indhold, men en konstatering af, at

der bag socialarbejdernes umiddelbare anerkendelse af de unges synspunkter lå en kritik, der ikke blev ekspliciteret.

Vi oplevede også, at flere af socialarbejdernes opsamlende bemærkninger og spørgsmål omfortolkede de unges udsagn på en måde, så de responderede socialarbejdernes egen opfattelse af, hvad der er virksomt i systemets møder med udsatte unge.

Efter workshoppen stod vi således på den ene side med en oplevelse af en meget vellykket proces. På den anden side havde vi en fornemmelse af en skinproces, hvor socialarbejderne i deres iver for at anerkende og støtte op om de unge, dels pakkede deres kritiske røster sammen og dels (om end ubevidst) foretog en omfortolkning af, det de unge sagde. Alt dette gjorde det muligt at opretholde en stemning af, at "vi er alle sammen enige".

Gennem det opsamlende fokusgruppeinterview var vi i stand til at få en fornemmelse af, hvordan de havde opfattet mødet med de unge.

Først og fremmest blev det tydeligt, at de unges status, som udsatte og ikke professionelle, sætter sig igennem i en mere eller mindre bevidst filtrering af de unges perspektiver. Socialarbejderen Lars siger:

"Altså jeg synes jo, at det var et rigtig godt arrangement. Altså nu har jeg jo arbejdet i rigtig mange år med det her, så der var jo ikke nogen aha-oplevelser for mig. Jeg blev selvfølgelig bekræftet i nogle ting, det er igen, det der med at vi skal høre de unge. Det er dem, der er eksperter i deres eget liv. Det er ikke sikkert, at de er eksperter i, hvordan tingene fungerer, men de er eksperter i, hvordan de har det" (Fokusgruppe l. 211 - 215)

Han siger senere i interviewet:

"Jeg tror, man skal tage det, for hvad det er, jeg vil ikke sige, hvad andre skal gøre, men jeg tager det, for hvad det er. For hvad jeg kan bruge det til" (Fokusgruppe l. 330-332).

Måden Lars formulerer sig på illustrerer på den ene side en anerkendelse af, at de unge besidder en vigtig viden. På den anden side peger han på, at man må "tage det for hvad det er", altså at denne viden skal suppleres op med professionel ekspertviden for at være brugbar i hans arbejde. Da det netop var utopier, de unge fremlagde, dvs.

løsninger, der var udviklet på baggrund af de unges hverdagsviden og fri for systemets rationalitet og logikker, kan det ikke undre, at socialarbejderne indoptager de unges viden med forbehold og distance.

Hos en anden socialarbejder, Oliver, beskrives bearbejdningsprocessen anderledes. Han siger:

"Jeg vil sige, at en ulempe [ved workshopen] kunne være, at der er meget støj, man skal igennem. Det skal igennem et filter" (Fokusgruppe l. 399 – 401).

Socialarbejderne underbygger Oliver's konstatering ved at forklare, at der var stor forskel på, i hvor høj grad de var i stand til at høre, hvad de enkelte unge sagde. De unge, der var velformulerede, løsningsfokuserede og velartikulerede i deres måde at formidle deres erfaringer på, var således lette at høre. Modsat blev to af de unge, Achmed og Muhammed, flere gange fremhævet, som nogle socialarbejderne havde svært ved at lytte til, og svært ved at tage seriøst. Dette forklarede Oliver med, at *"Muhammed og nogle af de andre havde måske stadig lidt svært ved at tænke på det generelle plan"* (Fokusgruppe l. 292).

Da vi beder dem uddybe, hvordan de oplevede denne forskel på de unge, der deltog på workshopen siger Oliver:

"Grunden til at man måske har svært ved at tage ind, hvad sådan en som Muhammed siger, er at man har hørt det nok. Det gør ikke hans stemme mindre, men det er bare det samme mantra der kører" (Fokusgruppe l. 361 – 362).

Vi spørger videre, om det er Muhammeds måde at være kritisk på, som de har hørt nok. Han svarer:

"Ja, ja, det er jo lige det der med, at det er de andres skyld eller den der manglende forståelse for, hvad fanden der foregår omkring sig og sådan noget. Og det er selvfølgelig forfærdeligt. Han er lidt en karikatur, ikke også. På det man har mødt mange, mange, mange, mange gange. Og på den måde er han måske ikke - altså han skal jo være med, for han er jo repræsentant for noget, som også er der - men jeg synes, det er mere interessant at høre på ham, der bare blæser ud, jeg har jo ADHD, eller Camilla, som er sådan... lidt andre typer. Som også er unge stadigvæk. De havde bare en anden pondus. [...] Det er vores øjne, som nogen gange kan være blokeret, altså hvad filter har vi på, når vi ser på ham, "ja ok fint nok ikke." Jeg siger bare, at man tager jo

det man kan bruge. Altså Trine. Du må jo også have hørt den der hymne et par gange eller et par tusind?"

Trine svarer Oliver: "Dagligt, jeg taler med Muhammed hver dag jo (griner)."

Oliver: "Men alle de Muhammeder der nu er, ikke også." (Fokus I. 366-378).

Ovenstående dialog fortæller meget ærligt om, hvor svært det kan være for socialarbejderne at høre, hvad visse af de unge siger. Ordene *at høre en hymne* viser, hvordan de unges forsøg på at udtale sig for socialarbejderne kan flyde sammen i en meningsløs svada, som de vender det andet øre til.

Vendingen *"alle de Muhammeder"* tyder på en stigmatisering af utilpassede unge (etniske) drenge, og en oplevelse af dem som ekstra svære at lytte til. En forestilling om disse unges manglende evne til at reflektere over sig selv, samt deres måde at udtale sig på bliver en stigmatiserende barriere for at socialarbejderne kan høre og indoptage, hvad de siger.

Socialarbejdernes filtrering er dog ikke kun et spørgsmål om fordomme. Det er ganske enkelt også et spørgsmål om, at nogle unge er bedre til at formulere sig end andre. Oliver formulerede i citatet ovenfor dette, som at nogle af de unge havde "en anden pondus". Et interessant eksempel på dette viser sig under workshoppene, hvor en politibetjent spørger de unge, hvordan politiet kan møde dem bedre. Muhammed forklarer sig ud fra et konkret eksempel, hvor han er kommet i karambolage med politiet efter en lovovertrædelse. Muhammed fortæller om, hvor dårligt politiet behandler ham. Han har samtidig ingen refleksioner over hans egen rolle i konflikten. I Kristinas efterfølgende svar til politibetjenten tager hun udgangspunkt i et konflikthåndteringskursus, hun har været på i forbindelse med sit arbejde. Hun beskriver, hvordan hun mener, at politiet bør "gå ned af konfliktrampen i stedet for at gå op ad den". Denne formulering vækker tydelig genkendelse hos socialarbejderne, og politibetjenten fortæller, at hun vil tage Kristinas bemærkning med sig tilbage. Mens Muhammeds fortælling fremstår som ureflekteret og ensidig, er Kristinas generaliserede og konceptualiserede refleksion umiddelbart mere håndgribelig.

Den asymmetriske magt mellem socialarbejder og ung

Som beskrevet foretager socialarbejderne således mere eller mindre bevidst filtrering af, det de unge fortæller. For det første ser vi en tendens til en generel filtrering, der begrundes i, at de unges hverdagsviden har begrænsede anvendelsesmuligheder i forhold til det professionelle system. Derudover ser vi en filtrering, som knytter sig en stigmatisering af nogle af de udsatte unge, der gør dem ekstra svære at lytte til. Hertil kommer endvidere, at jo bedre den unge er til at formulere sig reflekteret og abstrakt, jo lettere er det for dem at komme igennem med deres budskaber til socialarbejderne.

Dette illustrerer den asymmetriske relation som den unge og socialarbejderen står i. Warming pointerer i denne sammenhæng, hvordan socialarbejderen besidder definitionsmagten i kraft af den ulige relation mellem de to parter: både i relationen ung/voksen, hvor den voksne forventes at vide bedst, og fordi den unge ikke er myndig. Dermed har socialarbejderen muligheden og retten til at (be)dømme, hvilke af de unges udtalelser de vælger at se som kompetente/inkompetente, modent/umodent, relevant/irrelevant osv. (Warming 2011:73-74). Denne magt til at definere hvad der er brugbart, har ikke kun sammenhæng til, hvad de unge siger, men også til, hvem der siger det.

Dette sætter naturligvis spørgsmålstegn ved workshoppens evne til at skabe inddragende processer de unge, der ikke er i stand til at udtale sig på et abstrakt og selvreflekteret niveau. Endnu vigtigere er det dog, at denne filtrering sandsynligvis også er et billede på, hvor vanskeligt det kan være at skabe reelt anerkendende og inddragende arbejde med de mest udsatte unge, også i det daglige sociale arbejde. De unges sensitivitet overfor om socialarbejderne reelt hører, hvad de siger, synes derfor ikke helt ubegrundet, men skal ses i sammenhæng med den ulige fordeling af definitionsmagten, som de unge og socialarbejderne indgår i.

5.3 Socialarbejdernes børnesyn

Socialarbejdernes filtrering og fortolkning af de unges budskaber har således stor betydning for, hvad socialarbejderne hører. For at komme tættere på, hvilken betydning socialarbejdernes filtrering og fortolkning har, vil vi i det følgende

fremhæve to eksempler fra fokusgruppeinterviewet: *Forældreinddragelse* og *medbestemmelse*.

Det interessante ved de to eksempler er at se, hvordan socialarbejderne upåagtet grupperer sig i to modstående lejre. Lejrene tegner på næsten karikeret vis henholdsvis billedet af det møde med systemet, som de unge beskriver i deres kritik, og det møde de beskriver i deres utopi. Altså på den ene side et møde med et system, der ikke betragter dem som kompetente, hele individer, og derfor ikke er i stand til at høre dem, og på den anden side utopien, om et system der hører og ser dem, som egnede til at blive inddraget. Disse to lejre udgøres på den ene side af Oliver og Bente der begge arbejder med udsatte unge i folkeskolesammenhænge, og på den anden side af Trine og Lars der begge arbejder i tilbud særligt målrettet udsatte unge. De to politibetjente Mia og Kristina indgår i langt mindre omfang end de øvrige i disse diskussioner, og er derfor ikke med til at tegne enten den ene eller anden position.

Der er selvfølgelig flydende grænser, og vi har ikke grundlag for at antage, at denne opdeling afspejler en lignende opdeling mellem alle de deltagende socialarbejdere på workshoppen eller i den almene praksis i øvrigt. Men det er interessant i denne analytiske sammenhæng, da det viser os noget om, hvad disse to positioner betyder for mødet mellem socialarbejder og ung.

I det følgende vil vi præsentere socialarbejdernes diskussioner af disse to temaer. På denne baggrund vil vi analysere socialarbejdernes udtalelser ud fra et blik på socialarbejdernes børnesyn.

Forældreinddragelse

Både under fremtidsværkstedet og til workshoppen med socialarbejderne nævner de unge, at det er vigtigt at inddrage forældrene mere. Disse udtalelser mødes med undren fra socialarbejderne, der i deres arbejde ofte oplever, at de unge vægrer sig mod, at deres forældre inddrages, og at forsøg herpå kan vanskeliggøre samarbejdet med de unge.

Forslaget afføder derfor mange spørgsmål fra socialarbejderne. De unge forklarer, at de godt kan genkende den modstand, som socialarbejderne beskriver fra dem selv og

andre unge, men holder fast ved, at det handler om, hvordan man inddrager forældrene. En påpeger således, at det handler om at gøre det med den unge ved sin side. Det er vigtigt, at der er blevet talt med den unge om, hvorfor forældrene skal inddrages, og den unge skal inddrages i beslutningen om, hvordan dette bedst gøres. En anden understreger, at det er vigtigt, at der opbygges en relation til forældrene ved også at tage kontakt, når den unge har gjort noget godt eller udvikler sig i en positiv retning.

Trods de unges pointer viser det sig at være svært at overskride socialarbejdernes oplevelse af, at de unge generelt er modstandere af forældreinddragelse. Særligt Oliver og Bente glider således hele tiden frem og tilbage mellem de unges udtalelser fra workshopen, om at forældrene bør inddrages mere, og samtidig deres egen erfaring med, at de unge 'stejler' når socialarbejderne vil kontakte forældrene. Oliver nævner således, at de unge havde en vigtig pointe i, at man skal inddrage forældrene mere. Alligevel får han dog hurtigt talt sig frem til, at det ofte er bedst helt at lade være:

"Og så synes jeg, at det var ret vigtigt, at man skal tænke forældrene ind i de ting her. Vi har det meget med at skulle have forældrene med, for det står selvfølgelig i lovgivningen osv., men måske skal vi begynde at tænke lidt uden om forældrene, så meget som vi nu kan. Det er meget noget man gør i forvejen, og hvad kan man sige, de her unger er jo meget vant til at agere på egen hånd i forvejen alligevel. Det er måske ikke så sundt for dem, hvis de gør det, vel, men nogen gange er det måske dem, der har meget mere power, end deres forældre har" (Fokusgruppe l. 276-281).

Bente følger op på Olivers konstatering: "Jeg kan godt følge dig i det der med, at nogle gange kan man lige så godt lade være at inddrage de forældre, fordi de har ikke det overskud. Så lad os arbejde på barnet. (...) Men det synes jeg altid er den der balance, altså, hvad kan vi bruge de forældre til, og hvem kan vi bruge, og hvem kan vi simpelthen ikke bruge." (Fokusgruppe l. 316-323)

Både Bente og Olivers mange erfaringer fra praksis og deres faglige overbevisning står stærkt i mødet med de unges stemmer. Omdrejningspunktet for debatten var, at de unge havde givet udtryk for, at de ønskede mere forældreinddragelse. Dette tolkes dog ind i en ramme, hvor socialarbejdernes vurdering af "hvem der kan bruges til

noget, og hvem der ikke kan” bliver det afgørende argument for, om forældrene bør inddrages.

De unges konkrete bud på, hvad der går galt, når forældrene inddrages, og hvordan det kunne gøres anderledes, bliver ikke inddraget i overvejelserne. Dette hænger tilsyneladende også sammen med det modbillede, som de unges ønske om forældreinddragelse udgør i forhold til socialarbejdernes egne erfaringer med, at de unge ikke ønsker, at deres forældre skal inddrages.

Både Trine og Lars argumenterer for, at de unge kom med bud på løsninger til, hvad der kan gøres, når forældrene skal inddrages. Lars fremhævede, at det var interessant, at de unge havde flere forskellige bud på det. Han konkluderer herudfra, at det handler om, *“at få talt ordentligt sammen, og få spurgt ind.”* (Fokusgruppe l. 441), hvilket var et af de unges vigtigste budskaber både generelt og specifikt i forhold til forældreinddragelse.

Trine fremhæver i opposition til Olivers konstatering af, at de unge ikke forstår, hvorfor forældrene bør inddrages:

Men det synes jeg faktisk kom frem, at det gør de godt. Er vi ikke rimelig enige om... nu kan jeg ikke huske præcis, hvad det var de sagde, de der unge, men jeg mener, der var da i hvert fald en konsensus, der hed: jamen jeg kan jo godt forstå, at hvis man er under 16 år, så kan jeg godt forstå at man skal informere forældrene (Fokusgruppe l. 430-433).

Mia indskyder: “Ja det kunne de ikke forstå dengang, men det kan de måske nu, hvor de er blevet voksne. Det tror jeg ikke, at man kan som ung, altså når man sidder der...” (Fokusgruppe 433-435)

Trine svarer hertil at: “Det kommer vel an på, hvordan man gør det. Det vil jeg sige. Jeg har primært haft gode oplevelser med at gøre det.” (Fokusgruppe l. 435-436)

Trine tager i modsætning til Oliver og Bente udgangspunkt i, hvad hun husker, at de unge sagde på mødet. Dette blåstempler hun med sine egne positive erfaringer fra forældreinddragelse i praksis. Citatet viser således både, at Trine rent faktisk vægter de unges udtalelser fra mødet, men det viser samtidig også, at det er lettere for hende at høre de unge, fordi deres budskaber taler ind i hendes egen forforståelse.

Den holdning som Mia her udtrykker; at de unges udtalelser skal ses i et retrospektivt lys, kom allerede frem på workshoppen, hvor Bente spurgte de unge, om ikke deres ønske om forældreinddragelse var et udtryk for et bagudskuende perspektiv. Et udtryk for, hvordan de unge nu var blevet i stand til at se, at det ville have været godt at inddrage forældrene noget mere. Dette modsvarede de unge som beskrevet med, at der skulle andre metoder til. Alligevel svarer Bente på et direkte spørgsmål, om hun kunne bruge noget af det, de unge sagde om dilemmaet:

“Altså det eneste jeg kunne tage med videre, var der hvor hun sagde ‘hvorfor fanden var der ikke nogen pædagoger, der ringede til mine forældre og sagde, at de skulle komme og hente mig, ik’’. Som egentlig efterfølgende siger, hvorfor blev mine forældre ikke inddraget i det her. Fordi jeg oplever lige præcis også det her med, at når vi sidder med nogle unge, der har problemer, altså, de vil bare ikke have, at vi kontakter de der forældre!” (Fokusgruppe l. 468-472)

Når de unge ikke i selve konfliktsituationen kan se, at det er positivt for dem, at deres forældre kontaktes, bliver det opfattet af Bente, som modstand mod at inddrage forældrene overhovedet. Det kommer til at betyde, at hun ikke hører, hvad de unge reelt siger. Hendes udlægning og filtrering af de unges udsagn peger også på, at hun ikke opfatter de unge som kompetente til at se, hvad der er bedst for dem selv. Hermed reduceres de unges modstand mod forældreinddragelse til et spørgsmål om, at de unge bare ikke ved bedre. Derfor tager hendes fortolkning af, hvad de unge sagde på workshoppen næsten udelukkende udgangspunkt i egne oplevelser fra tidligere situationer, med den konsekvens at relevante elementer fra de unges perspektiv overhøres.

Medbestemmelse

Et andet meget vigtigt fokus for de unge var medbestemmelse. Dette tema syntes blandt socialarbejderne at være så politiseret, at de unges pointer og bud på forbedring blev indlejret i en polariseret diskussion for og imod medbestemmelse. En diskussion der i meget lille grad tog udgangspunkt i det, de unge havde sagt på mødet, men derimod i socialarbejdernes egne erfaringer. Nedenfor følger et længere uddrag af den debat, som opstod blandt socialarbejderne, da temaet faldt på medbestemmelse (Fokusgruppe l. 525-598):

Kristina: Jeg tænker, at jeg har hørt det omkring en million gange, det der med at de vil have deres eget. Jeg synes jo, at det var positivt, det der med at der var nogle voksne. Så jeg fandt aldrig helt ud af, hvor meget medbestemmelse de selv ville have, og hvordan de ville styre det, om de voksne skulle være der hele tiden. Det forstod jeg ikke helt. Men det der med at de unge selv styrer det, glem det!

Lars: Det er også selvbestemmelse ikke? Medbestemmelse er jo noget andet.

Kristina: Ja, det har jeg ikke hørt noget godt om overhovedet.

Bente: Jamen altså, jeg sidder jo og tænker, at det er sådan, det ser ud i deres hoved. Jeg tror bare ikke, at det er det, der skal til i virkeligheden. Jeg tror, at selvom de tænker dét, er det, så er det relationen der skal til og ikke at komme ind i en mega stor klub.

Oliver: Det er vel også meget klassisk... (bliver afbrudt af Lars)

Lars: Jeg tror bare, at medbestemmelse er en fin ting alle steder. (K ryster afvisende på hovedet). Hvis vi skal have nogen til at engagere sig i noget, så skal man have ejerskab over nogen ting. Det er også på den måde, man passer på nogle ting. (...) Så jeg tror, det kan være sundt, rigtig sundt - for alle parter.

Oliver: Jeg synes også bare, at det er meget klassisk i den der alder der, at ville have sit eget. Altså er det ikke bare sådan en udflyttertanke i at flytte hjemmefra og have sit eget? Altså alle har da drømt om at have sit eget lille sted. Så et eller andet sted er det vel også lidt aldersbetinget, det der med at skulle have sit eget. Mange af dem her har måske endnu mindre noget derhjemme, de har måske endnu mindre end et værelse de kan gå ind i derhjemme, de er måske otte børn derhjemme.

Interviewer: Men hvis ønsket så er det, er det så realistisk at udføre det? Sagde de unge noget om det?

Oliver: Altså for mig at se, så er det ikke realistisk at gøre noget uden medbestemmelse, men det er slet ikke realistisk kun at gøre noget med selvbestemmelse. Det er hundrede procent. Det tror jeg simpelthen ikke på. Men selvfølgelig skal der være medbestemmelse, for at man kan tage ejerskab, der er ingen tvivl om det. Det kan jeg slet ikke komme uden om.

Bente: Vi oplever jo også i skolerne, at vi hele tiden bliver mindet om; giv medbestemmelse, giv medbestemmelse. Men dem det er rigtig, rigtig godt for, det er de velfungerende børn, de kan nemlig gå ind og få en hel masse konstruktivt ud af medbestemmelse. Og dem som vi egentlig i virkeligheden gør det mest for, så kommer de jo ikke til mødet, vel. Så har de sovet over sig eller så 'gider de fandme ikke blive ved at sidde og diskutere det her'. Så de fungerer faktisk ikke særlig godt i den der medbestemmelse, når de i forvejen har det rigtig svært.

Lars: Det er jo forskellige kontekster man har det i.

Trine: Det er meget, meget forskelligt. Altså, vi arbejder meget med medbestemmelse. Jeg har rigtig gode erfaringer med medbestemmelse, men man skal gøre sig en masse overvejelser som pædagogisk medarbejder. Hvordan man arbejder med medbestemmelse ik'. (...) Men jeg synes det er rigtig vigtigt at lære. Altså, jeg tror, at det er rigtig vigtigt at lære at kunne finde ud af at fungere i sådan et der. Og vi har haft helt uregerlige unge, der sidder og slår med en ske der og den der sådan. Så man bliver helt mærkelig i øjnene til sidst (...) Men efterhånden så kan man faktisk, hvis man skyder rigtig meget energi i denne her form, lære dem meget. Men det er pisse resursekrævende, det er det virkelig."

De unges fortællinger om, hvordan og hvorfor de ser medbestemmelse som vigtigt for de sociale indsatsers succes med unge som dem selv, drukner i en polariseret debat mellem socialarbejderne, hvor de to lejre artikuleres med to modstående diskurser henholdsvis for og imod medbestemmelse/selvbestemmelse. Lars og Trine italesætter således, hvordan medbestemmelse er vigtigt for at tage ejerskab, og hvordan det er rigtig sundt for de udsatte unge at indgå i processer for medbestemmelse. Dette bliver særligt af Bente og til dels Oliver afvist som både muligt og relevant.

Begge positioner taler ud fra egne erfaringer og holdninger og inddrager altså ikke de unges perspektiver. Det fremgår derfor ikke af debatten, om de socialarbejdere, der er fortalere for medbestemmelse, hører nuancerne i de unges oplæg.

For de socialarbejdere, hvis forforståelser og fordomme er modstridende med de unges ønsker, får det den konsekvens, at de unges budskab om mere medbestemmelse bliver forvekslet med selvbestemmelse. Dette mener flere af socialarbejderne, at de har hørt alt for ofte, og alt for ofte set ende galt. Denne fordom om, hvad de unge vil have, betyder at de unges meninger bliver affejet, uden at indholdet høres.

Et objektivt udefra-perspektiv som barriere for inddragelse

Eksemplerne beskrevet ovenfor illustrerer endnu en gang, hvordan den ulige definitionsagt er med til at afgøre, hvorvidt de unges budskaber inddrages som brugbar viden for socialarbejderen. Når de unges kritik og utopier møder socialarbejdernes forforståelser, synes en del af filteret for, hvad der høres, således at

udspringe af socialarbejdernes henholdsvis gode og dårlige erfaringer med forældreinddragelse og medbestemmelse. Men filteret synes i lige så høj grad at udspringe af, at socialarbejderne vægter forskellige børneperspektiver.

Den ene lejr, her repræsenteret gennem Lars og Trines udtalelser, tillægger det som beskrevet høj værdi, at socialarbejderne hører og inddrager de unge. Hermed udtrykker de både en generel tillid til, at de unge er kompetente til at udtale sig om deres egen situation, og at de besidder et vigtigt perspektiv, som socialarbejderne har brug for at kende. Desuden påpeger de, at det er vigtigt for de unges udvikling af indgå i demokratiske processer. Lars og Trine vægter således de unges indefra-perspektiv i det sociale arbejde med de unge.

Den anden lejr, hvorudfra Bente og Oliver taler, synes omvendt at vægte et udefra-perspektiv på de unge. Med udefra-perspektiv menes, som beskrevet tidligere en generaliseret objektivt funderet forståelse af, hvilke problemer og behov som gør sig gældende for udsatte unge. Udefra-perspektivet er altså knyttet sammen med forestillingen om, at socialarbejderne ved, hvad der er til "barnets bedste" (Warming 2011:14). De unges udtalelser kan på denne baggrund siges at blive filtreret og fortolket på baggrund af to objektive faktorer:

- For det første tillægges de unges udsagn et bestemt alderstrin. På baggrund af deres alder, vurderes det, at de unge ikke ved, hvad der er bedst for dem selv. Dette så vi under temaet om forældreinddragelse. Forestillingen om at de unge på grund af deres alder ikke var i stand til at forstå vigtigheden af, at inddrage deres forældre, overskyggede at andre faktorer kunne spille ind på de unges modstand. I diskussionen af medbestemmelse så vi tendensen igen. Denne gang i Olivers afvisning af de unges ideer om medbestemmelse med generelle "udflytterdrømme", der findes hos alle unge mennesker. Og det fremgår indirekte, når Bente tillægger sin egen vurdering mere værdi end de unges i beskrivelsen af, at det de unge "forestiller sig i deres hoveder", ikke er det, der ifølge hende er det rigtige for de unge.
- For det andet spiller de unges position som 'udsatte' en rolle for, hvordan deres udtalelser fortolkes. Det fremgår særlig tydeligt hos Bente i hendes fortolkning af,

at medbestemmelse kun er godt for velfungerende unge, mens udsatte unge ikke er i stand til at indgå konstruktivt i demokratiske sammenhænge. Og, som hun konkluderer, er det i øvrigt ikke det, de har brug for. I stedet påpeger hun flere gange, at det udsatte unge har brug for, er omsorg og tætte relationer.

Fordi socialarbejderne besidder definitionsmagten er det nødvendigt, at socialarbejderen gør en ekstra indsats for at opnå ligeværdighed, og dermed forbedre chancerne for reel inddragelse af den unges perspektiv. Ved at anskue den unge som et kompetent individ, der besidder en afgørende viden, som socialarbejderen kan anvende i sit arbejde med den unge, kan hun forsøge at overkomme asymmetrien. Derimod vil troen på et objektivt udefra-perspektiv, der definerer, hvad der er bedst for den unge, være med til at forstærke socialarbejderens definitionsmagt (Warming 2011:74). Når socialarbejderne tolker de unges udsagn ud fra en muligvis ubevidst forestilling om, at de som professionelle ved bedre end de unge, betyder det således, at de unges eget perspektiv negligeres. Dette er således en åbenlys barriere for reel inddragelse af den unge.

Desuden har denne tilgang til den unge, ifølge Warming, en demotiverende effekt på den unges lyst til at indgå i et deltagende samarbejde med socialarbejderne. Warming påpeger, at børn og unge er: "aktører i eget liv, herunder i egen udvikling, læring og velfærd, enten som medspillere på de voksnes bestræbelser eller som modspillere." (Warming 2011:24). Ved ikke at anerkende de unges perspektiv som vigtigt, risikerer socialarbejderen at få de unge som modspillere, hvilket således kan være endnu en barriere for inddragelse af den unge. Samme barriere som vi længere oppe beskrev gennem de unges fordomme overfor socialarbejderne.

5.4 Delkonklusion

Dette kapitel har beskæftiget sig med at analysere, hvordan aktionen viser mulige barrierer for inddragelse af udsatte unge i socialt arbejde. Aktionen der umiddelbart indeholdt en række potentialer netop baseret på ligeværdighed og et menneskeligt møde, indeholder ligeledes antydninger af barrierer for at opnå dette.

Vi har her peget på tre barrierer for inddragelse, der stod frem som interessante i vores empiri:

For det første har vi beskrevet hvordan de unges fordomme og mistro overfor socialarbejderne kan siges at være en barriere for at man kan inddrage dem. Pointen her har været at fremhæve, at de unge besidder en særlig sensitivitet og mistro overfor om socialarbejdere hører dem og tager dem alvorligt. Dette betyder at de meget let bliver modvillige i relationen til socialarbejderne. Dermed er socialarbejderen i forsøget på at inddrage de unge og skabe dialog, oppe i mod en sensitivitet der nemt kan få samspillet til at tippe. De unges fordomme og mistro er således en potentiel barriere, som socialarbejderne må arbejde aktivt for at overskride og modbevise, hvis de unges skal gøres til medspillere i det sociale arbejde.

Vi har derudover vist at socialarbejdernes filtrering af de unges budskaber udgør en mulig barriere for at de unge anses som ligeværdige medspillere og dermed får egentlig indflydelse. Bagved idealet om et ligeværdigt møde, eksisterer det faktum at relationen mellem den unge og socialarbejderen, af flere grunde er præget af magtasymmetri. Socialarbejderne sidder med magten til at definere hvilke af de unges budskaber der er gyldige og værd at tage til efterretning. Denne asymmetri slår igennem som en generel filtrering af hvad de unge siger. Særligt i forhold til dem af de unge, der opleves som umodne, ureflekterede og som ikke formår at formulere sig i vendinger der taler ind i socialarbejdernes professionaliserede viden. Socialarbejdernes magt betyder altså at dele af den viden som de unge bibringer sorteres fra. Dette viser en manglende ligeværdighed i mødet, særligt når sortering ikke sker åbent og på baggrund af dialog, hvor de unges budskaber "prøves". Socialarbejdernes filtrering må således ses som en potentiel barriere for, at de unges budskaber inddrages som ligeværdige og komplementerende i forhold til socialarbejdernes egen viden.

Afslutningsvist har vi analyseret hvordan socialarbejdernes børnesyn er en vigtig komponent i socialarbejdernes filtrering af de unges budskaber. Vi viste her hvordan et børnesyn der indbefatter en forestilling om at socialarbejderen ved hvad der er til "de unges bedste", kan være en barriere for at inddrage det anderledes indefra-

perspektiv som de unges viden udgør. Omvendt forstærker troen på et sådant objektivt udefra-perspektiv socialarbejdernes definitionsmagt og er dermed en barriere for at de unges perspektiv får indflydelse.

Socialarbejdernes filtrering peger på at de unges sensitivitet og mistro i forhold til hvorvidt socialarbejderne reelt lytter til dem og ser dem, ikke er ubegrundet. Vi beskrev i kapitel 4 socialarbejderens mulighed for at fremme de unges potentialer, og gøre dem til medspillere i det sociale arbejde. Ovenstående viser hvordan de netop har magt til at hæmme eller undertrykke en inddragelse af de unge. Dermed kan de i værste fald være med til at bidrage til at de unge gøres til modspillere, og at den udfoldelse af deres resurser som vi så var afgørende for deres myndiggørelsesproces, ikke finder sted.

Ovenstående analyse har dog også gjort os opmærksomme på et interessant dilemma i arbejdet med at skabe ligeværdige møder med udsatte i det sociale arbejde. Vi beskrev således i kapitel 4 hvor vigtigt det var for de unges myndiggørelsesproces at socialarbejderne hørte hvad de sagde og at dette fik reel indflydelse – dvs. gjorde den forskel. Vi beskrev hvordan socialarbejderne gik umiddelbart anerkendende og lyttende ind i mødet, men også hvordan de ikke ekspliciterende deres kritik og betænkelighed i forhold til de unges perspektiver. Den manglende eksplicitering og udfordring af socialarbejdernes forbehold overfor de unges udtalelser, betyder således at anerkendelsen af de unge i et vist omfang var udtryk for en skinproces. Et interessant perspektiv på denne interaktion er, at de unges sensitivitet og tendens til mistro kan tænkes at være medvirkende til at socialarbejderne "anerkender for anerkendelsens skyld". Altså at socialarbejderne udviser en anerkendende adfærd, fordi de er bevidste om dennes betydning for de unge, men ikke fordi de reelt anser de unges perspektiv som brugbart. Socialarbejderne skal altså bestride en dobbeltrolle. På den ene side skal de støtte den unge og hjælpe ham/hende ud af sin udsathed, ved at anerkende den unges resurser. På den anden side er ærlig kritik og dialog altafgørende for at et reelt ligeværdigt og anerkendende møde kan finde sted.

Vi kan hermed pege på, at det at skabe ligeværdige og anerkendende møder med udsatte unge, er en kompleks størrelse, der indbefatter aktiv refleksion over egne

forforståelser, samt en afvejning af centrale dilemmaer om hvordan anerkendelse kan finde sted, uden at den bliver et skalkeskjul for socialarbejderens egne holdninger.

Kapitel 6: Konklusion

Dette speciale har beskæftiget sig med at undersøge hvad der sker når man inddrager udsatte unge i det sociale arbejde.

Med aktionsforskningen som metodisk og teoretisk afsæt formede vi et forløb, hvor en gruppe udsatte unge deltog dels i et fremtidsværksted og dels i en workshop med en gruppe socialarbejdere. Formålet var at give plads til de unges perspektiv på det sociale arbejde. På fremtidsværkstedet udarbejdede de unge den kritik, samt de håb og drømme de har for deres møder med det sociale system, med det formål at videregive dette til socialarbejderne på den efterfølgende workshop.

Via dette forløb ønskede vi at eksperimentere med at skabe en proces hvor inddragelse af de unges perspektiv var i fokus. Denne proces viste os dels noget om hvilke potentialer inddragelsen af udsatte unge kan have for det sociale arbejde, og dels hvilke barrierer der kan være i forsøget på at skabe denne inddragelse.

På baggrund af analysen kan vi således pege på tre potentialer:

- *Myndiggørelse af de unge:* Inddragelse af udsatte unge i løsningsorienterede og forandringsskabende processer indebærer et myndiggørende potentiale for den unges selvudvikling. De unge opnår dels et mere positivt selvbillede og dels en styrket bevidsthed om deres muligheder for at bidrage til udvikling af de strukturer der omgiver dem. Denne myndiggørelse er dog i høj grad afhængig af at den unge også mødes som et myndigt individ af socialarbejderen.
- *Adgang til et indefra-perspektiv:* Gennem inddragelse af de unge som ligeværdige ser vi et potentiale for tre former for erkendelser hos socialarbejderen: 1) indsigt i de unges behov og ønsker, 2) et bedre blik for de unges resurser og potentialer, 3) en indlevet erkendelse af de unges behov, som kan complimentere en faglig og teoretisk viden.
- *Den unge som medspiller:* De unges oplevelse af at blive inddraget som kompetente og ligeværdige individer, giver dem et mere helt og menneskeligt syn på socialarbejderen. Dette gør dem mindre fordomsfulde og mere motiverede for at indgå i en samarbejdende relation til socialarbejderen.

Derudover har analysen af aktionen vist en række mulige barrierer for inddragelse af udsatte unge i det sociale arbejde.

- *De unge som modspillere:* Processen peger på at de unge har en mistro og en sensitivitet overfor socialarbejderne, der kan gøre det vanskeligt at inddrage dem.
- *Socialarbejdernes filtrering:* Trods bestræbelsen på at skabe et ligeværdigt møde, viser processen at det kan være svært at synliggøre særligt de mest udsatte unges perspektiv, som brugbart for socialarbejderne. I og med at socialarbejderen har magt til at bedømme og filtrere i de unges budskaber, kan socialarbejdernes fordomme og forforståelser dermed udgøre en barriere for reel inddragelse af de unges perspektiver.
- *Socialarbejdernes børnesyn:* I filtreringen af de unges budskaber synes særligt socialarbejdernes børnesyn afgørende for om de unges budskaber har mulighed for at trænge igennem. Analysen viser således at et objektivi udefra-perspektiv på den unge, kan udgøre en barriere for at inddrage de unges indefra-perspektiv.

Samlet set viser processen os, at muligheden for inddragelse af de unge fremmes af at der skabes menneskelige og ligeværdige møder i systemet. De unges myndiggørelse, socialarbejdernes mulighed for at få et indefra-perspektiv, samt udviklingen af den unges syn på socialarbejderen er således *alle* tæt knyttet til interaktionen mellem de unge og socialarbejderne. Omvendt synes både de unges mistro overfor socialarbejderne, samt socialarbejdernes filtrering af de unges budskaber at udspringe af den ulige magtfordeling mellem de to parter. Dette illustrerer den vigtige rolle og indflydelse socialarbejderen har som enten fremmende eller hæmmende af den unges myndiggørelsesproces.

På baggrund af de nævnte potentialer og barrierer, mener vi at kunne pege på at både inddragelse og udelukkelse af den unges perspektiv kan sætte gang i en selvforstærkende proces:

Gennem inddragelsen udvikles og synliggøres den unges potentiale som myndigt individ, både for den unge selv og for socialarbejderen. Hermed bliver det således også lettere for socialarbejderen at tro på den unges potentialer, hvilket igen fordrer inddragelse.

Samtidig kan en manglende anerkendelse og inddragelse af den unge, hæmme muligheden for at fremme dette potentiale og dermed også muligheden for at få øje på den unges resurser - ligeledes både for den unge selv og for socialarbejderen.

Heri ligger selvfølgelig den udfordring at de unge møder det sociale system i kraft af deres udsathed, hvilket kan gøre det vanskeligt at se den unges kompetencer og potentialer. Vi mener dog at vi i dette speciale har vist at de unges myndiggørelse for alvor muliggøres i det øjeblik man vælger at se på dem som ligeværdige, og fokusere på at inddrage dem som hele og resursestærke personer.

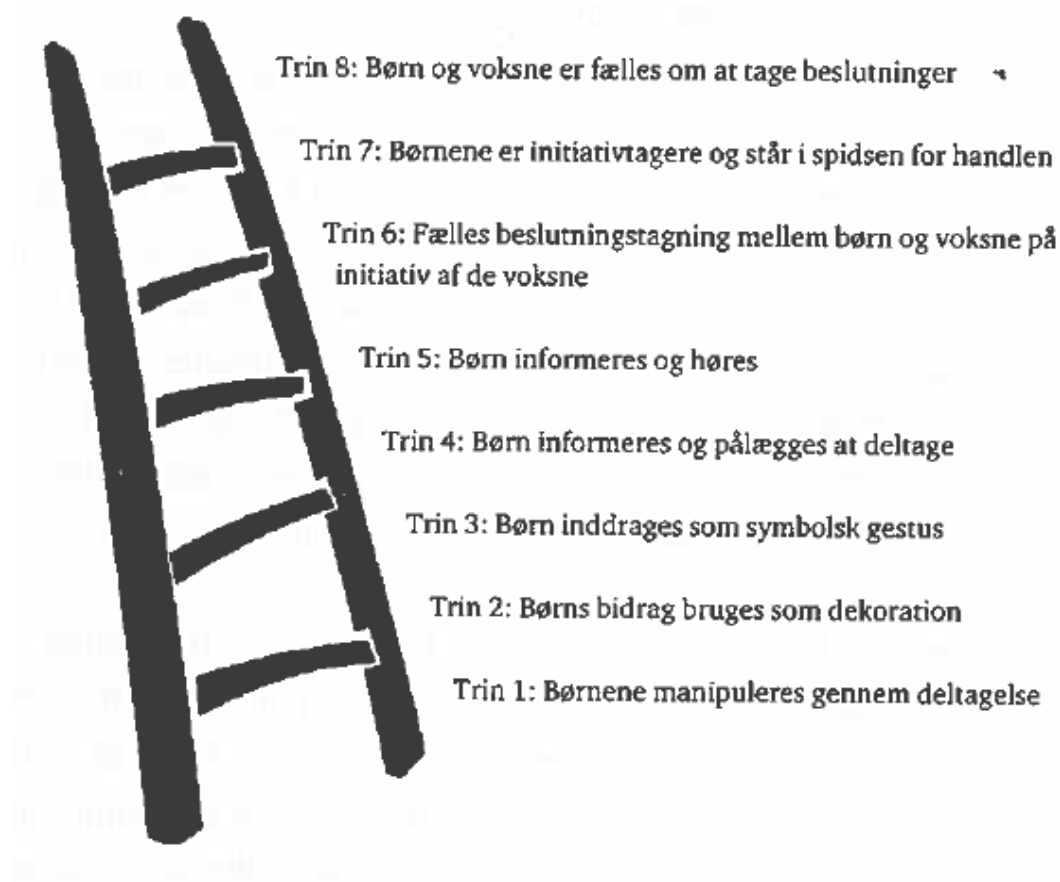
Kapitel 7: Diskussion af metodedesign

I det følgende afsnit vil foretage en kritisk diskussion af vores metodestrategi, samt en refleksion over hvordan en anden tilgang kunne have bragt os tættere på inddragelsen af udsatte unges perspektiver i det sociale arbejde.

7.1 Et ideal om indflydelse

Formålet med dette speciale har været at skabe en proces der eksperimenterede med inddragelse af unge i udviklingen af det sociale arbejdes indsatser. Dette blev i vores problemfelt blandt andet begrundet i en etisk motivation, der påpeger unges ret til at have indflydelse på deres eget liv og på de tilbud og indsatser de mødes af (Warming 2011:25). Som vist i analysen så vi både potentialer og barrierer for at en sådan inddragelse kan finde sted, og særligt i hvor høj grad inddragelsen af de unges perspektiver, har mulighed for at få reel indflydelse på de sociale indsatser.

Roger Hardts *deltagelsesstige* er her brugbar som et ideal til at skabe refleksion over i hvilket omfang det er lykket os at skabe en inddragende og indflydelsesrig proces (Warming 2011:26).

Vores oprindelige formål med aktionen, var at udforme en proces hvor socialarbejderne og de unge skulle *samarbejde* om at ideudvikle og udvikle på den pågældende bydels kriminalitetsforebyggende indsatser. Den første skitse til vores metodedesign indeholdt en realiseringsfase med socialarbejderne, hvor de skulle afprøve konkrete tiltag, som de havde udformet i samarbejde med de unge. Dette lykkedes af flere grunde ikke. Dels var vi pressede på tid, og dels skulle vi i så fald overbevise børne- og ungdomsforvaltningen om, at de skulle indgå i en proces, der skulle arbejde eksperimenterede med forandring af deres indsatser. Som vores design kom til at se ud, centrerede aktionen sig derfor om at *høre* de unge, altså trin 5 på deltagelsesstigen. De unges indflydelse på bydelens indsatser havde således en mere indirekte karakter, der i høj grad afhang af hvordan de unges budskaber blev modtaget af socialarbejderne.

Da de unge der deltog i processen, som vist, havde et meget stort ønske om at få indflydelse og skabe forandring af indsatserne, må vi konstatere, at en proces der

nåede de øverste trin af deltagelsesstigen ville have været ønsket af de unge. Dette ville dog have krævet at vi havde designet en proces der i højere grad forpligtede børne- og ungdomsforvaltningen på at give reel indflydelse til de unge.

Manipuleret deltagelse

Fordi processen ikke indbefattede en realiseringsfase, mener vi at kunne stille spørgsmålstejn ved om processen levede op til målet om at de unge blev hørt. I løbet af specialet har vi stillet spørgsmålet, hvorvidt mødet mellem de unge og socialarbejderne tenderede en skinproces. Dette baserede vi dels på at socialarbejderne bevidst udelod at eksplicitere kritik og forbehold overfor de unges utopier og dermed ikke indgik i en ligeværdig dialog. Derudover viste vi hvordan en række forforståelser hos socialarbejderne "filtrerede" det de unge sagde.

Dette peger på et dilemma i vores metodedesign: Vi ønskede at inddrage de unge som ligeværdige medspillere i forhold til socialarbejderne. Derfor lagde vi vægt på at overkomme magtasymmetrien ved at give magt og styrke til de unges perspektiv. Bagsiden af dette har været at vi skabte en proces hvor der var ringe plads til at socialarbejderne ekspliciterede deres kritik på legitim vis, dvs. uden at det oplevedes som nedsættende og ubehageligt for de unge. Faren er således at socialarbejderne møder op, anerkender og bakker op om de unge, men i virkeligheden ikke anser de unges budskaber for at være legitime. Hermed bliver der nærmere tale om en form for *inddragelse som en symbolsk gestus* end at de unge reelt er blevet hørt. Socialarbejdernes velvilje og ønske om at give de unge en positiv udviklende oplevelse kan i et vist omfang betyde at de kommer til *at manipulere de unge igennem deltagelse*, altså det nederste trin på deltagelsesstigen stigen. Vores forsøg på at fordre de unges deltagelse ved at give ordet til de unge, og tilbageholde socialarbejdernes holdninger, kan dermed paradoksalt nok siges at have ført til en grad af manipulerende deltagelse. Dette forstærkedes af den manglende realiseringsfase, som betød at socialarbejderne omkostningsfrit kunne tie med deres forbehold og selv bestemme i hvor høj grad workshoppen fik indflydelse på deres videre praksis.

Vi har altså her fokuseret på at belyse mulige konsekvenser af at vores metodedesign ikke rettede sig mod at overkomme barriererne hos socialarbejderne. I det følgende

vil vi kort reflektere over hvordan man med andre tiltag i metoden kunne have arbejdet med dette.

7.2 Metodetiltag til at arbejde med overskridelse af socialarbejdernes barrierer

På baggrund af ovenstående vil vi nævne tre metodetiltag der kunne have været brugbare i forsøget på at arbejde med at overskride barriererne hos socialarbejderne. Disse metodetiltag har vi kaldt *Skabelse af legitimt rum for kritik og forbehold*, *Tydeliggørelse af de unges budskaber*, og *videre arbejde med socialarbejdernes forforståelser*.

Skabelse af legitimt rum for kritik og forbehold

Vores aktion viser som beskrevet vigtigheden af, at også socialarbejderens perspektiv og eventuelle kritik gives legitim plads. Metoder til at skabe ligeværdige møde for at inddrage brugere i udviklingen af den sociale praksis, bør derfor både fokusere på at opprioritere og understøtte brugerens underprivilegerede stemme, men ligeledes at skabe rum for arbejde med "modpartens" kritik og forbehold.

I aktionsforskningen peges ofte på at det er afgørende, at der ikke er et hierarkisk magtforhold mellem deltagerne i fx et fremtidsværksted, da dette kan påvirke muligheden for at skabe et frirum (Algreen-Petersen 2011: 23). Dette argument forholder sig sædvanligvis til faren for at de "underprivilegerede" deltagere kan føle sig begrænset af "de overprivilegerede". I den gennemførte aktion viser det sig at være de "underprivilegerede" (de unge), der kan siges at hæmme de "overprivilegeredes" (socialarbejdernes) proces. Socialarbejdernes faglige fokus på at anerkende og myndiggøre de unge, begrænser deres mulighed for at reflektere frit. Dermed hæmmes deres mulighed for faglig udvikling. Dette peger på at det ville have været brugbart at gå i dybden med socialarbejdernes læring i en proces, hvor de var adskilt fra de unge.

Tydeliggørelse af de unges budskaber

Vi har netop beskrevet hvordan socialarbejdernes filtrering af de unges budskaber kunne siges at føre til manipuleret deltagelse. Warming peger på, at man i bestræbelsen på at give ordet til børnene selv må træne sig i, og have redskaber til at tilgodese børns forskellige måder at artikulere sig på (Warming 2011: 20). I analysen peger vi netop på hvordan særligt nogle unge er svære for socialarbejdere at høre. Pia der var den ældste og mest erfarne, brugte i eksemplet med dialogen med politibetjenten, begreber som konflikttrappe og konflikthåndtering. Dermed stod hendes beskrivelse af politiets krænkende adfærd meget stærkere for socialarbejderne, end Muhammeds anderledes hverdagslige historier om det samme. Dette sætter spørgsmål ved vores ideal om at tage udgangspunkt i de unges ubearbejdede hverdagslivserfaringer og lade dem "føre ordet". Det kunne som Warming pointerer muligvis have været en fordel at "*hjælpe børneperspektivet på vej*" (Warming 2011:20). Fx kunne vi have valgt udfylde en større rolle i formidlingsprocessen ved at opsummere og begrebsliggøre undervejs. Dermed kunne vi have tydeliggjort nogle af de pointer, som de unge kom med. Dette ville muligvis have ført til at socialarbejdernes have "hørt" og inkorporeret flere af de unges budskaber. Faren er dog at vi dermed havde mindsket de unges rolle i processen. Ved at signalere at deres måde at formidle på krævede oversættelse og forklaring, kunne vi have underkendt dem som individer. Dette ville givetvis have mindsket både de unges myndiggørelsesproces, samt socialarbejdernes mulighed for at opnå et anderledes blik på de unge. Den kritisk-utopiske aktionsforskning ville dog også indvende imod dette, at en sådan "oversættelse" fra os som forskere ville risikere at betyde en rekonstruktion af de verificerede strukturer i stedet for en forandring.

Videre arbejde med socialarbejdernes forforståelser

Vores erkendelse af betydningen af socialarbejdernes forforståelser kunne have dannet grundlag for en ny cirkel i aktionsforskningens "spiraltænkning" (Kildedal 2005:7). Der hvor vi står nu, synes det oplagt at gå tilbage til socialarbejderne og invitere dem til endnu et samarbejde. Denne gang omkring en proces med fokus på forandring af de forforståelser, vi har set danner baggrund for deres evne til at inddrage de unge. Metodisk kunne det her have været relevant at tage udgangspunkt i

den læringsteoretiske tradition indenfor aktionsforskningen som fx Karin Kildedal repræsenterer. I denne tradition er fokus på at skabe læring i organisationer med det udgangspunkt, at *"forandringer i praksis lagres og forankres i organisationens forestillinger og tanker (den fælles hukommelse) samt i de begreber (mundtlige som skriftlige), der anvendes til at fastholde en fælles faglig opfattelse"* (Kildedal 2005:5). Med metoder fra den læringsteoretiske tilgang kunne man således arbejde med socialarbejdernes børnesyn, og sammen udvikle socialarbejdernes viden om begreber som *inddragelse, medbestemmelse og selvbestemmelse*.

Kapitel 8: Litteratur

Algreen-Petersen, E (2011): *"Kan man flytte solen?" - Et aktionsforskningsprojekt om at bringe naturen ind i hverdagen på plejehjem.* Phd.-afhandling på Institut for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring Roskilde Universitet.

Alison, J.; C. Jenks & A. Prout (1999): *Den teoretiske barndom,* Hans Reitzels forlag, København.

Ankestyrelsen (2011): *Inddragelse af børn og unge og forældre i sager om frivillige foranstaltninger.* Ankestyrelsen, 12.4.2011.

Askheim et. al. (2010): "Empowerment - Ansikt til ansikt gir innsikt" i: *Fontene* 02,2010. Hentet d. 14.06.2012 fra: http://www.buyandread.com/read/fontene-20101110_000_00_00.pdf?date=20101110&readFree=true&pub=519

Baldwin og Sadd (2007): "Allies with Attitude! - Service Users, Academics and Social Service Agency Staff learning How to Share Power in Running Social Work Education Courses" i: *Social Work Education* Vol. 25, No. 4, June 2006, pp. 348-359.

Ebsen, F. (2007): *Børn og unge med behov for særlig støtte fra 1990 - 2005.* København: DPU.

Egelund Nielsen (red.) (2005): *TABUKA. Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge.* Forlaget Børn og Unge.

Eskelinen, Lena Et. al: (2008): *Potentialer i socialt arbejde - et konstruktivt blik på socialt arbejde.* Hans Reitzels Forlag, København.

Halkier, Bente (2008): *Fokusgrupper (2. udg),* Forlaget Samfundslitteratur, Danmark

Hastrup, Kirsten, Rubow, Cecilie & Tjørnhøj-Thomsen, Tine (2011): *Kulturanalyse - kort fortalt,* Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Henriksen, Lars S. & Priouer Annicke (2004): *Et nyt perspektiv på magt i det sociale arbejde i: Dansk Sociologi,* nr. 3/15. Årgang, 2004.

Järvinen, M. (2003): *At skabe en klient*, Gyldendal akademisk forlag, København.

Järvinen, M. et. al. (2005): *Det magtfulde møde mellem system og klient*, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.

Jensen (2002): *Aktionsforskning som tilgang til projektarbejdet*, i: Kirsten Jæger 2002, Projektarbejde og aktionsforskning, Institut for sprog og internationale kulturstudier, Aalborg.

Jungk og Müllert (1989): *Håndbog i Fremtidsværksteder*, Politisk Revy, Danmark

Kampmann, J. (2003): Barndomssociologi – fra marginaliseret provokatør til mainstream leverandør. *Dansk Sociologi*, nr. 3. 2003.

Kildedal, K (2005): Aktionsforskning som en af vejene til udvikling af det sociale arbejdes praksis? I: *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge: en antologi*. red. / Munch Annette. UFC Børn og Unge 2005.

Kildedal og Nielsen (2005): Praksisforskning – en metode til faglig udvikling, i tidsskrift: *God socialpædagogik* 2005, nr. 15., Dansk forening for Socialpædagogik

Kvale, Steinar (1994): *InterView. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København.1994

Nielsen, J.C. Ry & Repstad, P. (1993): Fra nærhed til distanse og tilbake igjen – om at analysere sin egen organisasjon, i: Nielsen, R.C. Ry, *Anderledes tanker om livet i organisationer*, nyt fra samfundvidenskaberne.

Nielsen, Kurt Aagaard (2004): "Aktionsforskningens videnskabsteori" i: Fuglsang, Lars og Bitsch Olsen, Poul (red.): *Videnskabsteori i samfundsvideenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer*, Roskilde Universitetsforlag

Nielsen, Kurt Aagaard; Nielsen, Birger Steen (2006): "Kritisk-utopisk aktionsforskning", i: Torben Bechmann Jensen & Gerd Christensen (red.) : *Psykologiske og pædagogiske metoder*.

Qvortrup, J. (1994): "Childhood matters: An introduction" i Qvortrup et. al. (red.): *Childhood matters. Social theory, practice and politics*, Avebury.

Shultz, Flemming et. al. (2012): *De prøver at gøre det så normalt som muligt, et indblik i 113 anbragte børn og unges liv*, Børnerådet, København

Skjervheim, Hans, (1976): *Deltakar og tilskodar og andre essays*, Forlaget Tanum-Norli A/S

Tofteng, Ditte; Mia Husted (2007): The common third, i: Aagaard Nielsen, Kurt and Lennart Svensson (red.): *Action and Interactive Research - Beyond Theory and practice*, Shaker Publishing.

Uggerhøj, Lars (2005): "Menneskelighed i mødet mellem system og klient: teoretiske perspektiver" i: Jarvinen, Margaretha et. al.(red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus universitetsforlag, Aarhus.

Warming, Hanne (2011): *Børneperspektiver, børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*, Akademisk Forlag, København

Bilag A

Invitation til workshop i SSP-netværket om tidligere udsatte unges erfaringer

I forbindelse med mødet i SSP-netværket d. 20.3. afholdes fra kl. 13 – 15 en workshop hvor en gruppe tidligere kriminalitetstruede unge fortæller om deres erfaringer med "systemet". De giver *deres* bud på hvordan det kriminalitetsforebyggende arbejde kan gøres bedre.

De unges præsentationer er formet på baggrund af et fremtidsværksted, hvor de unge har arbejdet på at formulere deres kritikpunkter, samt drømme og ønsker for indsatsen.

Formålet med workshoppen er dels at de unge får mulighed for at få en stemme i forhold til udviklingen af det forebyggende arbejde, og dels at give jer indspark og inspiration til, hvordan I kan videreudvikle jeres indsatser så de i endnu højere grad målretter sig de unges behov.

Program:

13.30 – 14.20

*Præsentation af de unges perspektiver
Diskussion og spørgsmål*

14.20 – 14.35 Pause

14.35 – 15.30

Diskussion af hvordan de unges perspektiver kan bidrage til jeres konkrete indsatser.

Inden workshoppen

Inden workshoppen vil vi bede jer om at reflektere over – evt. sammen med en kollega – på hvilke områder i jeres arbejde I oplever at de unges perspektiv/viden kunne være givtigt at få med. Jeres tanker skal være med til at skabe en dynamisk snak med de unge og sikre at I kan stille brugbare spørgsmål.

Vi håber at mange har lyst til at deltage. **I bedes tilmelde jer** til Henrik Schackinger senest fredag d. 16.3.

Hvem er de unge?

De unge er mellem 16 og 23 og har alle været brugere af Københavns Kommunes forebyggende tilbud. Størstedelen af de unge der deltager i workshoppen er lige nu en del af aktionsforskningsprojektet De Unges Stemme v. Ph.d. studerende Mette Bladt fra RUC. De Unges Stemme arbejder på at involvere en gruppe af de mest udsatte unge i København i demokratiske processer.

Hvem er vi?

Workshoppen er en del af et speciale på Kandidatuddannelsen i Socialt arbejde. Specialet undersøger muligheden for at implementere brugerperspektivet i det sociale arbejdes indsatser. Specialet vil være til rådighed for deltagere og andre interesserede fra september 2012. Navne og stillingsbetegnelser vil ikke indgå i specialet. I er meget velkomne til at kontakte os med spørgsmål og kommentarer. Se kontaktoplysninger nedenfor.

Marie Johnsen er specialestuderende på Kandidatuddannelsen i Socialt arbejde, tidligere medarbejder i Pigegruppen, en institution for "vilde piger" under Københavns kommunes socialforvaltning. Derudover tidligere praktikant hos SPUK. Email: marie@johnsen.com, Tlf.: 31420338.

Marianne Klixbull er specialestuderende på Kandidatuddannelsen i Socialt arbejde. Hun er ansat i kultur og fritidsforvaltningen som rådgiver af etniske minoritets foreninger. Email: mariannekhansen@gmail.com, Tlf.: 20761221

Bilag B

Interviewguide til fokusgruppeinterview

Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
Hvad afvejede socialarbejderne deres forventninger for mødet i forhold til henholdsvis selv at opnå ny viden fra mødet og mødets betydning for de unges udviklingsproces	Fortæl lidt om de forventninger I havde inden mødet. Hvad forventede I at få ud af mødet med de unge? Kom I for de unges skyld eller for jeres egen skyld?
Oplevede socialarbejderne de unges formidling som henholdsvis fremmende eller hæmmende for hvad socialarbejderne fik ud af mødet	Vi har forsøgt at opstille en ramme hvor både de unge og I gerne skulle få noget ud af mødet. Kunne I bruge de unges viden til noget? hvad/hvad ikke? Hvorfor/hvorfor ikke? Diskuter om der var en forskel på hvordan de forskellige unge formidlede deres viden og om det havde en betydning for hvordan i modtog det. Man kan vælge mange måder at formidle de unges viden. Hvilken forskel gjorde det, at det var de unge selv der fortalte, fremfor andre typer af formidling? Fordele og ulemper?

Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
Hvad lægger socialarbejderne vægt på i de unges fremlæggelse, og hvordan bliver de unges fremlæggelse fortolket af socialarbejderne.	Diskussionstema 1: forældresamarbejdet En af de ting som I spurgte om, var det her med forældresamarbejdet, om de unges modstand imod det. Diskuter rundt om bordet om I kunne bruge noget af det de unge sagde? Diskussionstema 2: Medbestemmelse De unge talte en del om medbestemmelse, diskuter hvorvidt I finder de unges perspektiver realistiske at indføre i almindelig praksis.

Bilag C

Interviewguide til de unge

Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
Hvad var de unges motivation for at være med?	Hvorfor sagde du ja til at være med?
Hvad var de unges oplevelse af at skulle indgå i et møde med andre unge om at finde løsninger?	Hvordan var det at mødes med de andre og tale om mødet med det sociale system. Fik det dig til at tænke noget nyt? Hvordan var det at skulle tænke i løsninger?
Umiddelbart efter mødet var de unge meget ekstatiske og positive over oplevelsen på mødet. Hvordan udtrykker de unge det i et refleksivt blik?	Hvordan havde du det før, under og efter workshoppen? Hvordan føltes det i kroppen? Har du tænkt over noget omkring mødet siden?

Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
Havde de unge en oplevelse af at de var blevet hørt, og hvilken betydning havde dette for de unge?	Hvad tror du at socialarbejderne kan bruge det til? Tror du det forandrer noget? Gør det en forskel for dig om du føler at det ændrer noget? Ville det have gjort en forskel hvis det var os (Marie og Marianne) der havde præsenteret det i havde sagt, i stedet for jer unge?
Har deltagelsen ændret på de unges syn på sig selv og deres kompetencer?	Har du lært noget af det? fx i forhold til at tale foran andre mennesker? Har du lært noget om dig selv? Får det dig til at tænke anderledes over din situation? dig selv? Var du nervøs for at fremlægge og gjorde den måde rummet var indrettet på en forskel for dig?
De unges umiddelbare refleksioner på metoden	- Hvis du skulle gøre det igen, var der så noget der skulle have været anderledes?

Bilag D

Socialarbejdernes kommentarer fra workshopen

Erfaringerne er det vigtigste

Små bemærkninger som man kan tage med videre

Stof til eftertanke i forhold til hvordan man kan lære af de unges stemmer

Man skal være vedholdende og vente på den rette timing

Godt at få indblik i at de unge ikke altid forstår hvad indsatserne går ud på

Lad os få bedre kommunikation

Ikke noget nyt at det handler om relationen, men godt at få det bekræftet

Kommet af med nogle fordomme – syn for at der kan komme noget godt ud på den anden side

Boligforeningerne kan være med til at hjælpe +18-årige når de flytter hjemmefra

Lærerne skal bruge socialrådgiverne mere, tager det med tilbage til skolen

Vi skal tilpasse os til de unge, de skal ikke tilpasse sig til systemet

Vi skal have hjertet med os!

Få tilknyttet kontaktpersoner tidligere

Attitude og konflikt i fokus på politiskolen

Bilag E

Kritik – afskrift fra vægaviser

Mødet med systemet

Sagsbehandlere lover for meget de ikke kan holde

Hvorfor ny sagsbehandler ved bestemt alder?

Skiftende sagsbehandlere giver ikke relationer

Man ved ikke hvad der står i ens papirer

De kender kun én af ens papirer

Ingen oplysninger ved skift af sagsbehandlere

Politiet spiller smarte fordi de har uniform på

Politiet taler ned til én

Man bliver uretfærdigt behandlet og diskrimineret

Problem at steder lukker når man bliver 18

Min sagsbehandler er fucked up

De har aldrig tid

Der går for lang tid

Da vi talte sammen skulle hun pludselig lukke

Jeg forstod ikke – fik ikke at vide hvorfor hun spurgte mig om de ting

Min vejleder kunne ikke få mig i gang, først da politiet blandede sig, de gik for sent i gang.

Min sagsbehandler brændte mig af da jeg skulle flytte...det kunne have fået mig ud i noget rigtig lort, for jeg blev sur

Jeg skulle være i et projekt selv om jeg havde fået arbejde

Det var virkelig svært at blive brændt af

Man får ikke at vide hvorfor man bliver smidt ud

Det er forkert at de kun hører historien fra én side

At man bliver smidt ud

Kontaktpersoner – kun hvis man har plet på straffeattest

Politiet er der ikke nok i alle områder

Hvis de skal rette op kan de ikke kun gøre det i et område af gangen

De sidder med ens papirer, men spurgte alligevel

Der var for mange forskellige personer

Forældrene er ligeglade

At jeg havde haft et godt tilbud

Man skal udstille sig selv foran mange forskellige, jeg følte mig som en bum

Jeg skulle udstille mine forældre

Der var ikke noget i weekenden – så gik man ud og stjal en knallert, eller blev hevet med af andre

Man sidder bare og hænger (i klubberne)

UTOPI – afskrift fra vægaviser

Gode møder

Man kunne altid ringe

Jeg stolede på hende

Hun kom altid til afhøringer, i stedet for sagsbehandlere som jeg ikke kendte

Gav os lov til at spille bold

Fortæller hvor langt de er i ens sag

Møde med ny sagsbehandler hvor man fortæller om sig selv

Klubide

De unge laver reglerne

De unge opretholder selv reglerne

De unge kender de andre unges problemer

Man skal ikke dømme de unge på det de har gjort tidligere

De andre holder fast i at ville én selv om man sidder i et hjørne – bliver ved med at prøve

Et sted hvor folk minder om en selv

Der er brug for at man er sammen med andre unge der også har brug for hjælp.

Hele tiden personale

En lærer tilknyttet

Folk der kan forskellige ting

Længere åbningstider

Meget forældrekontakt

Nogle der er ældre der får nogle opgaver. Rollemodeller der kan relatere

Over 18. at man kan blive ved med at komme.

Der skal være et formål med at komme - at gøre de unge selvstændige

De voksne laver aktiviteter med de unge

De unge bliver taget med ind over

Laver aktiviteter

Opbygge relationer før man laver regler

Møde sagsbehandlere andre steder, fx i parken

Bedre til at kontakte hvis der sker noget nyt, også bare for at sige hej

Flere krav til unge der ikke er i job, mere kredit til dem der gør noget

Hjælpe unge elever med at komme ind i klasser

Vigtigt med en kontaktperson på skolen med tid og overskud, som ikke er lærer

Bliver ved med at kæmpe for en, har hjertet med sig

Både hyggeligt og alvorligt

Mere tid

At de kan huske én fra gang til gang, spørger interesseret og ikke bare hvordan går det hver gang

Det er ikke nok at være venlig, man skal også holde hvad man lover

Tage hensyn til særlige behov